De brief van de sultan

Nanne Bosma

bron
Nanne Bosma, *De brief van de sultan*. Met illustraties van H. Sturris. Uitgeverij G.F. Callenbach, Nijkerk 1982

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/bosm029brie01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

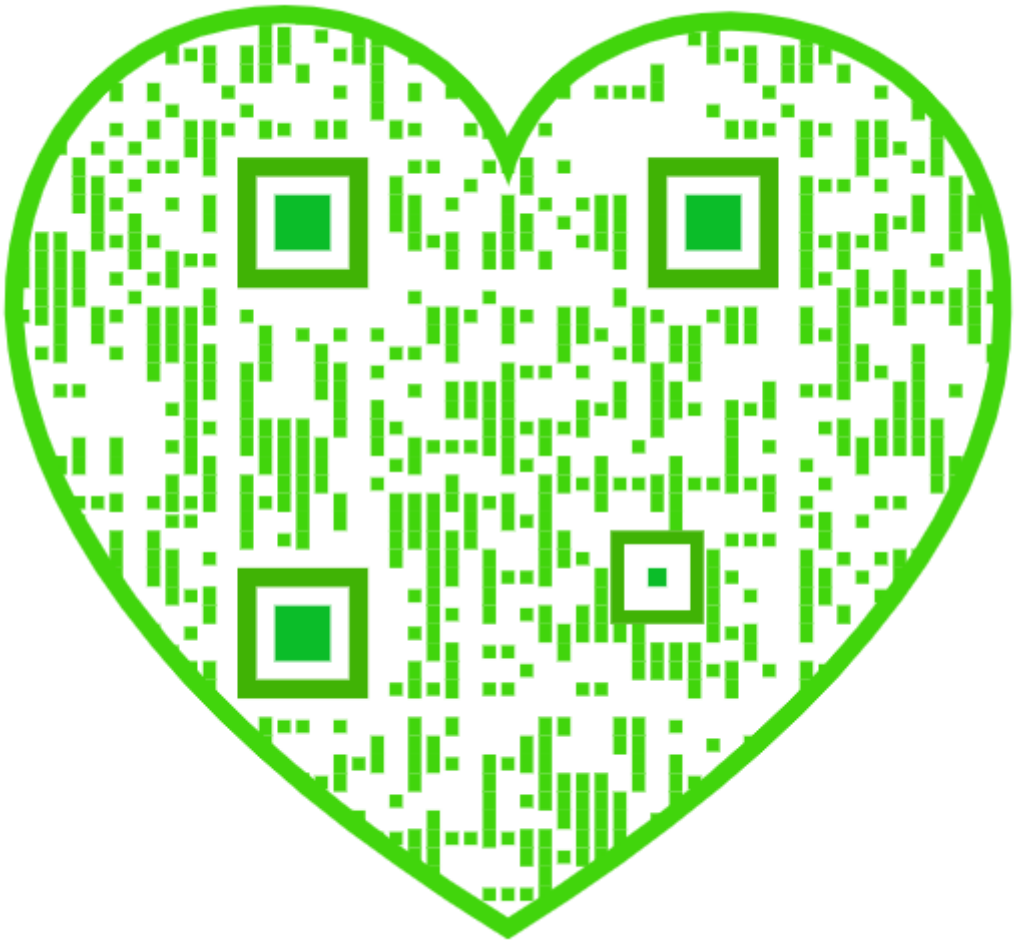

Deze afbeelding wordt uit voorzorg niet getoond

1. De slag bij Nieuwpoort

Jacob Valk kreeg geen ogenblik rust. Overal om hem heen was geroep en geschreeuw. Luide commando's van officieren en druk heen en weer rennende mannen, zenuwachtig, opgewonden om het naderende gevecht.

Jacob zou zelf niet mee optrekken om op het brede strand van Nieuwpoort tegenover het spaanse leger slagorde te vormen. Hij was pas dertien jaar, te jong om soldaat te zijn, maar oud genoeg om met het leger mee te trekken. Bij elke compagnie waren een paar jongens zoals Jacob die voor de soldaten allerlei werkjes moesten doen: laarzen poetsen, de kok helpen, paarden verzorgen. Een gemakkelijk leventje was het niet. Iedereen was je baas, iedereen kon je commanderen en als je niet vlug opschoot kon je een draai om je oren krijgen.

Voor een weesjongen zoals Jacob was er één groot voordeel: hij was tenminste uit het weeshuis. Daar werd je ook van vroeg tot laat aan het werk gezet, daar kon je ook voor de minste of geringste overtreding een pak slaag krijgen. Hier, in het leger was er nog kans op avontuur, hier kreeg je goed te eten. Jacob Valk had nog extra geluk gehad, hij was geplaatst bij de lijfwacht van prins Maurits. Dat betekende dat hij straks in de winter niet ontslagen zou worden. De hele winter elke dag goed eten, wat een rijkdom.

Jacob verloor zijn ouders toen hij vijf jaar was. Bij familie was geen plaats voor hem. Jacob kwam in het weeshuis en leerde er vechten voor een stuk brood. Hij groeide op in het kille, grote weeshuis waar boven de deur stond: Hier zorgt de milde burgerij voor het arme weeskind en houdt het van honger en zorgen vrij. Die ‘milde burgerij’ kwam echter nooit binnen kijken. Jacob wist hoe het daar binnen was, en hij wilde er nooit meer terug komen. Dan was hij maar liever in het leger. Hier kon hij misschien nog iets leren. De prins had hem opgemerkt, hij had gezien dat deze jongen meer mogelijkheden had dan gewoon soldaat te worden. Jacob was toegevoegd aan het kleine groepje helpers van de chirurgijn, de heelmeester die de gewonden moest verzorgen.

De tweede juli van het jaar zestienhonderd was een stralende dag.

Toen de zon nog maar net boven de duinen uitkwam was het leger al volop in beweging. Groepen piekeniers vormden blokken van tien of vijftien man naast elkaar en evenzoveel rijen achter elkaar. Op een luid geschreeuwd

bevel van een officier te paard marcheerden deze groepen naar voren. Met de lange lansen rechtop gedragen vormden zij massieve blokken speren. Speerpunten die in elke richting door de vijandelijke linie heen konden dringen, onbereikbaar voor aanvallende ruiters. Alleen musketvuur of kanonnen konden de gevreesde piekeniers tegenhouden.

In volle vaart stoof een eskadron ruiters over het rulle zand naar de zeekant om daar op het harde strand op de linkervleugel van het leger hun plaats in te nemen.[1] Sterke paarden trokken moeizaam een stuk geschut het duin op. Kanonniers groeven het geschut daar in om zo de rechtervleugel van het leger te steunen straks in de slag.

Jacob was druk bezig alles klaar te zetten om straks de gewonden te kunnen verzorgen. Achter een rij huifkarren was een verbandplaats ingericht. De chirurgijn had er een tafel waar gewonden op gelegd konden worden. Er waren lange repen linnen op maat gesneden en in rollen klaar gelegd. In de huifkarren lag stro waarop straks de gewonden neergelegd zouden worden. Iedereen was klaar voor de slag, de slag bij Nieuwpoort.

De zon stond al hoog aan de hemel toen prins Maurits zijn troepen in slagorde had staan. Het was warm, Jacob deed zijn wambuis en zijn hemd uit en ging in de zon zitten bovenop een huifkar. Achter de karren was het nu rustig. De chirurgijn zat aan zijn tafel, hij dronk een kan wijn leeg. Bij elke wagen waren enkele musketiers als schildwacht.

De overige soldaten, totaal vijftienduizend man, stonden op het strand. Van de zee tot in de duinen zag Jacob soldaten. Honderden ruiters bij de zee, waar ze op het harde strand snel vooruit konden komen. Zwetend onder hun harnassen stonden de ruiters in de brandende zon. In het midden was prins Maurits zelf, te paard, achter vier blokken piekeniers. De voorste groep ruiters, de vier blokken pieken en vlak bij het duin musketiers en kanonnen vormden de eerste linie. De overige piekeniers, musketiers en een eskadron ruiters bleven achter de eerste linie een reserve.

In de verte hoorde Jacob trompetsignalen, daar zag hij het spaanse leger aankomen. Door de vele vaandels en vlaggen leek het haast een feestelijke stoet. Er waren ruiters zowel aan de linker- als aan de rechterkant van de hoofdmacht. Die hoofdmacht bestond ook bij de Spanjaarden uit piekeniers. Zij marcheerden ook in blokken dicht naast elkaar. Op honderd

1 Tijdens de slag bij Nieuwpoort naderde het spaanse leger de nederlanders over het strand uit noordelijke richting. Door muiterij onder de spaanse soldaten was prins Maurits zonder tegenstand ver doorgedrongen naar het zuiden. De spaanse bevelhebber herstelde echter de orde onder zijn troepen en sneed de terugweg voor Maurits af.

meter afstand bleven ze staan, een ogenblik was het doodstil. De vaandels klapperden in de wind, de zon blikkerde op de duizenden stalen speerpunten, op de harnassen en de helmen.

Toen klonken de bevelen, trompetten bliezen signalen, het geschut brandde los, de ruiters stoven naar voren. Stap voor stap naderden de blokken piekeniers elkaar. Er werd veel geschreeuwd, eerst gejuich, strijdkreten, daarna klonken de eerste kreten van pijn.

Jacob moest van de wagen afkomen. Met een oude, ervaren soldaat en een aantal jongens werd hij naar voren gestuurd om gewonden op te halen. Ze hadden een eenvoudige draagbaar bij zich, bestaande uit twee balken en een stuk zeildoek. De oude soldaat had nog maar één arm, hij kon niet meer meevechten, maar hij wist precies waar de gewonden zouden vallen. Hij wist ook dat zijn jongens voor het musketvuur niet bang hoefden te zijn. Met een musket kon je slecht mikken en musketten schoten niet ver. Jacob wist dat niet, en hij werd steeds banger toen ze verder naar voren kwamen. Het leek wel of er van alle kanten geschoten werd. Het geluid van de kanonnen was verschrikkelijk. Overal was zand, opgestoven door langsrennende paarden, elk blok pieken was een blok zand en stof.

De kreten van gewonden en stervenden klonken luider dan de commando's en de trompetsignalen. Iedereen werd vuil, bezweet. Ze renden langs de reservetroepen. Jacob zag de gespannen, strakke gezichten, en hij wist dat hij niet de enige was die bang was. Zijn eerste gewonde vond hij achter het voorste blok piekeniers. Een jonge soldaat was van vlakbij geraakt door een musketkogel. Zijn schouder was verbrijzeld. Zijn linkerarm hing er bij als een vreemd lichaamsdeel dat niet van hem was. Jacob en de jongen met wie hij samen één draagbaar had, legden de gewonde voorzichtig op het zeildoek. De man gilde het uit van de pijn.

De twee jongens droegen hem zo snel mogelijk naar de chirurgijn. Het was de eerste die in veiligheid gebracht werd. Een vrij nutteloze veiligheid. ‘Zo een kun je beter laten liggen,’ snauwde de chirurgijn, ‘die haalt het toch niet.’ Hij sneed snel de kogel uit de wond, zonder te letten op het gegil van de gewonde soldaat, die zonder verdoving zo geopereerd werd. De chirurgijn verbond de wond zo goed mogelijk, de soldaat raakte bewusteloos. Ze legden hem op het stro in een huifkar - waar hij voor de avond overleed. Jacob was intussen alweer naar voren gestuurd. Van alle kanten kwamen nu jongens aanrennen met gewonden. Soldaten die nog lopen of kruipen konden probeerden op eigen kracht de verbandplaats te bereiken.

Jacob was vlakbij de rechterflank van het leger, langs de duinenrij, toen

daar een groep spaanse ruiters een eenheid musketiers aanviel. De mannen schoten hun musket af, enkele ruiters werden geraakt, een paard struikelde en viel. De overige ruiters naderden snel. Jacob zag duidelijk de verhitte gezichten onder de helmen. Ze wisten dat de musketiers zo snel niet konden herladen. Van vlakbij schoten de ruiters hun pistolen af, de musketiers verdedigden zich met hun degens. Ze werden omver gelopen door de paarden, neergesabeld door de ruiters. De twee jongens doken in het duinzand weg. Toen Jacob weer durfde kijken waren de ruiters alweer verder. Voor hem lagen doden en gewonden, tientallen. De sergeant van de musketiers spuwde bloed en zand uit en schreeuwde de overlevenden bij elkaar. Hij stelde ze weer ordelijk op en liet herladen.

Onbeslist golfde de strijd heen en weer tot ver in de middag. Ze kregen geen ogenblik rust. Jacob raakte verdoofd van vermoeidheid, hij zag niets meer van de ellende om hem heen, het drong niet meer tot hem door. Hij sjouwde gewonden naar achter, legde ze neer in de steeds vollere verbandplaats, zag de huifkarren vol gewonden. Hij zag de doden, de stervenden, en rende weer verder, te moe om nog bang te zijn.

Om half vier zette prins Maurits op het beslissende moment van de slag drie groepen ruiterij in. De Spanjaarden begonnen te wijken. Stap voor stap werden ze terug gedrongen. Meter na meter strand moesten ze opgeven. De terugtocht stap voor stap ontaardde in een wilde vlucht. De troepen van prins Maurits zagen ze gaan, maar niemand was in staat de vluchtende troepen te achtervolgen om ze ver uiteen te jagen.

De prins commandeerde zijn troepen terug naar hun kamp.

Zelf ook vuil en bezweet, zag hij ze langs komen; sommigen juichten nog, de meesten sjokten uitgeput langs. In het kamp moest een groot aantal van de vermoeide soldaten meteen op wacht. Het kamp bleef scherp bewaakt. Ze hadden de slag bij Nieuwpoort gewonnen, maar de Spanjaarden waren niet definitief verslagen. Iedereen moest zich voorbereid houden op een tegenaanval.

Tegen de avond lag het strand verlaten. De doden waren weggehaald, de zee spoelde tot de vloedlijn het bloed weg. Dorpelingen zochten in het rulle zand naar verloren uitrustingstukken, naar geld en kostbaarheden die tijdens de strijd verloren waren.

De chirurgijn moest bij de tent van de prins komen. Er waren enkele gewonde officieren. Hij nam Jacob mee om zijn spullen te dragen. Langs drie schildwachten kwamen ze bij het tentenkamp van de prins. Het was er net zo'n rommeltje als overal in het kamp.

In één tent lagen drie gewonden, steek- en snijwonden, de chirurgijn had er niet zo'n moeite mee. Jacob gaf hem de dingen die hij nodig had en keek vanuit de tent naar buiten. Hij zag officieren die zich aan het wassen waren. De kleurige uniformen en de glimmende harnassen lagen rommelig op een hoop. Bedienden moesten er maar voor zorgen dat ze weer schoon werden.

Een jonge officier toonde trots een diepe deuk in zijn borstkuras, een kogel was er tegen afgeketst. Sommigen dronken grote bekers wijn en riepen vrolijk toe hoe het geweest was en wat ze meegemaakt hadden.

Prins Maurits zat voor zijn tent.

Hij lette niet op de vrolijkheid om hem heen.

Zijn harnas lag in zijn tent, zijn kleren waren vuil, hij had zich nog niet gewassen. Hij staarde somber voor zich uit. Uit alle hoeken van het kamp kwamen officieren naar hem toe. Ze meldden hem hoeveel mannen er gesneuveld waren, hoeveel er gewond lagen. De prins keek op, knikte, en praatte een ogenblik met elk van de officieren. Zijn secretaris noteerde alle gegevens. Toen van het hele leger bekend was hoeveel er omgekomen waren, bleef de prins zitten. Om hem heen werd het stiller; luidruchtige officieren kregen een wenk, dat ze zich stil moesten houden. Ze verdwenen verderop het kamp in.

Maurits zat voor zijn tent, een sombere man, dik en oud. Zo zag Jacob hem. De grote overwinnaar zat er verslagen bij. Nog nooit had hij in één veldslag zoveel mannen verloren. Nog nooit had hij zijn troepen zo ver in vijandelijk gebied gevoerd. Nog nooit was er zo'n groot gevaar geweest dat hij met al zijn soldaten in deze uithoek van de Nederlanden de gevangene zou worden van de Spanjaarden.

De zon was bijna onder. In het kamp hing een vreemde stemming. Sommige soldaten waren uitbundig aan het feestvieren, anderen sliepen. Maar steeds klonk het gejammer van de gewonden.

De chirurgijn was klaar. Hij sprak met de prins, vertelde hoeveel gewonden kans maakten op genezing. Velen zouden sterven, soms al voor de volgende ochtend. Hoeveel wagens zouden ze nodig hebben voor het gewondenvervoer? Hij drong er op aan dat de prins wat zou eten en zich op zou knappen. Maurits deed het.

Jacob Valk had tijdens dit gesprek op een afstandje gewacht. Zijn hoofd suisde van vermoeidheid. Hij had vreselijke honger.

Toen de prins met de chirurgijn de tent inging zag Jacob een vreemde

figuur bij de schildwacht staan. Het was een kleine donkere man in een oosters gewaad. Hij praatte druk met de schildwacht. ‘Perovia,’ riep hij. ‘Santos Perovia. Ik moet de prins onmiddellijk spreken. Zeg hem dat Santos Perovia er is met een belangrijk bericht. Ik moet hem onmiddellijk spreken.’ De sergeant van de wacht ging naar de tent van de prins om te vragen of deze Santos Perovia welkom was.

Jacob hoorde niet wat het antwoord was. Hij zag een wagen met brood binnenkomen, bestemd voor het kamp van de prins. Dat brood interesseerde hem meer dan alle oosterlingen bij elkaar.

Toch zou Jacob Valk heel veel te maken krijgen met het plan van Santos Perovia, maar dat kon Jacob nog niet vermoeden. Een flink stuk brood en een homp kaas waren veel belangrijker voor hem.

2. Het plan van Perovia

Santos Perovia wachtte gespannen af of prins Maurits hem zou willen ontvangen. Uiterlijk toonde hij niets van die spanning. Hij wilde zich voordoen als een belangrijk man uit het oosten, iemand die de prins iets heel gewichtigs te vertellen had.

In werkelijkheid was Santos Perovia helemaal niet zo'n belangrijke man. Hij kwam uit Algiers en reisde met oosterse koopwaar Europa door. Hij was overal geweest: in Turkije, in alle landen rond de Middellanse Zee, in Frankrijk, Spanje, Duitsland en in de Nederlanden. Santos Perovia was overal geweest en hij had zijn ogen goed de kost gegeven. Hij kende de waarde van militaire inlichtingen. Als hij in Spanje had gezien dat er troepen gereed gemaakt werden, was dat bericht geld waard in Frankrijk. Hij zag kans ieders vertrouwen te winnen. Aan het spaanse hof werd hem een geheime brief toevertrouwd die hij moest bezorgen bij de spaanse gezant in Parijs. Daar werd hij voor betaald. Door de brief eerst te laten lezen aan een secretaris van de franse koning kreeg hij dubbel betaald. Vanuit Frankrijk was hij naar de Nederlanden gekomen. Toevallig was hij op twee juli 1600 bij Nieuwpoort. Hij had afgewacht wie er zou winnen om daarna zijn diensten aan te bieden aan de overwinnaar. Vanaf een duin zag hij de beslissende ruiterijaanval.

Hij zag de vluchtende Spanjaarden; hij zag de vele doden, en een groot plan kwam bij hem op. Een plan waar hij geld mee kon verdienen.

'Wat voor bericht heeft die man,' gromde prins Maurits.

Zijn bediende legde schone kleren gereed.

'Wie stuurt hem?' vroeg de prins terwijl hij zich aankleedde.

De sergeant wist het niet. 'Hij zegt alleen dat het erg belangrijk is.'

'Laat hem maar komen,' zei de prins. 'Maar neem hem eerst zijn wapens af en laat hem hier brengen door twee man die hem geen ogenblik uit het oog mogen verliezen.'

Tussen twee soldaten verscheen Santos Perovia in de tentopening.

De prins zat op de rand van zijn veldbed. Perovia bleef bij de ingang van de tent staan. Hij maakte een buiging. 'Santos Perovia groet u, excellentie. De nederige dienaar en boodschapper van de grootmogende heer sultan van

Turkije groet de machtige overwinnaar van de historische slag die heden gestreden is.'

'U komt van de sultan van Turkije?'

'Jawel excellentie.'

Prins Maurits wenkte zijn secretaris. 'Mijnheer van der Mijle, breng deze gezant naar uw tent, onderzoek zijn geloofsbrieven en hoor wat hij te zeggen heeft. Vertel het mij als het belangrijk is.'

Perovia begreep niet wat er gezegd werd. Hij merkte echter dat het gesprek snel afgelopen was. Van der Mijle nam hem mee en liet hem op een lage bank in zijn tent zitten. De soldaten bleven naast hem staan.

'Hebt u geloofsbrieven, stukken waaruit blijkt dat u gezant bent van de sultan?'

Santos Perovia keek heel verbaasd.

'Geloofsbrieven? U denkt toch niet dat de sultan zijn dienaar op reis stuurt voor een geheime zaak met brieven op zak?'

'Het is heel gebruikelijk dat dienaren van vreemde vorsten zich op een of andere wijze als zodanig kenbaar kunnen maken,' zei van der Mijle koeltjes. 'Er zijn nogal wat oplichters die proberen zich belangrijker voor te doen dan ze zijn,' voegde hij er aan toe.

Perovia werd heel boos. 'Hoe durft u mij een oplichter te noemen. U beledigt mij, en door mij te beledigen kwetst u de hoogmoedige heerser aller Turken. Ik heb een uiterst belangrijke boodschap voor uw meester, een bericht dat zo geheim is, dat ik het alleen aan hem persoonlijk mag overbrengen.'

'Zoals u wilt,' zei Van der Mijle. 'U zult dan wel tot morgen moeten wachten. De prins heeft vanavond geen tijd om u te ontvangen. Als u mij wilt zeggen waar het over gaat, kan ik zien wat ik morgen voor u doen kan.'

'Onmogelijk, deze belangrijke zaak kunt u niet uitstellen. De prins moet dit zo snel mogelijk weten.'

'Als ik niet weet waar het over gaat, kan ik niets voor u doen. De prins heeft nu andere bezigheden,' herhaalde Van der Mijle.

Perovia zuchtte. 'Goed dan,' zei hij, 'ik zal u er iets over vertellen. U bestrijdt de spaanse koning, en mijn heer, de machtige sultan, ook hij bestrijdt de koning van Spanje. Vandaag hebt u een grote overwinning behaald. Die overwinning zou nog groter zijn als Spanje nu ook in de Middellandse zee aangevallen werd. U kwam naar het zuiden, om Duinkerken aan te vallen. De spaanse troepen waren in opstand tegen hun eigen bevelhebbers, alles leek zo goed te gaan. Maar wat gebeurde? De Spaanse generaal belooft zijn soldaten geld, de soldaten willen weer oorlog voeren, en u moet een zware veldslag leveren! Samenwerking met de sultan maakt het

mogelijk Spanje van twee kanten aan te vallen. Er komen minder soldaten hierheen en - u kunt de oorlog winnen.'

'Samenwerken met de sultan? Denkt u nu werkelijk dat de prins wil samenwerken met de anti-christ?'

Perovia verstrakte. 'De prins is een staatsman, als staatsman en als generaal zal hij inzien dat de sultan een goed voorstel doet.'

Van der Mijle haalde zijn schouders op. 'We zullen zien,' zei hij. 'Als u kunt bewijzen dat u een gezant van de sultan bent zal de prins u misschien morgen willen ontvangen.'

Meer kreeg Perovia die dag niet gedaan. Hij moest in het kamp blijven en hij werd goed bewaakt.

Van der Mijle trof de prins in gesprek met de afgevaardigen van de Staten Generaal. Er scheen onenigheid te zijn. Maurits sloeg met de vuist op tafel. 'Ik weiger nog één man te wagen aan deze onzinnige expeditie. We moeten terug en snel. Morgen begint de terugtocht. Als we doorgaan naar Duinkerken kunnen de Spanjaarden ons met een deel van hun leger insluiten terwijl de rest Holland binnenvalt. Vrijwel ons hele leger staat hier, we zijn al veel te ver gegaan.'

De heren mompelden nog wat en verdwenen.

Adriaan van der Mijle vertelde de prins wat Perovia gezegd had.

De prins luisterde maar half. Hij dacht even na.

'Hij kan een bedrieger zijn,' zei de prins. 'Het kan ook een serieus voorstel zijn, dan moeten we het in ieder geval op papier hebben, of we er iets mee doen of niet. Geef hem een nietszeggend briefje mee waarin we vragen om verduidelijking van de plannen. Laat die man daar maar mee naar Turkije gaan. Als hij niet liegt horen we er nog wel eens iets van.' 'En de betaling?' vroeg Van der Mijle voorzichtig.

'Betaling?'

'De man kan reisgeld vragen.'

'Geen cent,' zei de prins, 'geld vraagt hij maar aan de grote Turk.'

Van der Mijle knikte tevreden. Hij wist genoeg.

De volgende ochtend brak het leger op.

Perovia kreeg een brief mee voor de sultan van Turkije. Hij vroeg geld, maar kreeg niets. Toch begon hij aan de lange reis naar Turkije, naar de hoofdstad Istanbul.

Zijn plan was hier nog niet gelukt, maar hij had in ieder geval een eerste brief. Als ze daar in Turkije op in wilden gaan kon hij een echte brief van de sultan krijgen. Dan zouden ze in Nederland wel willen betalen. Hij moest

geduld hebben, gewoon zijn zaken afhandelen en dan over een poosje zijn grote slag slaan. Als hij echt belangrijk nieuws naar de Nederlanden bracht, kreeg hij vast wel een belangrijke functie. Grote rijkdom wachtte dan.

Perovia zag het leger vertrekken. Hij ging niet mee. Hij reisde meteen naar het zuiden, waar hij in een franse haven een schip hoopte te vinden dat naar Turkije voer.

Jacob Valk wist daar niets van. Hij zag Perovia niet meer. Hij dacht ook niet meer aan hem. Waarom ook? Hij had immers niets met deze vreemde oosterling te maken? Als iemand hem verteld had dat hij nog eens te maken zou krijgen met een brief van de sultan, zou hij het niet geloofd hebben. Toch zou dat gebeuren, al duurde het nog twee jaar.

Het leven van Jacob ging voorlopig een heel andere kant uit.

Terug in Nederland had hij genoeg van het soldatenleven. Jacob kwam bij schipper Blauw op het schip De Fortuin. Hij werd liever zeeman dan soldaat. Wat het soldatenleven inhield had hij bij Nieuwpoort gezien. Schipper Blauw voer naar de Middellandse Zee, straks werd het weer winter. Jacob bedacht dat het daar dan aangenamer was dan in Nederland.

3. De brief

In juli begon Santos Perovia zijn reis naar Turkije. Door allerlei tegenslagen kwam hij pas in december in Istanbul aan.

Het plan dat hij bij Nieuwpoort zomaar bedacht had, leefde steeds sterker bij hem. Als hij een officiële brief van de sultan kon krijgen, gericht aan prins Maurits, waarin zijn plan opgenomen was, dan hadden beide vorsten behoefte aan een betrouwbare bemiddelaar. En wie moest dat zijn? Santos Perovia! En wat zou dat voor hem betekenen? Veel geld! Geld om zijn reizen te betalen. Geld voor zijn bedienden. Geld om te kunnen leven zoals het de afgezant van twee vorsten past. Nee, hij zou het anders doen. Hij zou op dezelfde wijze blijven reizen en werken als hij nu deed, onopvallend, armoedig als het nodig was. Zo zou hij in stilte het verdrag tussen de twee vijanden van Spanje voorbereiden. Als alles geregeld was kreeg hij zijn betaling. In puur goud moesten ze hem betalen, in puur goud. Dan kon hij als een rijk man terugkeren in zijn geboortestad Tunis. Zou hij op weg daarheen nog even in Spanje een bezoek aan het hof brengen? Ze daar zeer interessante geheimen verkopen? Het duizelde Santos Perovia. Wat een mogelijkheden!

Santos Perovia haastte zich door de smalle, drukke straten van Istanbul.

Hij wist precies waar hij zijn moest. Niet rechtstreeks naar het paleis van de sultan. De sultan was onbereikbaar voor een man als Perovia. Slechts weinigen hadden toegang tot de verheven heerser over Turkije, de man die regeerde over een groot deel van Europa, die het oostelijk deel van de Middellandse zee beheerste. De man wiens macht gevoeld werd tot ver in Noord-Afrika. Die vorst kon je niet zomaar even in zijn tent op het slagveld bezoeken. Die vorst leefde ver van zijn volk in de afzondering van zijn grote paleis, een ommuurde stad in de stad, een wereld apart.

Santos Perovia was op weg naar een van de mensen die regelmatig aan het hof ontvangen werden, een man met macht en invloed en bovenal een man die graag contacten legde met west-europese landen: Khalil Pasha.

Khalil Pasha, de beroemde admiraal. De man die zich onderscheiden had in de dienst van zijn vorst in de strijd op zee, maar die ook een goede minister geweest was, succesrijk legeraanvoerder, bekwaam gouverneur van een provincie. Naar deze Khalil Pasha ging Santos Perovia. Hem legde hij het plan voor.

Het duurde drie dagen voor hij bij de machtige man ontvangen werd. Een kort gesprek. Binnen een uur stond Perovia weer buiten. Hij moest over een week terug komen. Maar een week later had de machtige man geen tijd. De heer Perovia was volgende maand van harte welkom. Het plan van de heer Perovia had alle aandacht van de machtige Khalil Pasha. De machtige Khalil Pasha zou het binnenkort onder de aandacht brengen van de sultan.

Het werd 1601. Santos Perovia meldde zich weer bij het huis van admiraal Khalil Pasha. Een bediende liet hem binnen. Nu zou het beslissende gesprek plaatsvinden!

Perovia moest wachten in een zijkamertje. Een secretaris kwam na een uur bij hem. De admiraal was nog steeds geïnteresseerd in het plan. Hij zou het in de komende maanden ongetwijfeld met de sultan kunnen bespreken. Op dit moment was dat helaas nog niet mogelijk. De heer Perovia zou ongetwijfeld begrijpen dat zo'n delicate zaak uiterst voorzichtig aangepakt moest worden.

De heer Perovia bleef beleefd. Hij zei dat hij er alle begrip voor had dat de admiraal zo voorzichtig moest zijn. Hij zou geduldig wachten. Hij zou spoedig terugkomen, enzovoorts.

Maar de heer Perovia begreep vooral dat hij op een verschrikkelijke manier aan het lijntje gehouden werd. De beleefde heer Perovia was woedend. Hij wilde zich niet opnieuw met lege handen weg laten sturen.

Hier stak meer achter. Khalil Pasha speelde een spelletje met hem. Wat was er intussen allemaal al gebeurd? Had Khalil Pasha al iemand anders naar Maurits gestuurd met een brief van de sultan? Perovia moest hier meer over weten en hij zou dat ook te weten komen, of Khalil Pasha het wilde of niet.

Het gesprek met de secretaris duurde lang. Perovia informeerde naar het werk van de secretaris, een zeer verantwoordelijke functie. De hoge heren dachten wel altijd dat zij de slimsten waren, maar wat zouden ze zijn zonder hun secretaris? Stakkers, nietwaar? Maar waardeerden ze dat? O nee, alle eer was altijd voor de baas en de secretaris werd vergeten. Natuurlijk, de machtige Khalil Pasha was niet zo. De nobele Khalil Pasha zorgde ongetwijfeld beter voor zijn personeel.

De secretaris liet zich door de vriendelijke heer Perovia verleiden tot enkele kritische opmerkingen over zijn heer en meester. Zo goed hadden ze het echt niet bij de admiraal, de betaling was maar matig en je moest op alle uren van de dag en soms zelfs 's nachts klaarstaan. Toen hij hier kwam was hem beloofd dat hij jaarlijks nieuwe kleren zou krijgen en kijk eens wat hij aanhad: drie jaar oud, versleten.

Perovia schudde treurig zijn hoofd. Dat was toch te erg. Hoe kon men zoiets doen. Zo'n bekwaam man als de secretaris zo slecht belonen. Hij boog zich vertrouwelijk voorover. ‘Daar is wel iets aan te doen. U bent een aardige man, ik voel voor u als voor een vriend. Sta mij toe u een kleinigheid te geven, een kleinigheid om nieuwe kleren te kunnen kopen.’ Hij drukte de secretaris een goudstuk in de hand. ‘Nee, nee, geen sprake van. U mag dit niet weigeren. Ik geef het u als vriend. Vrienden zijn er om elkaar te helpen. Ik ben u dankbaar dat ik u deze kleine dienst kan bewijzen. O, als toch uw meester eens even scherpzinnig en voortvarend zou zijn als u bent. Al maanden ligt de zaak stil, terwijl er zoveel haast mee is. Kon u het maar zelf afhandelen. Ik geloof dat we binnen een uur klaar zouden zijn.’

De secretaris zei dat hij eigenlijk niet wist waar het over ging. De admiraal had hem er niets over verteld. Was het een geheime zaak?

Perovia deed heel gewichtig over de gesprekken die hij met vorsten in heel Europa voerde. ‘Aan alle hoven ben ik welkom, vorsten begroeten mij als hun broeder. Hebt u wel eens gehoord van prins Maurits? Nee? Hij is een machtig man in het noorden van Europa. Hij is de beste veldheer van alle tijden. Ik heb met mijn eigen ogen gezien hoe zijn troepen het spaanse leger versloegen. Ik ben daar bij geweest. Jazeker mijnheer, wat denkt u wel. Vorig jaar was dat. Vanaf een heuvel vlakbij de zee heb ik dat gevecht gezien. Het strand is daar heel breed. Zoals daar gevochten is, mijnheer, ik zou u daar uren over kunnen vertellen. 's Avonds heeft die prins Maurits mij in zijn tent ontvangen. Tot diep in de nacht hebben we er zitten praten. Over dat grote gevecht natuurlijk, maar ook over staatszaken, geheimen, grote, belangrijke zaken. Ik zal u iets zeggen mijnheer, u bent een ontwikkeld man, u bent intelligent, dat zie ik, u weet iets van de wereld.’ Santos Perovia sprak zacht en indringend verder. ‘Ik zal u iets zeggen mijnheer, er gaan in Europa grote dingen gebeuren. Grote dingen. Op weg hierheen ben ik vorig jaar nog bij de franse koning geweest en die heeft het mij ook verzekerd: Eer we een jaar verder zijn gebeuren er grote dingen. Ik hoef een intelligent man als u natuurlijk niet te vertellen dat het om Spanje gaat. Iemand met uw inzicht in de internationale politiek hoef ik dat niet te zeggen. Alle vijanden van Spanje verenigen zich, en waar blijft Turkije? Kunt u zich indenken, wat het voor mij betekent dat ik uitgerekend in dit land niet rechtstreeks van man tot man kan praten met de vorst? Wat overal de gewoonste zaak van de wereld is, is onmogelijk in Turkije. Uw sultan is een wijze vorst, die als een vader voor zijn onderdanen zorgt. Maar kent hij zijn volk? Nee mijnheer, hij kent alleen zijn ministers, zijn generaals, zijn admiraal. Alle berichten over zijn volk, maar ook alle

nieuws uit de wereld hoort hij via die hofhouding. Mijn bericht is van levensbelang voor Turkije. Hoort de vorst het? Nee, zijn admiraal heeft geen tijd. Is er al iets gedaan aan de zaak waarover ik spreek?'

De secretaris herhaalde, dat Khalil Pasha met hem nergens over gesproken had. Perovia kwam stapje voor stapje te weten dat er beslist nog geen belangrijke brief verzonden was naar het buitenland. De secretaris verzekerde hem dat alle brieven via hem gingen. Hij moest inschrijven welke brieven verzonden werden, welke er binnenkwamen.

Toen Perovia wegging was hij al zo bevriend met de secretaris, dat deze hem beloofde de zaak goed in de gaten te houden. De secretaris zou Perovia zo goed mogelijk helpen.

Er verstreken maanden.

De admiraal voer uit en bleef weg tot september.

Perovia bleef volhouden. Hij bezocht de secretaris regelmatig, praatte gezellig met hem en gaf hem af en toe wat geld - uit vriendschap -.

Pas in december 1601 ontving Khalil Pasha zijn hardnekkige bezoeker.

De admiraal zat in een prachtig gewaad in de grote ontvangstzaal van zijn huis. Op een lage tafel voor hem lag een kostbaar sierzwaard dat de sultan hem geschonken had na deze zomer, uit dank voor de grote overwinningen die Khalil Pasha op zee behaald had.

Perovia moest midden in de zaal gaan zitten. De secretaris zat onopvallend terzijde.

Khalil Pasha sprak niet over het plan van Perovia, hij noemde niet één keer de brief van de sultan. Hij wilde wel alles weten over de contacten die Perovia had met prins Maurits en met andere vorsten.

Zijn vragen waren vriendelijk, en hij knikte bij elk antwoord. Perovia voelde zich slecht op zijn gemak. Khalil Pasha bleek heel veel te weten van allerlei europese vorsten. Toen Santos Perovia zelfverzekerd vertelde over zij bezoek aan de franse koning, informeerde Khalil Pasha terloops of de verbouwing van de zuidvleugel van het paleis al voltooid was. Perovia loog dapper verder.

Aan het eind van het gesprek waagde Perovia het, naar de briefte vragen. Khalil Pasha verzekerde hem dat daaraan gewerkt werd. Waarschijnlijk zou hij er de volgende maand met de sultan over spreken.

Perovia stond weer op straat. Volgende maand! Dat kon toch niet! Het was nu al december. Straks was het alweer nieuwjaar. Moest hij nu maar rustig tot 1602 wachten op een brief, die hij al meer dan een jaar geleden gevraagd had?

Binnen zat Khalil Pasha in gedachten verzonken. Zijn secretaris stuurde hij weg. Nadenkend staarde hij naar het met juwelen versierde zwaard. Het plan van Perovia had hem wel degelijk het hele jaar bezig gehouden. Beter dan wie ook in het turkse rijk zag de admiraal dat Turkije moest proberen samen te werken met andere vijanden van Spanje. Die samenwerking moest doorgaan ondanks het verschil in godsdienst. Met Frankrijk was er al vanaf 1536 een verdrag en dat was toch ook een christelijk land. Het ideaal van admiraal Khalil Pasha was een samenwerking tussen de zeemachten van Marokko, Venetië, Nederland en Turkije, en daarnaast samenwerking in de landoorlogen tegen Spanje met Frankrijk en de Nederlanden.

Het was moeilijk geweest om de sultan er van te overtuigen dat er een vriendelijke brief geschreven moest worden aan prins Maurits. Die brief was er nu. Khalil Pasha had de brief al een maand in zijn bezit. Zijn secretaris wist daar niets van. Niemand wist er iets van. Alleen de geheimschrijver van de sultan, de sultan zelf en de admiraal kenden de brief. Er stond niet veel meer in dan dat de sultan de komst van een nederlandse ambassadeur zou verwelkomen, om de mogelijkheden van samenwerkingen tussen beide landen te onderzoeken. De brief was een heel voorzichtige opening naar latere besprekingen, een voorzichtig begin, meer niet.

Toch was het een uiterst belangrijke brief.

Khalil Pasha zocht een volkomen betrouwbare koerier voor die brief. Santos Perovia was een oplichter, dat had hij wel door; op veel schijnbaar onbelangrijke vragen over de europese hoven had hij volkomen verkeerde antwoorden gegeven.

Perovia viel dus af. De man moest aan de praat worden gehouden tot de brief goed en wel onderweg was, daarna zou de admiraal Perovia voorgoed wegsturen.

Zijn secretaris? Nee, die was te dom.

De koerier die Khalil Pasha zocht moest onopvallend zijn, betrouwbaar en slim. De reis naar Nederland was lang en gevaarlijk. De koerier moest eerst over land van Istanbul naar Dubrovnik reizen, dan per schip naar Venetië.

Bij de brief van de sultan zou Khalil Pasha een tweede brief voegen, gericht aan Hendrik van der Mijle, koopman in Venetië, Nederlander, broer van de secretaris van prins Maurits. Van der Mijle kon de koerier verder helpen.

De reis zou vanaf Venetië verder per schip gaan, of over land. In beide gevallen bedreigden de koerier en de brief vele gevaren.

Die koerier... wie moest hij daar voor nemen?

Khalil Pasha luidde een bel. De secretaris verscheen. ‘Laat Josef Yahya bij mij komen,’ zei de admiraal. De secretaris boog en verdween.

Even later kwam Josef Yahya binnen. Een tengere jongen van ongeveer veertien jaar. Hij was als vijfjarig kind uit zijn geboorteland Bulgarije naar Istanbul gebracht. Hij was christen. Zijn volk was door de Turken verslagen en elk jaar moesten deze christenen één van elke tien vijfjarige jongetjes afstaan aan de sultan. Josef was aan het turkse hof opgevoed met vele andere christelijke kinderen. Ze leerden alles over het mohammedaanse geloof, velen werden ook mohammedaan, zij kregen bijzondere voorrechten. Allen wisten ze dat ze hun ouders, hun vaderland nooit terug zouden zien. Hun opvoeding was zorgvuldig en goed. Ze leerden alles wat ontwikkelde Turken hen konden leren. Josef werd tolk, dragoman noemde men dat. Als dragoman genoot hij het vertrouwen van de sultan, maar omdat hij weigerde mohammedaan te worden kreeg hij het steeds moeilijker aan het hof.

Khalil Pasha wist dit. Hij wist ook dat de sultan de jongen liever buiten het paleis aan het werk zag. Toen Khalil Pasha om een bekwame tolk vroeg was het te verwachten, dat de sultan Josef Yahya meegaf.

De admiraal wist dat Josef betrouwbaar was; hij was intelligent, hij sprak vele talen, en hij kon beter een poosje buiten Turkije blijven.

Het gesprek met Josef Yahya duurde maar kort.

De admiraal legde hem uit wat voor brief hij moest wegbrengen. Hij wees op de gevaren en hij vroeg of Josef het aandurfde. Josef lachte. Of hij het aandurfde? Natuurlijk wel. De admiraal wees er nogmaals op dat het een moeilijke en gevaarlijke reis zou worden. Beschermend sloeg hij zijn arm om de schouder van de jongen. ‘Je zult onopvallend moeten reizen, Josef, en toch moet je zo vlug mogelijk in Venetië komen. Daar geef je de brief af, en dan hoor je wel hoe je verder moet gaan, De echte brief van de sultan houd je bij je.’ Josef knikte ernstig. Hij zou zijn best doen.

Rustig pratend liepen de admiraal en de jongen de zaal uit.

Achter een gordijn stond de secretaris. Hij had het hele gesprek woord voor woord verstaan. Door een poortje achter in de tuin glipte de secretaris weg. Hij haastte zich naar het huis waar hij Santos Perovia kon vinden. Eindelijk had hij belangrijk nieuws!

4. De reis begint

Santos Perovia bleef via de secretaris precies op de hoogte. Hij wist op welke dag Josef Yahya zou vertrekken. Hij wist wat er in de brief aan Van der Mijle stond. De secretaris had die brief geschreven. Josef werd er in genoemd, maar er stond niet in hoe Josef er uitzag. Als Perovia de beide brieven in bezit kreeg kon hij in Venetië zeggen dat hij Josef heette, en hij zou zonder moeite als officiële koerier verder reizen naar Nederland.

Hoe moest hij de brieven in bezit krijgen?

De secretaris kon er niet aankomen. De brief van de sultan had hij zelfs nog nooit gezien. Beide brieven lagen in een kistje waarvan alleen Khalil Pasha de sleutel had. Perovia probeerde de secretaris zover te krijgen dat hij het hele kistje zou stelen, maar dat durfde de man niet.

Waarschijnlijk kon het veel eenvoudiger.

Als dat jongetje op reis was, moest het mogelijk zijn hem onderweg te overvallen, dood te slaan en te beroven. Het liefst deed Perovia dat niet zelf. Hij kwam in contact met vier afgedankte turkse militairen. Ruiters, die te oud voor de dienst waren. Zij wilden naar het westen om ergens als huurling dienst te nemen bij een of ander legertje waar men het niet zo nauw nam met leeftijden.

Perovia vertelde ze, dat er onderweg, iets te verdienen was. Zij moesten Josef Yahya volgen en vóór de stad Edirne beroven. Geld zou voor hen zijn, papieren en wapens moest Perovia hebben. In Edirne moesten ze op Perovia wachten. Als ze alles goed uitvoerden, konden ze op een extra beloning rekenen.

‘Wat moeten we met de jongen doen?’ vroeg de oudste soldaat.

‘Dat moeten jullie zelf weten. Als je er maar voor zorgt dat hij niet meer in Istanbul terugkomt.’

Vroeg op een ochtend in janurari van het jaar 1602 verliet Josef Yahya het huis van Khalil Pasha. Hij reed op een klein paard, een snel beest, geschikt voor een lange tocht door moeilijk terrein.

Khalil Pasha vergezelde hem tot de stadsgrens.

Hij herhaalde de vele waarschuwingen die hij in de voorafgaande dagen al gegeven had. Josef knikte. Hij bleef beleefd, maar hij dacht: ‘Hou nu maar op, ik weet het nu wel.’

Ze merkten geen van beiden dat ze gevolgd werden door vier ruiters.

Santos Perovia had aangewezen wie de soldaten hebben moesten. ‘Wacht één of twee dagen voor je hem overvalt,’ had hij gezegd. ‘Zorg ervoor dat niemand iets merkt.’

Perovia zelf zou in de komende dagen nog één- of tweemaal bij Khalil Pasha op bezoek gaan. De admiraal moest de indruk krijgen dat zijn plan lukte. Hij moest denken dat Josef veilig onderweg was en dat Perovia niets doorhad.

Bij de stadgrens had Khalil Pasha nog een verrassing. Hij had ervoor gezorgd dat Josef een ervaren reisgenoot meekreeg. Er stond een jongeman klaar, een Venetiaan van achttien jaar, te paard net als Josef. Hij droeg warme kleren, een bontmuts en een dikke wollen mantel. Een zwierige stedeling, die zich in degelijke herderskleren gestoken heeft. Hij groette de admiraal, nam zijn muts af en maakte kennis met Josef. ‘Alessandro Mantua,’ zei hij, ‘messo di Venetia’. Josef verstond genoeg italiaans om te weten dat dat betekende: ‘koerier van Venetië’.

‘Alessandro reist regelmatig heen en weer tussen Istanbul en Venetië,’ zei de admiraal. ‘Hij kent de weg, hij weet waar de herbergen zijn. Jullie reizen samen.’

Even was Josef teleurgesteld. Hij had erop gerekend alleen te reizen. Helemaal alleen alle gevaren trotseren, dat was toch pas echt? Alessandro merkte dat niet. Hij lachte en zei: ‘Dan gaan we maar. Het is nog een heel eind naar de eerste herberg.’ Ze gingen op weg. Admiraal Khalil Pasha keek ze na. Hij lette niet op de vier soldaten die zwijgend langskwamen. Morsige figuren op magere, oude paarden. Waarom zou de admiraal daarnaar kijken?

Josef vertelde Alessandro niet waarom hij de reis naar Venetië maakte. Alessandro vroeg er niet naar. Had de admiraal hem iets gezegd? Was hij niet nieuwsgierig? Voorlopig hadden ze nog genoeg te praten. Alessandro reisde al vier jaar als koerier tussen Venetië en Istanbul. Hij hoorde zichzelf graag praten en had zoveel te vertellen, dat Josef graag luisterde.

Het was een heldere, koude dag.

Ze lieten de paarden rustig stappen, de reis was lang, ze moesten hun rijdieren niet te vlug vermoeien.

Die eerste dag was het nog vrij druk op de weg. Ze merkten niet dat ze door de vier soldaten gevolgd werden. Ze sliepen in een drukke herberg. De soldaten sliepen in een stal aan de andere kant van de weg. Tegen de ochtend letten ze op wanneer de jongens weggingen, en ze volgden zonder zich te haasten.

Deze afbeelding
wordt uit voorzorg
niet getoond

De weg werd smaller, steiler en stiller.

Ze kwamen in bergland waar hier en daar sneeuw lag.

Alessandro was de eerste die de soldaten opmerkte. Hij zei er pas iets van toen de dag al bijna om was.

‘We worden gevolgd,’ zei hij. Ze stonden bovenaan een kronkelend bergpad. Josef keek om. Hij zag de soldaten, honderd meter lager. Hun schonkige paarden sjokten moeizaam de berg op.

‘Kom mee,’ zei Alessandro. Hij reed snel naar beneden. Josef volgde. Na een korte, snelle afdaling hield Alessandro zijn paard in en dreef het behoedzaam van de weg af. Achter een stapel grote rotsblokken beduidde hij Josef zwijgend, dat hij moest afstijgen. Ze hoorden stemmen, hoefgetrappel.

‘Ik heb ze daarnet nog gezien,’ riep één van de soldaten.

‘Ze moeten hier in de buurt zitten,’ zei een ander.

‘Ze zijn al verder, kom mee!’ riep een derde. Ze draafden verder het dal in.

De jongens keken elkaar aan.

‘Heb jij iets bijzonders bij je?’ vroeg Alessandro.

Josef kreeg een kleur en zweeg.

‘Je hoeft me niets te zeggen. Ik begrijp zo ook wel dat de admiraal je niet voor niks op weg stuurt. Moet je nog verder dan Venetië? Nou ja, zeg 't maar niet. Hoe minder mensen een geheim kennen, des te beter. Ken je die kerels? Heb je ze eerder gezien?’

Josef had een droge keel van angst. ‘Nee,’ zei hij, ‘ik ken ze niet. Ik weet niet waarom ze achter mij aan zouden zitten.’

Vanuit hun schuilhoek konden ze de soldaten het dal in zien rijden.

‘Ik weet niet wat ze willen,’ zei Alessandro. ‘Het zijn soldaten, maar ze horen niet meer bij het turkse leger. Waarschijnlijk zijn ze op weg naar het westen. Er zijn veel van die kerels onderweg. In het westen zijn altijd huurlingen nodig. Meestal doen ze je niks, maar je kunt ze toch beter niet op een stil plekje tegen komen.’

Ze bleven nog een poosje waar ze waren.

Josef zag de soldaten niet meer. ‘Weten ze iets van de brief?’ vroeg hij zich af. Beide brieven droeg hij in een linnen tasje onder zijn kleren.

‘We gaan verder,’ zei Alessandro. ‘In de winter kun je niet 's nachts buiten blijven. We moeten nog een heel eind rijden voor we in een dorp komen waar een herberg is. Het kan zijn dat die kerels daar ook zijn. Let niet op ze. Als ze iets van plan zijn wachten ze toch tot ze ons op een eenzaam plekje treffen. In een drukke herberg kan ons niets gebeuren.’

Alessandro kreeg gelijk.

Tegen de avond kwamen ze, koud en vermoeid, aan in een klein dorpje. In de enige herberg troffen ze de soldaten. Er waren nog meer reizigers. Kooplieden op weg naar Istanbul, een drietal bedelaars, een paar boeren op weg naar de stad. De herberg was niet veel meer dan een vervallen boerderij. Op de binnenplaats stonden de rijdieren dicht opeen, en rond de binnenplaats waren slaapnissen tegen de buitenmuur. In de eigenlijke boerderij kookte een zeer slongzige vrouw een dikke soep. Die soep en hompen brood waren het enige voedsel dat te koop was. De jongens aten ervan, en ze genoten ervan. Na de koude dag, na de vermoeienis was elk maal een feestmaal.

Josef ging meteen slapen. Alessandro zei dat hem niets kon gebeuren. Op een dikke laag stro wikkelde Josef zich in de drie dekens die hij bij zich had. Hij sliep vrijwel meteen.

In de boerderij zaten de bedelaars dicht bij het vuur. De vier soldaten bleven wat apart in een hoekje. De kooplieden gingen vroeg slapen en ook de boeren verdwenen. De soldaten loerden naar Alessandro, die bij het vuur gezellig zat te praten met de bedelaars. Hij kende ze. Alessandro kwam overal wel bekenden tegen. Hij vroeg hoe het met de mannen ging. Ze klaagden over de winter. Diep weggedoken in hun gescheurde mantels probeerden ze zoveel mogelijk te genieten van de warmte van het vuur. Hun magere roofvogelkoppen gloeiden, ze krabden zich en kakelden maar door over kou, honger en armoede.

‘Sommige mensen doen maar net of ze arm zijn,’ zei Alessandro.

‘Nou, www..wij niet,’ hakkelde de kleinste bedelaar. ‘Www..wij st..sterven haast van..van..van armoe.’

‘Ik bedoel jullie ook niet,’ fluisterde Alessandro. ‘Ik bedoel die edellieden daar.’ De bedelaars keken ongelovig van Alessandro naar de vier soldaten die hij aanwees. ‘Dat had je niet gedacht hè? Toch is het zo. Dat zijn schatrijke kerels. Ze hebben zich vermomd als arme soldaten, dan denken ze veiliger te kunnen reizen. Als jullie in één klap rijk willen worden....’ De bedelaars wisten niet wat ze hoorden.

Vertrouwelijk zei Alessandro zacht: ‘Ze zijn op weg naar Edirne. Je kent het smalle pad tussen de rotsen een eindje buiten het dorp. Een verrassingsaanval van drie flinke kerels zoals jullie, daar kunnen ze niet tegen op. Je zult verbaasd zijn wat je onder die oude kleren vindt. Ze hebben hun zakken vol goudstukken.’

De bedelaars begonnen zachtjes met elkaar te overleggen, terwijl Alessandro brutaalweg naar de soldaten toeslenterde om een praatje met ze te maken.

De mannen waren niet erg spraakzaam, ze bromden wat onverstaanbare

antwoorden. Alessandro praatte gezellig, zeer op zijn gemak. Ondertussen bekeek hij de soldaten goed. Ze waren minder oud dan hij gedacht had. Drie van de vier leken erg dom, alleen de vierde keek wat slimmer uit zijn ogen.

'Die maat van mij lijkt wel niet wijs,' babbelde Alessandro. 'Ik ken hem nauwelijks, we rijden zomaar toevallig allebei dezelfde kant op. Nu wil hij morgen al om half vijf verder reizen. Vind je dat niet gek? 'Half vijf, ik moet er niet aan denken. Dan is het mij nog te koud en te donker. Nou ja, hij moet het zelf maar weten.'

Alessandro groette de soldaten vriendelijk en ging nog even bij de bedelaars zitten. 'Als jullie ze willen vangen moet je vroeg zijn,' zei hij zachtjes. 'Ze gaan al om half vijf op weg.'

Hij liep naar de slaapnis waar Josef lag, rolde zich in zijn dekens en sliep heerlijk in.

Het was een heldere koude nacht. Ze hadden moeite om warm te blijven. Om vier uur waren ze allebei wakker. Fluisterend vertelde Alessandro aan Josef wat hij de vorige avond gedaan had. 'Kijk,' zei hij, 'daar gaan de eerste jagers al.' Aan de donkere zijde van de binnenplaats, buiten het maanlicht, slopen de drie bedelaars de herberg uit. Ze hadden dikke stokken bij zich.

Alessandro trok de mantel van Josef aan en zette zijn muts op. Rustig legde hij de bagage en het zadel op zijn paard. Vanuit zijn ooghoeken zag hij dat er beweging kwam in de hoek waar de soldaten sliepen. Hij steeg op en vertrok, de muts diep in de ogen.

Josef zag de soldaten tevoorschijn komen. Ze maakten snel hun paarden klaar en gingen achter Alessandro aan. Op veilige afstand volgde Josef zelf; hij wist waar hij Alessandro zou vinden.

In het maanlicht stapten de paarden rustig voort. Het was nog ijzig koud. Er was totaal geen wind. Het leek of de tijd stil stond. Bij een bocht in de weg wachtte Josef. De weg helde naar beneden. De bedelaars waren niet te zien. Maar Alessandro reed ver vooruit, een donkere schim in het bleke maanlicht. Vier zwarte figuren volgden hem.

In de verte, aan het eind van de weg werd het pad smaller, een bos groeide ter weerszijde op de vrij steile hellingen. Alessandro verdween in het duister.

'Ze komen eraan,' zei hij tegen de struiken links en rechts. De struiken luisterden; ze gaven geen antwoord.

Alessandro gaf zijn paard de sporen en galoppeerde weg. Na een paar honderd meter dreef hij het paard langs een smal bochtig pad de helling

op. Hij reed terug. Het donkere pad lag nu links onder hem.

Hij hoorde van de andere kant een ruiter naderen: Josef. Die was op zijn aanwijzing vóór het bos omhoog gereden. Ze waren blij dat ze elkaar zagen. Op datzelfde moment hoorden ze beneden op het donkere pad een vreselijk gegil. De overval was begonnen.

Behendig wendde Alessandro zijn paard op het smalle pad.

'Kom mee,' zei hij. 'Wie het ook wint daar beneden, zolang ze bezig zijn moeten wij zien dat we wegkomen.'

5. Perovia grijpt in

Zonder verdere moeilijkheden bereikten de jongens Edirne.

Waren hun achtervolgers er nog? Zouden de bedelaars het gevecht in het donker gewonnen hebben? Josef en Alessandro wisten het niet.

Ze wilden liefst zo kort mogelijk in Edirne blijven. Helaas lukte dat niet. Op de ochtend dat ze zouden vertrekken kon het paard van Josef niet overeind komen. Het beest lag op stro in een stal. Het probeerde wel overeind te komen, maar het lukte niet.

Allerlei mannen bemoeiden zich ermee, de een wist dit, de ander raadde dat aan. Het paard werd overeind geduwd en bleef rillend staan. Een oude man raadde de jongens aan, hun paard een paar dagen rust te geven, goed voer en warmte. Dat leek wel het beste.

Ze bleven in de herberg, verzorgden het zieke paard en wachtten. Dat duurde drie dagen. De jongens liepen wat rond in Edirne. Alessandro kocht gedroogd vlees, touw en andere dingen die ze op eenzame stukken in de bergen nodig konden hebben.

Edirne was een stadje zonder muren of poorten. Een rommelig plaatsje langs een snelstromende rivier. In het centrum waren de straatjes nauw en vol, daar vond je de winkeltjes. Meer naar buiten stonden de huizen kriskras door elkaar, er waren een paar hoefsmeden en er was een vlak stuk land waar veemarkten gehouden werden.

Op de derde dag was het paard van Josef beter. Hij liet het wat rondstappen op de binnenplaats en alle mannen riepen hem toe dat het beest weer gezond was. Ze beklopten het paard, sloegen Josef op de schouder en toonden zich zo verheugd alsof zij hoogstpersoonlijk het zieke dier genezen hadden.

Josef leidde zijn paard terug naar de stal en gaf het haver en water. Het dankbare dier scheet een grote hoop. Josef ruimde het meteen maar op. De mannen op de binnen plaats bekeken de mest deskundig, sloegen Josef weer op de schouder, en riepen hem toe dat dit het duidelijkste bewijs was dat zijn paard geheel genezen was.

Josef en Alessandro liepen de stad in om bij een tuigmaker nog een paar stevige leren riemen te kopen.

Plotseling trok Alessandro Josef het winkeltje van een koperslager binnen. Josef sputterde tegen. ‘Wat doe je nou? Hier moeten we niet zijn.’ Alessandro pakte een grote koperen schaal en bekeek die aandachtig. ‘Kijk die kant eens op,’ fluisterde hij. Met het bord wees hij naar een koffiehuis aan de andere kant van de straat.

‘De soldaten’, zei Josef verbaasd. ‘Wat zien ze er uit!’

De soldaten waren bij de overval verrast door de bedelaars en hadden rake klappen gekregen. Hun helmen en borstpantsers waren gedeukt, één had een dik oog, een ander droeg zijn arm in een doek, alle vier zagen ze er beschadigd uit. Toch hadden ze het overleefd. Na de eerste schrik was het deze ervaren soldaten met hun veel betere wapens niet moeilijk gevallen de oude bedelaars te verjagen. Met een paar dagen vertraging waren ze in Edirne aangekomen.

‘Die kerel waar ze mee zitten te praten, die ken ik,’ zei Josef. ‘Hij heet Santos Perovia. Hij kwam regelmatig bij de admiraal.’

‘Wat kwam hij daar doen?’ vroeg Alessandro.

‘Dat weet ik niet, de admiraal vertrouwde hem niet geloof ik. Het had wel iets met de brief te maken.’

‘De brief? Welke brief?’

‘O nee, niks, laat maar.’

‘Josef, luister, wat heb jij bij je? Wat voor koerier ben jij?’

Josef aarzelde nog, toen zei hij het: ‘Een brief van de sultan. Ik moet er mee naar Venetië en dan verder naar het noorden.’

‘Wacht hier, ik wil weten waar ze het over hebben.’

Voor Josef iets kon zeggen was Alessandro al weg. Vanuit het winkeltje van de koperslager liep Alessandro snel naar links, en daarna kwam hij langs de overkant van het straatje terug. Bij een lappenkoopman, vlak naast het koffiehuis, bleef hij staan. Perovia en de soldaten zaten aan de straatkant in het open koffiehuis.

‘We doen het niet meer,’ hoorde Alessandro een van de soldaten zeggen. De anderen mompelden instemmend. ‘Je knapt je eigen zaakjes maar op, wij gaan verder.’ Ze stonden op en liepen weg. Perovia moest afrekenen. Weggaand liep hij vlak langs Alessandro. ‘Dan doe ik het zelf wel,’ hoorde Alessandro hem mompelen. ‘Ik moet die brief hebben.’

Intussen had Josef de grootste moeite om de koperslager ervan te overtuigen dat hij de koperen schaal niet wilde hebben. Alessandro trok hem mee de winkel uit. De koopman begreep er niets van. Hoofdschuddend zette hij de schaal weer netjes weg.

‘Ze hebben ruzie,’ zei Alessandro. ‘Die soldaten moesten jouw brief stelen. Die vent, die bij de admiraal kwam, is hun baas of zo. De soldaten willen

niet meer, maar die andere kerel is nog wel gevaarlijk. We moeten zo snel mogelijk weg.'

Ze vertrokken meteen.

Op de lange weg naar Sofia gunden ze zich geen dag rust. Elke dag reisden ze zo ver als de paarden maar konden halen. Dan zochten ze een herberg of ze sliepen in een boerderij. 's Ochtends vertrokken ze steeds zo vroeg mogelijk.

Ze haastten zich, zonder zeker te weten of ze achtervolgd werden. Alessandro vond dit het veiligst. Bovendien wilde hij het tijdverlies in Edirne wel inhalen. Als beroepskoerier werd van hem verwacht dat hij niet langer onderweg was dan strikt nodig. Josef had moeite, het tempo bij te houden. Zijn paard toonde geen vermoeidheid meer, Josef wel. Hij was niet gewend, zolang achtereen in het zadel te zitten.

Alessandro had gelijk dat hij zich haastte.

In Edirne was Santos Perovia meteen op onderzoek gegaan.

In het kleine plaatsje hoorde hij al gauw over de twee jongens met het zieke paard. Hij wist zodoende 's avonds al, dat ze vertrokken waren in de richting van Sofia. Dat was te verwachten. Alle verkeer van Istanbul naar Venetië ging over Sofia en Dubrovnik en vandaar over zee. Eén dag na de jongens vertrok Perovia, en hij hield die achterstand, tot Sofia toe. Hij wist wel, dat hij op het goede spoor zat. In alle plaatsen waar hij doorkwam waren dejongens gezien.

In Sofia moesten ze een dag wachten. De paarden hadden rust nodig en de jongens ook. Alessandro wist, dat ze uitgerust aan het moeilijke bergtraject naar Dubrovnik moesten beginnen, anders was dat gedeelte veel te gevaarlijk.

Sofia was een ruim gebouwde stad in de vlakte. Er waren veel tuinen, en geen stadsmuren. Hier woonden weinig Turken. Josef, in zijn turkse kleding, werd er een beetje onvriendelijk behandeld. Toch gaf wat hij zag hem het gevoel dat hij thuiskwam.

Men had hem nooit gezegd waar hij vandaan kwam. Hij herinnerde zich uit zijn vroegste jeugd, dat er veel bergen waren. Hij herinnerde zich de met veel kleuren geborduurde kleding van zijn moeder. Hij herkende woorden in de taal die deze mensen spraken. In de dorpen stonden christelijke kerken, er waren weinig moskeeën. De meeste Turken die ze zagen waren militairen en ambtenaren. Dit was het land van de Bulgaren, onderworpen door Turkije. De mensen hadden hun godsdienst mogen behou-

den. Ze hadden hun eigen taal, hun eigen dansen, hun eigen gebruiken. Dit was het land waar Josef geboren was. Dit was het land waar van elke tien mannen er één in het turkse leger moest dienen, waar van alle jongens van vijf jaar, er één op de tien naar Istanbul gestuurd werd.

Josef was één van die kinderen. Hij wist het, maar hij wist niet waar hij vandaan kwam. Hem was verteld dat hij het voorrecht had gekregen in Turkije opgevoed te worden. Over zijn afkomst was hem verder niets meegedeeld. Nu kwam hij hier als Turk, hij kende vele talen, maar zijn eigen taal kende hij niet.

In Sofia hoorde hij de muziek van het land. In de keuken van de herberg zong een meisje een lied en Josef huilde. Het lied herkende hij. Hij zag zijn moeder, die dat lied zong in een klein berghutje. Zijn vergeten jeugd kwam terug in zijn herinnering alsof het de dag van gister was.

Alessandro vroeg wat er was en Josef legde het hem uit. Alessandro knikte. ‘Ik heb ze zien gaan. Al die kinderen in wagens op weg naar de grote Turk. Het is een rare manier van belasting betalen.’

Josef lachte door zijn tranen heen. ‘Wij doen dit voor onze genadige en machtige sultan, tot heil van alle volken die de bescherming genieten van het grote Turkije.’ Hij kende het zinnetje uit zijn schooltijd, al zoveel jaren. Hij had er nooit iets bij gedacht. Wat klonk het vreemd hier. Hij wist dat hij voor altijd turks zou zijn, opgeslokt door die andere cultuur. Ergens in dit land was hij geboren, hij verstond enkele woorden van de taal, maar om met de mensen te kunnen praten moest hij turks spreken.

Santos Perovia had geluk.

De eerste man die hij vroeg of hij twee jongens, zo en zo gekleed, gezien had, kon hem al de herberg wijzen waar ze verbleven.

Brutaalweg nam hij zijn intrek in dezelfde herberg. Perovia kleedde zich in een wijde, witte mantel. Door een grote capuchon was zijn gezicht haast niet te zien. Hij hield zich apart van de andere gasten. Hij zag de jongens wel, maar zij zagen hem niet.

Van de waard hoorde Perovia dat de jongens de volgende ochtend weg zouden gaan. Die avond laadde Perovia twee ruiterpistolen.[1] Hij betaalde zijn rekening en ging vroeg slapen. Voor zonsopkomst was hij al vertrokken. Hij reed in het donker in de richting van de bergen. Deze weg moesten de jongens straks ook kiezen.

Het was een heldere nacht, licht vriezend weer, de hemel vol sterren.

1 Het laden van een vuurwapen was in die tijd een omslachtig werkje. Na het schieten duurde het minuten voor het wapen opnieuw geladen was.

Toen de zon boven de vlakte verscheen was Perovia al bij de bergen. In een bocht van de weg vond hij een verlaten schaapskooi vanwaaruit hij de hele weg tot Sofia kon overzien. Zijn paard verborg hij achter de rotsen. Zelf ging hij in de schaapskooi zitten, en wachtte.

Josef en Alessandro waren vroeg op.

Bij het eerste daglicht gingen ze al op weg, goed uitgerust, klaar voor de lange tocht naar Dubrovnik. Josef praatte vrolijk. Ze waren nog de enige ruiters op de weg. Hij had het gevoel dat ze hun achtervolger nu wel kwijt waren.

De paarden hadden er ook zin in. De jongens schoten flink op. De kou hinderde hen niet, het was een mooie dag.

Ze kwamen bij de bergen. De weg begon te stijgen. Verderop voorbij de bocht begon het echte bergpad. Honderden kilometers zouden ze dat moeten volgen, omhoog en omlaag, dagenlang.

Bij de bocht reed Josef voorop, Alessandro volgde op een paar meter afstand. Josef boog zich voorover over de hals van zijn paard. Hij trok een riem wat strakker aan. Juist op dat moment klonk er een schot. De kogel vloog over zijn hoofd heen. Het paard schrok, steigerde, en ving zo het tweede schot op, dat meteen na het eerste afgevuurd werd. Josef viel op de grond. ‘Kom hierheen!’ schreeuwde Alessandro.

Josef krabbelde overeind en rende naar Alessandro. Hij sprong bij hem achter op het paard en razendsnel galoppeerden ze de vlakte in. Achter hen zakte het paard van Josef op het pad in elkaar.

Perovia vloekte. Hij keek naar het stervende dier, keek de vluchtende jongens na, en nam snel een besluit. Zijn aanslag was mislukt. Als de jongens in de stad de turkse militaire commandant waarschuwden, kreeg hij zo een groep geoefende ruiters achter zich aan. Als ze hem vingen zouden ze hem ophangen.

Hij moest zo snel mogelijk vluchten. Hij nam de bagage van Josef, vond een reistas met geld, en haastte zich terug naar zijn eigen paard. Met de buit maakte hij zich uit de voeten. Hij moest zo snel mogelijk in Dubrovnik zien te komen, en vandaar naar Venetië varen. In turks gebied was het voor hem nu te gevaarlijk.

De beide jongens vluchtten niet helemaal terug naar Sofia. Alessandro hield het paard in en ze stegen allebei af. Josef was nog erg bleek, maar hij was niet geraakt. ‘Het was Santos Perovia die schoot,’ zei hij.

Wat moesten ze nu doen?

Naar de turkse militaire commandant gaan? Josef wilde dat wel. Alessan-

dro voelde er niets voor. ‘Het geeft alleen maar vertraging. Ze zullen willen weten waarom er op je geschoten is, en dat gaat ze niets aan. Heb je de brief nog?’ Josef voelde onder zijn kleding. Het tasje met de brieven was er nog. ‘Mijn geld!’ riep hij uit. ‘Mijn reisgeld zat in de zadeltas. Mijn dekens! Ik ben alles kwijt.’

Alessandro zei niets. Hij keek nadenkend naar de bergen, hij keek in de richting van de stad, en nam een besluit.

‘Je bent alles kwijt, daar is niets aan te doen. Het heeft geen zin om terug te gaan naar de stad en het is te gevaarlijk om terug te gaan naar de bergen. Tenminste over die weg. Daar zit die Perovia en hij heeft wapens. We hebben geen geld om een ander paard te kopen, we moeten lopen.’

‘Lopen?’

‘Ja, lopen. Het zal wel wat langer duren, maar iets anders zit er niet op. Het eerste stuk kunnen we samen op mijn paard. In de bergen moeten we lopen. Ik ken een weg die hoger door het bergland gaat, een gevaarlijke weg in de winter, die moeten we gaan. Daar zal die schutter ons niet zoeken.’

Terwijl de zon de nachtelijke kou verdreef, reden twee jongens op één paard naar de bergen. Ze vonden een smal pad dat kronkelend omhoog voerde. Ze stegen af en achter elkaar liepen ze naar boven. Een voettocht van enkele weken was begonnen.

6. De herder in de bergen

De eerste dagen was Alessandro ongewoon zwijgzaam. Hij had er een hekel aan, dat hij zo lang onderweg was. Bij een normale reis zou hij al haast bij Dubrovnik zijn, om daarna heerlijk uit te rusten op een schip. Nu sjouwde hij hier door de bergen met een onervaren jongetje. De admiraal had hem beter ineens die brief kunnen meegeven. Nu was hem alleen maar gevraagd om Josef de weg te wijzen en een beetje op hem te passen. Als die brief zo belangrijk was, waarom lieten ze er dan zo'n jongen mee op weg gaan?

Hij keek om. Josef liep een paar meter achter het paard. Hij zag er blij en gezond uit. Hij keek naar de bergen om hem heen, streelde een kromgegroeide, kale boom langs, het pad en zong zachtjes.

Overdag was de zon al lekker warm.

Josef genoot van de tocht. Hij zong het lied dat hij in Sofia gehoord had. Elke stap gaf hem het gevoel dichterbij huis te komen. Was dit zijn geboortestreek? Hij zou het zich zo graag herinneren. Het lukte niet. Waar zou hij dan gewoond hebben? Hier woonden geen mensen. De jongens sliepen in verlaten schaapskooien, waar straks, in de lente, de herders met hun kudden terug zouden keren. Ze aten het meegebrachte gedroogde vlees en harde hompen brood. Ze dronken uit heldere beekjes waar het water tussen dikke randen ijs door stroomde. Het paard at 's nachts in de schaapskooien alles wat eetbaar was.

Langzamerhand kreeg ook Alessandro wat meer oog voor de schoonheid van het bergland. De lucht was strakblauw. Hun pad kronkelde onder de hoogste toppen langs, ze volgden beekdalen, snelle bergriviertjes. Ze liepen zolang het licht was. Alessandro had maar eenmaal eerder dit pad gevolgd, in de zomer. Toch herinnerde hij zich heel goed, waar de plekjes te vinden waren om te overnachten.

Josef zong luider, Alessandro zong mee, het lied uit Sofia, liederen uit Venetië.

Tijdens de eerste week van hun tocht kwamen ze tweemaal langs een dorpje. Een paar boerderijen en een kapelletje. Ze kochten er brood, kaas en vlees, en trokken verder. Josef herkende steeds meer woorden. Hij probeerde met de mensen te praten, maar dat lukte niet. De bergbewoners

vertrouwden die jongen in zijn turkse kleren niet, zijn gebrabbel verstonden ze niet, ze wisten niet wat hij hier kwam doen. Aangezien er niemand turks of italiaans sprak moesten ze zich verstaanbaar maken door gebarentaal, aangevuld met losse woordjes.

Ze schoten flink op. Alessandro dacht dat ze over een dag of acht wel aan de kust konden zijn. Toen begon het weer te veranderen.

Er kwam meer wind, er waren wat wolken aan de lucht. Ze vonden op tijd een beschut plekje voor de nacht en sliepen een paar uur. Toen begon het te sneeuwen. De wind blies de sneeuw hun schuilhoek in. Ze moesten wel opstaan. Het was volkomen donker. Ze konden geen stap verzetten, het pad was niet te vinden. Josef en Alessandro stonden aan weerskanten van het paard, zo dicht mogelijk tegen het beest aan, om wat warmte te hebben. Zo wachtten ze op het daglicht. Na eindeloze uren zag Josef de randen van de rotsen donker tegen de grauwe lucht. Het afdakje waar ze onder schuilden werd weer zichtbaar. Zodra ze enigszins konden zien waar ze liepen, gingen ze op weg. De sneeuw lag hoog opgewaaid. Ze waadden er doorheen en vonden het pad terug. Er blies een ijskoude wind en dikke grijze wolken joegen voorbij. Ze stapten zo snel mogelijk door. Af en toe lag er een dikke wal van sneeuw op hun pad, op andere plaatsen was het glad. Het paard gleed een paar maal uit. Het werd een zware tocht die dag.

Alessandro kreeg last van zijn ogen. Hij had al eerder geklaagd over het felle licht, als in voorafgaande dagen de zon fel scheen op de sneeuw aan weerskanten van het pad. Nu streek hij met de hand langs zijn ogen en schudde zijn hoofd, alsof hij iets af wilde werpen. Josef zag het, maar begreep het niet. Hij had op dat moment genoeg aan zijn eigen zorgen. Het was moeilijk om op de been te blijven. Hij had het koud, zijn voeten deden pijn, hij had honger. Het landschap dat hij zo bewonderd had, maakte hem nu bang. Hoe moesten ze hier uitkomen? Kwam er nooit een eind aan die bergen?

Josef schrok op uit zijn gepeins door een felle kreet van pijn van Alessandro. Alessandro lag op het pad, zijn hand bloedde.

Het paard bleef staan, Josef schuifelde zo snel mogelijk naar zijn vriend toe. Die lag daar nog steeds machteloos op de grond. Hij huilde en schold op de bergen, de sneeuw, en op de kei waar hij over gevallen was. Josef knielde bij hem neer. ‘Wat is er gebeurd? Ben je uitgegleden?’ Alessandro kwam langzaam overeind. ‘Ik zie niets meer. Het is allemaal zwart, ik ben blind.’

Josef begreep er niets van. Hoe kon je nu zomaar ineens blind worden? Hij verbond de gewonde hand en leidde Alessandro naar het paard. ‘Ga er maar op zitten,’ zei hij. ‘Het pad is hier niet zo steil, het zal wel gaan.’

Hij hielp Alessandro op het paard en moest toen zelf de weg verder vinden. Dat leek gemakkelijk genoeg. Het pad werd regelmatig gebruikt door mensen die van het ene dorp naar het andere reisden. Grote stenen lagen aan de kant en markeerden het smalle bergweggetje.

Laat in de middag begon het weer te sneeuwen. Het pad was nu niet meer te zien. Heel voorzichtig zocht Josef zijn weg. Alessandro wilde ook lopen, hij kreeg het koud op het paard. Josef zei, dat hij moest blijven zitten. Het was veel te gevaarlijk om hier te lopen.

Meter voor meter zwoegden ze verder. Josef begreep wel dat ze onderdak moesten vinden voor de nacht, maar waar? Het was al bijna donker en er was niets anders te zien dan sneeuw en rotsen.

Hij vertelde Alessandro wat hij zag, waar ze liepen. Hij zong een liedje om de moed er in te houden. ‘Ik geloof dat ik daar in de diepte een dorpje zie, weet jij hoe het heet?’ Alessandro antwoordde niet. Hij had moeite om rechtop in het zadel te blijven, hij was versuft van kou, hij wist niets meer. Josef zag helemaal geen dorp. Hij zag niets anders dan grimmige bergen en steeds meer sneeuw. Geen schaapskooi, geen hutje, niets waar ze beschutting konden vinden.

Het sneeuwde minder hard, maar er stak een felle, snijdende wind op, die hun de adem afsneed. Handen en voeten waren door en door koud. De wind blies door hun dikke kleren heen alsof ze niets aan hadden.

Het was al bijna donker. Josef keek uit naar een beschut plekje tussen de rotsen. Als er niets anders was moesten ze zo maar proberen de nacht door te komen. Hij had het paard nog steeds aan de teugel. Alessandro hing verkleumd en vermoeid in het zadel.

Plotseling voelde Josef het paard trekken. Met een ruk probeerde hij het bepst weer mee te krijgen, verder op het pad. Het paard weigerde, rukte weer en begon heel voorzichtig rechts van het pad af te dalen. Josef moest wel mee, het paard ging gewoon zijn eigen weg. Ze volgden een smal pad, glad van de sneeuw. Zonder aarzelen stapte het paard verder, af en toe snuivend.

Alessandro voelde niets meer. Josef was bang. Wat ging er gebeuren? Waar kwamen ze terecht?

Pas toen het paard stil bleef staan zag Josef dat ze bij een hutje aangekomen waren. Dik onder de sneeuw, weggedoken tegen de rotswand lag dit huisje op het enige vlakke stukje grond dat er te vinden was. Josef bonkte

op de deur. Een kleine, donkere man deed open. Met een lantaarntje scheen hij Josef in het gezicht.

'Zo Turk ben je verdwaald?' bromde de man.

'Ik ben geen Turk,' wilde Josef zeggen, maar hij kon geen woord meer uitbrengen. Hij wees achter zich. De man tilde zijn lantaarn hoger op en zag Alessandro en het paard. 'Wacht even,' zei hij. Hij deed het deurtje van de hut dicht, en kwam even later aan de andere kant van het huisje weer tevoorschijn. Hij hielp Alessandro uit het zadel en leidde hem naar een wat grotere deur. Josef volgde met het paard. Ze kwamen in een lage stal, waar schapen lagen. Er stond ook een ezel. Josef vond een plaatsje voor het paard, dat meteen van het hooi begon te eten. Inmiddels had de man Alessandro bij een open vuur op een bed neergelegd. Josef hielp hem, Alessandro te verzorgen. Ze trokken zijn laarzen uit en wreven zijn voeten warm. Ze dekten hem toe met de schapevachten en lieten hem warme soep drinken. Daarna sliep hij.

Josef zat op een houtblok en warmde zich. Hij kreeg ook soep en brood.

De kleine man bekeek hem aandachtig. 'Hoe heet je, Turk?' Weer wilde Josef zeggen: 'Ik ben geen Turk.' Hij kon de woorden niet vinden. 'Josef Yahya,' zei hij. De man noemde zijn naam. Josef verstond alleen de voornaam: Milas. Milas vertelde dat hij als herder ver van de dorpen woonde. Het gesprek verliep moeizaam. Josef zocht naar de woorden die hij in de landstaal kende. Milas begreep hem niet. Hij was een vreemde man. Hij praatte maar zo'n beetje voor zich uit.

Josef begreep bijna alles wat hij zei. De taal kwam hem zo bekend voor. Toch kon hij niets begrijpelijks terug zeggen, hij had het gevoel dat de woorden ergens in zijn geheugen er wel waren, maar ze kwamen niet te voorschijn.

'In de dorpen is het niet goed, Turk,' zei Milas. 'Daar komen teveel Turken.' Hij lachte. 'Teveel Turken niet goed, één Turk is een gast, twee Turken is een last. Milas houdt van rust en vrijheid, Milas houdt niet van Turken. Ben je op reis? Waar wil je heen?'

'Dubrovnik.'

'Dubrovnik, zo, zo.' Milas klakte met zijn tong. Dat is nog een heel eind.

'Waar kom je vandaan?'

'Istanbul, Sofia.'

'Dat is ook een heel eind. Jullie nemen wel een vreemde weg.' Over zijn soepkom heen loerde Milas achterdochtig naar zijn bezoeker.

Josef keek om zich heen. Het huisje was erg klein. Het bestond uit één ruimte: stal en woonhuis tegelijk. Er was een heel klein deurtje aan de zijkant en een grotere deur achterin, waar ze binnengekomen waren. Aan

de wand hingen ikonen, geschilderde heiligenbeelden. Ze kwamen Josef bekend voor. De warmte van het vuur was heerlijk, de soep en het brood smaakten goed, er kwam weer gevoel in zijn handen en voeten. Josef had moeite zijn ogen open te houden.

Milas wees hem een slaapplaats bij de schapen. Hij keek of Alessandro goed lag, en ging toen zelf op de grond slapen.

De volgende ochtend sneeuwde het nog harder. De wind huilde om de rotsen. Ze konden beslist niet op weg. Toen Josef wakker werd, was Milas de schapen aan het melken. Alessandro sliep nog.

Josef probeerde wat met Milas te praten. Met moeite vond hij zijn woorden. ‘Praat maar Turks,’ gromde Milas, ‘dat versta ik ook, helaas.’ ‘Je zegt steeds Turk tegen mij,’ zei Josef, ‘maar ik ben helemaal geen Turk. Ik kom uit deze streek. Als kind hebben ze me hier weggehaald.’ Milas keek hem onderzoekend aan. ‘Hier vandaan, van wie ben jij er dan een?’

‘Dat weet ik niet,’ zei Josef met tranen in zijn ogen. ‘Ze zeggen je niet wie je ouders zijn, ze zeggen je niet waar je vandaan komt.’

‘Hoe weet je dan dat je hiervandaan komt?’

‘Dat voel ik. Alles is zo bekend. Ik ben geboren in zo'n huis als dit. Ik ben christen. Mijn moeder had ook zulke ikonen. Ik herinner me die dingen.’

‘En je vader? Weet je wie je vader is?’

‘Van mijn vader herinner ik me niets meer.’

Alessandro bewoog, kreunde, en probeerde op te staan.

Milas en Josef verzorgden hem. Josef vertelde wat er gebeurd was, hoe Alessandro zomaar over een steen gevallen was, dat hij niets meer zag. Milas knikte. ‘Blind hè? Dat komt wel meer voor. Dat gaat wel over. Hier in de bergen weten we daar wel raad mee. Wij zijn niet zo dom als de Turken denken.’

Hij maakte een viezig brouwseltje van gedroogde kruiden en water, drenkte een lap daarin en legde de natte doek zo warm mogelijk op de ogen van Alessandro. Daarna ging hij verder met zijn schapen.

Josef bleef bij Alessandro zitten. Hij vertelde waar ze waren, dat het buiten nog sneeuwde. ‘We zijn hier veilig,’ zei hij. ‘Milas zal je beter maken en dan reizen we gewoon verder. ‘Doet je hand nog pijn?’

‘Nee,’ zei Alessandro slaperig. Hij lag op zijn rug, de doek over de ogen en zo sliept hij weer in.

Ze konden twee dagen geen stap buiten de deur zetten. De sneeuwstorm raasde al die tijd om het huis, om de rotsen.

Alessandro sliep vrijwel steeds. Hij klaagde dat het kruidensap in zijn ogen

prikte. Milas grinnikte. ‘Dat is een goed teken,’ zei hij.

Milas vertelde Josef iets meer over zijn eigen leven. Hij had tien jaar dienst moeten doen in het turkse leger. Na die tien jaar was hij ver van de mensen gaan leven als schaapherder. Hij noemde Josef nog steeds ‘Turk’, maar het klonk nu vriendelijker.

Josef slaagde er niet in, iets meer te weten te komen over zijn eigen verleden. Milas wilde niet over de kindertransporten praten. Josef wist heel zeker, dat dit zijn geboortestreek was. Hoe kon het anders? Elk voorwerp, elk woord kwam hem bekend voor. Het was, alsof er voor zijn verleden sluiers hingen. Als hij die sluiers weg kon rukken, zou hij ineens alles weer weten. Hij vroeg of de herder in de dorpen moeders kende die hun kind kwijtgeraakt waren. Milas werd daar heel kwaad om.

‘Of ik moeders ken die hun kind kwijt zijn? Natuurlijk ken ik die! Mijn eigen broertje hebben ze weggehaald. O, denk maar niet dat jij dat bent, dat is veel langer geleden. En later moest er weer een van elke tien mannen in het leger en weer moest mijn moeder een zoon afstaan. Toen ik terugkwam was ze al gestorven, mijn vader was al eerder dood. Begrijp je nu hoe dat hier gaat, Turk?’

Josef zweeg. Hij wist zeker dat hij op het goede spoor was, maar van de verbitterde herder zou hij niet veel wijzer worden.

Na de sneeuwstorm klaarde het weer ineens op.

Josef vroeg aan Milas of ze verder konden reizen. De herder keek bedenkelijk. ‘Jij kan wel verder,’ zei hij. ‘Maar of hij al reizen kan?’

‘Ik wil ook verder,’ zei Alessandro, die het hele gesprek gevolgd had. ‘Mijn hand is beter en mijn ogen doen al niet meer zoveel pijn.’ Hij nam de doek weg, ging rechtop zitten en zei: ‘Ik zie jullie, ik zie jou Josef, ik zie jou herder.’

Ze besloten verder te reizen.

De herder verbond de ogen van Alessandro opnieuw. Hij mocht nog niet in het felle zonlicht kijken. ‘Ik zal jullie op weg helpen,’ zei Milas. Alessandro moest op de ezel gaan zitten, Josef leidde het paard, en daar gingen ze: Milas voorop. Hij bracht de jongens naar een wat makkelijker te volgen weg.

‘Volg deze rivier en je komt vanzelf bij de kust.’

Alessandro werd op het paard gezet.

Jozef wilde Milas bedanken, maar daar wilde de herder niet van horen.

‘Als je hier echt thuishoort Turk, dan kom je later maar terug. Bij Milas de herder ben je altijd welkom.’

De jongens bereikten veilig de kust.

Alessandro kon de doek van zijn ogen nemen. Hij zag weer alles. Hij hoefde niet meer op het paard te zitten.

Van Perovia merkten ze niets meer. Dat kon ook niet want Santos Perovia zat al in Venetië.

Veilig buiten het bereik van de turkse wet wachtte hij op Josef, wachtte hij op de brief van de sultan.

Langs de kust kwamen de jongens in Dubrovnik, dat de Venetianen Ragusa noemden. Het was een dichtbevolkt stadje, aan de voet van de bergen. Er was een kasteel en er waren stevige stadsmuren. Ragusa was een zelfstandige republiek, die zowel de Turken als de Venetianen te vriend probeerde te houden.

Er waren veel schepen in de kleine haven.

Alessandro zag er vele oude bekenden.

Zonder moeite vond hij een schip dat hem en Josef naar Venetië kon brengen. Het paard kwam bij een boer net buiten de stadspoort. Bij een volgende reis zou Alessandro het daar weer ophalen.

Laat in de middag voeren ze uit. Voor Josef was het zijn eerste zeereis. Vanaf het zacht deinende schip keek hij naar de kust. Daar ergens achter die bergen woonde Milas. Daar ergens was zijn geboorteplaats. Als hij de brief niet bij zich had zou hij zo terug willen gaan. Terug naar zijn eigen verleden. Hij zou uit willen vinden wie hij nu eigenlijk was: Josef Yahya, een Turk, of een bewoner van de bergen? Maar eerst was er de brief.

De brief moest naar Venetië.

Vanaf januari 1602 was de brief van de sultan onderweg, het was nu begin maart. Het zou nog lang duren voor de brief in Nederland kwam. Anderen zouden er mee te maken krijgen. Anderen, die tussen januari en maart op weg waren naar de brief, zonder het te weten.

Anderen, zoals Jacob Valk. In januari voer hij op De Fortuin uit. Bestemming: Venetië. Tussenhaven: Faro in Zuid-Portugal.

Anderen zoals Rodrigo en Esther Perreira in Faro. Twee kinderen die op een vreemde manier aan een lange reis zouden beginnen. Een reis met Jacob Valk en, op den duur, een reis met de brief.

Op verschillende plaatsen gebeurden er dingen, die met de brief te maken zouden krijgen.

Wat gebeurde er bijvoorbeeld in Portugal tussen januari en maart 1602?

7. Varkens

1 Januari 1602, Faro, Zuid-Portugal.

Door de lege straten van het stadje Faro loopt een priester. Een zwarte man tussen de witte huizen.

Het stinkt in de straten van Faro. Overal liggen bergen afval. Niemand ruimt ze op. De mensen zijn ziek, en wie gezond is heeft de moed opgegeven. De rijken zijn de stad ontvlucht. In Faro heerst de pest.

De priester steekt een plein over en belt aan bij een groot huis. Men laat hem binnen. ‘Is de gouverneur thuis?’

‘Natuurlijk ben ik thuis, Dom Felipe! Komt u verder.’

Een kleine dikke man staat boven aan de trap. Hij gaat de priester voor naar zijn werkkamer: een kaal vertrek aan de voorzijde van het huis boven de ingang.

‘Gaat u toch zitten, Dom Felipe. Een glas wijn?’

‘Graag excellentie. Sta mij toe, excellentie, u een gezegend nieuwjaar te wensen.’

‘Dank u Dom Felipe, moge God het nieuwe jaar zegenen. Al zou eerst de pest maar afnemen. Hoe gaat het in uw parochie? Nog veel zieken?’

‘Veel te veel excellentie, veel te veel. De mensen lijden honger, ze zijn zo verzwakt dat ze geen weerstand meer kunnen bieden aan de ziekte.’

De gouverneur schonk de glazen vol.

‘Na de winter zal het beter worden, Dom Felipe. Het voorjaar brengt uitkomst. Op uw gezondheid!’ Hij dronk zijn wijn.

‘Ik hoop het excellentie, maar het duurt nog lang voor het lente is. God straft ons zwaar voor onze toegevendheid tegenover de marranen.’

‘De nieuwe christenen bedoelt u? Wat hebben zij ermee te maken?’

‘Nieuwe christenen’, zei de priester schamper. ‘Het zijn helemaal geen christenen, joden zijn het. Hun voorouders zijn voor de vorm christen geworden, maar in het geheim volgen ze nog steeds hun joodse gebruiken, al eeuwen lang.’

‘Kom, kom, Dom Felipe, niet zo bitter. De nieuwe christenen zijn goede burgers, ze betalen op tijd hun belasting, ze werken hard en ze laten hun kinderen dopen en katholiek opvoeden, is dat niet genoeg?’

‘God straft ons voor onze slappe houding tegenover die varkens.[1] Dit loopt nog verkeerd af excellentie. De stemming is dreigend, in de stad er kan elk ogenblik een oproer uitbreken.’

De gouverneur verstrakte. Hij zette zijn glas neer. ‘Een oproer?’

‘De mensen zien hun naaste familieleden voor hun ogen sterven, ze hebben niet te eten. Ze weten dat God niet straft zonder reden. Ze zien de marranen, die varkens, dat gespuis door de stad lopen, welgedaan, goed doorvoed. Die zullen niet ziek worden. O nee, de marranen zitten veilig en wel in hun landhuizen, die komen alleen nog maar in de stad als er iets te verdienen valt. Dit gaat zo niet langer excellentie. De lucht moet gezuiverd worden. We hebben behoefte aan een grote auto-da-fé,[2] dat geeft de mensen het gevoel dat er iets aan gedaan wordt. Het geeft afleiding, het zuivert de stad van ketters en het voorkomt dat er oproer ontstaat.’

De gouverneur vulde nadenkend de glazen.

‘Ketters moeten we natuurlijk altijd vervolgen. Het werk van de heilige inquisitie moet te allen tijde doorgaan. Maar een auto-da-fé, mijn waarde Dom Felipe, dat is een heel andere zaak. Dat kost geld, het volk moet getracteerd worden en... je moet schuldigen hebben.’

‘Een opstand kost meer geld excellentie, en wat de schuldigen betreft... laat u dat maar aan de inquisitie over. Ik raad u werkelijk dringend aan spoedig een auto-da-fé te houden. U bewijst er de kerk en de stad een goede dienst mee.’

‘U weet dat ik altijd klaar sta voor de dienst aan de kerk en voor de dienst aan mijn vorst. Maar voor we iets doen, moet ik bewijzen zien, Dom Felipe. We kunnen geen mensen op de brandstapel brengen, alleen omdat hun voorouders toevallig joden waren. Alle goede christenen genieten de bescherming van de koning.’

‘Zeer juist excellentie, maar marranen zijn geen goede christenen, het zijn de ergste ketters die er te vinden zijn.’

De gouverneur leidde de opgewonden priester naar de deur.

‘We zullen zien Dom Felipe, eerst bewijzen.’

‘U krijgt de bewijzen excellentie. We zullen die vuile joden uit hun rijke huizen sleuren!’

De priester haastte zich weg, vervuld van een grimmige vreugde. Het nieuwe jaar zou een goed jaar worden, de brandstapel zou roken.

1 joden die voor de vorm het christendom beleden heetten in Spanje marranos = varkens, in Portugal noemde men ze marráos wat ook varkens betekent.

2 ketterverbrandingen noemde men auto-da-fé = daad des geloofs

Welke marranan wilde Dom Felipe uit hun rijke huizen sleuren? De familie Perreira? Je kon het eenvoudige huisje van de koopman Perreira toch moeilijk een ‘rijk huis’ noemen. Het stond dicht bij een van de stadspoorten, in een straatje waar nu bijna niemand doorkwam. Perreira had door hard werken en zuinig leven een aardig kapitaaltje bij elkaar gespaard. Hij was wel zo verstandig, daar met niemand over te praten. Hij wist veel te goed, hoe de mensen over de nieuwe christenen dachten. Hij leefde met zijn vrouw en hun twee kinderen heel sober. Gespaard geld bracht hij, via een vertrouwd joods bankiershuis, in veiligheid in Venetië. Als hij met zijn gezin uit Portugal moest vluchten, kon hij door de vele internationale contacten van de venetiaanse bank overal in Europa over zijn geld beschikken.

In het huis bij de poort overhoorde Perreira zijn zoon Rodrigo en zijn dochtertje Esther. Rodrigo was dertien jaar, een levendige, pientere jongen, klein van stuk. Esther was tien, de les vond ze eerst wel leuk, maar na een tijdje begon het haar te vervelen. ‘Waarom moeten we dit allemaal leren?’ vroeg ze. Ze wees op een dun beduimeld boekje dat op tafel lag. ‘Zeemanswoordenboek, Nederlands-Portugees’ stond er op. ‘Waarom moet ik nederlands leren? Zijn er mensen die zo'n taaltje spreken? Iek wens oe hoeden morren in plaats van gewoon boa dia?’

Haar vader lachte. ‘Er zijn mensen die dat taaltje spreken en misschien duurt het niet zo lang, voor jij alle dagen die taal hoort.’

Hij keek even vragend naar zijn vrouw.

‘Vertel het ze maar,’ zei zij. Over een maand is het al zover.’

‘Wat gaat er gebeuren? Wat gaan we doen? Gaan we op reis?’ De kinderen riepen het door elkaar.

Hun vader vertelde wat er ging gebeuren.

‘Kinderen, je weet dat het hier niet goed gaat. We worden steeds meer bedreigd. De inquisitie loert op alle mensen met joodse voorouders.’

‘Niet alleen voorouders, we zijn toch zeker joden,’ riep Rodrigo uit.

‘Stil toch jongen,’ zei zijn moeder, ‘zulke dingen moet je niet zeggen.’ ‘Ik schaam me er helemaal niet voor,’ zei Rodrigo iets zachter. ‘U hebt ons joods leren bidden, we houden de sabbath. We zijn toch zeker maar christenen voor de vorm.’

‘Het is erg gevaarlijk, daarover te praten, Rodrigo,’ zei zijn vader. ‘Zolang we nog hier wonen moeten we heel voorzichtig zijn. Hier zijn we christenen op dezelfde manier als onze ouders en grootouders christenen waren. Jullie moeten op straat nooit zeggen dat we jood zijn. Zodra dat bekend wordt zijn we verloren.’

‘Nu smijten ze me óók met modder,’ bromde Rodrigo.

‘En mij trekken ze aan mijn haren,’ riep Esther uit. ‘Varkensstaart roepen ze dan. Maar dan zeg ik: Als je een varken zoekt, moet je eens naar je eigen kop kijken.’

‘Er is een land waar je niet met modder gegooid wordt, een land waar ze je niet aan je haren trekken, en wij gaan naar dat land.’ Perreira had meteen de aandacht van zijn kinderen weer gevangen.

‘Ver weg, in het noorden ligt een land dat Holland heet. Het is helemaal vlak, zo vlak als het strand buiten de stad.’

‘Groeien er ook bomen?’ wilde Esther weten.

‘Er groeien een heleboel bomen. En er zijn mooie wegen, maar er is ook veel water, en daarom varen de mensen daar meestal van de ene stad naar de andere. Die steden zijn heel mooi en één stad is de mooiste van allemaal. Die stad heet Amsterdam.’

‘Is het niet erg koud daar in het noorden?’ vroeg Rodrigo.

‘Het is er kouder dan hier,’ gaf zijn vader toe. ‘Maar dat is juist leuk, want in de winter zijn alle vaarten dichtgevroren en dan glijden de mensen op ijzers over het ijs.’

De kinderen wisten niet wat ze er van denken moesten.

‘En gaan wij naar dat land?’

‘Ja Esther, wij gaan naar dat land. Wij gaan niet om de mooie steden, of het water of het ijs, wij gaan omdat de mensen daar zo aardig zijn. De Hollanders geven er niet om of jij nu jood bent of christen. Ze laten iedereen vrij in zijn godsdienst. In Amsterdam wonen al een heleboel joden en wij gaan daar ook heen.’

‘Wanneer? Wanneer?’ juichte Esther.

‘Over een maand komt hier een schip uit Holland. De Fortuin heet dat schip. Dan maak ik de definitieve afspraak met de schipper over onze reis. Het schip gaat hier vandaan eerst nog naar Venetië. De schipper geeft daar een bericht van mij af bij Duarte Pinto, een joodse bankier. Op de terugreis komt De Fortuin weer hier in Faro, dan gaan we 's nachts stilletjes aan boord. De volgende ochtend varen we naar Holland, naar Amsterdam.’

‘Waarom stilletjes?’ vroeg Esther.

‘Je weet toch dat joden het land niet uitmogen,’ zei Rodrigo.

‘En we zijn geen joden hier!’

‘Niemand mag het land uit,’ suste moeder. ‘Ook nieuwe christenen niet. De Koning heeft het verboden. Als alle marranan wegvluchten is er niemand meer die met handeldrijven geld verdient voor de Koning.’

Er klonk lawaai op straat. Gelal van dronken kerels. ‘Woont dat varken hier?’ riep er een.

‘Het laatste huis, dat ruik je toch zeker zo,’ brulde een ander.

In huis luisterden ze, angstig zwijgend. Moeder doofde de kaars.

‘Is er niemand thuis?’ riepen de dronken kerels. Ze bonkten op de deur.

‘We komen dat varkenswijf een nachtzoentje brengen.’

‘Hé, zijn jullie allemaal al dood?’

‘We zullen ze eens wekken!’

Op het zelfde moment vloog er een steen door de ruit.

Esther wilde gillen, maar Rodrigo legde zijn hand op haar mond. ‘Houd je stil,’ siste hij haar toe. ‘Als je geluid maakt wordt het nog erger.’ Dicht bij elkaar zaten ze achter in de kamer op de grond.

Eén van de kerels keek door de kapotte ruit naar binnen, wilde iets wegpakken en sneed zich daarbij aan het glas. Hij vloekte luid en trok snel zijn hand terug.

‘Zo praten nou de oude christenen,’ fluisterde Rodrigo.

Esther schokte van het zenuwachtige lachen. Ze beet Rodrigo in zijn schouder om het niet uit te gieren van de lach.

De dronken mannen gingen lallend en scheldend weg.

Perreira timmerde snel planken voor de ramen. Ze staken weer kaarsen aan. Op de grond lag een steen met een papier er omheengewikkeld. ‘De inquisitie moet jullie halen,’ stond erop geschreven.

Moeder ruimde de scherven op. ‘Ze kwamen zeker uit de avondmis,’ zei ze.

Ze begreep niet waarom haar man en kinderen daar onbedaarlijk om moesten lachen.

Buiten bleef het stil.

De ratten knaagden in de straten aan het afval.

Er stierven die nacht twintig mensen.

Er was steeds minder te eten. De boeren durfden niet meer naar Faro te komen. Het gevaar voor een grote uitbarsting van volkswoede groeide.

In het huisje bij de poort sliepen Rodrigo en Esther Perreira. Ze droomden van een stad waar alle mensen aardig voor elkaar waren, een stad waar je gewoon kon zeggen: ‘Ik ben jood’.

8. De inquisitie

In de maand januari merkte de familie Perreira niets meer van de inquisitie. Het leven ging zijn gewone gangetje. Het bleef somber in de stad. Nog steeds stierven er mensen aan de pest, nog steeds was er gebrek aan voedsel.

Rodrigo en Esther leerden nederlandse woordjes. Ze deden allebei erg hun best. Straks in Amsterdam moesten ze nederlands kunnen praten.

Ze mochten niet de stad ingaan. Moeder wandelde vaak met ze buiten de stadspoort bij de zee. Ze hoopte dat de lucht er gezonder was en dat zij zo gezond konden blijven tot De Fortuin kwam.

Verder zorgden ze er alle vier voor dat er niets op hen aan te merken was. Ze gingen op tijd naar de kerk, gaven geld aan de armen en groetten de priesters vriendelijk. Vooral Esther deed haar best. Ze ging op zondag in haar mooiste kleren naar de kerk en zat met een vroom gezichtje vooraan. Ze biechtte minstens eenmaal per week en ze deed heel aardig tegen Dom Felipe en de andere priesters. Haar moeder ging meestal mee, maar ze zag er wel tegen op. De vijandschap van de mensen was voelbaar. Ze wist dat haar dochtertje dit deed om hun gezin te helpen, maar ze was er niet echt blij om. Het kind kon er wel besmet worden met de gevreesde ziekte temidden van zoveel mensen. Ze wist niet dat er voor Esther een heel andere besmetting dreigde in de kerk. Een besmetting van de geest. Op een keer kwam ze helemaal ontredderd thuis. Ze huilde onafgebroken en er was geen verstandig woord uit te krijgen. Toen ze eindelijk wat bedaarde vertelde ze wat haar overkomen was.

‘Dom Felipe hield een hele lange preek. Hij sloeg steeds harder met zijn vuist op de kansel en hij keek heel boos naar mij.’

‘Wat deed je dan?’ vroeg haar moeder.

‘Ik deed niks. Ik zat gewoon vooraan. Hij bleef maar schreeuwen over branden, in het vuur werpen, uitroeien. De mensen keken heel vreemd naar mij. Oh mama, ze willen me opeten.’

Haar moeder nam haar troostend in haar armen.

‘Je gaat niet meer naar die rot kerk,’ zei Rodrigo. ‘En als je toch gaat, ga ik mee.’

‘Dat zullen wij wel uitmaken Rodrigo,’ zei zijn vader. Hij had er spijt van

dat hij zijn dochtertje niet thuis gehouden had, maar daar was nu niets meer aan te doen. ‘Heeft Dom Felipe ook een tekst genoemd Esther?’

Esther knikte, dicht tegen haar moeder aangedrukt.

‘Welke tekst?’ drong haar vader aan.

Esther ging rechtop zitten en zei met holle, galmende stem: ‘Beminde gelovigen, het tekstwoord voor hedenmorgen is Johannes vijftien, vers zes.’

Haar vader knikte somber. ‘Dat is het stukje uit hun bijbel dat ze altijd gebruiken. Het wordt de hoogste tijd dat we uit dit land weggaan kinderen.’

‘Wat staat daar dan?’ vroeg Rodrigo.

‘Zo iemand in Mij niet blijft, die is buitengeworpen gelijk de rank en is verdord en men verzamelt ze en werpt ze in het vuur en zij worden verbrand.’ Moeder zei het zachtjes, toonloos.

‘Ken je dat uit je hoofd?’ vroeg haar man verbaasd.

‘We moesten toch allemaal naar de catechismusles vroeger. Ik heb bijna alles onthouden wat ze me een keer verteld hebben. Jammer,’ zei ze met een verontschuldigend handgebaar.

‘Ik snap het niet,’ zei Rodrigo. ‘Het gaat gewoon over een dorre wijnrank, die gooien ze op het vuur. Dat is toch heel gewoon, dat doen de boeren hier in de buurt ook.’

‘De christenen gebruiken die tekst om hun ketterverbrandingen goed te praten. De ketters zijn de dorre takken, die moet je verbranden.’

‘Dat zei Dom Felipe ook,’ riep Esther uit. ‘En nog veel meer, hij was heel boos. Hij schreeuwde de hele tijd en hij bleef maar naar mij kijken.’ Ze huilde weer.

‘We moeten extra voorzichtig zijn,’ zei haar vader. ‘Over een poosje komt De Fortuin, dan zijn we gered.’

Had het nog wel zin om extra voorzichtig te zijn? Merkten ze niet dat het net steeds nauwer om hen heen sloot?

Merkten ze niet dat ze al een tijdje bespioneerd werden?

Was het niet vreemd dat hun vrome buurvrouw zo vaak even binnen kwam? Die vrome buurvrouw, die zo graag bij Dom Felipe ging biechten, die alle dagen van de week in de kerk zat. Op een vrijdag was ze binnengekomen terwijl moeder aan het eten koken was. ‘Wat kook je veel, buurvrouw. Het lijkt wel of je voor zes kinderen eten moet klaar maken.’

‘Misschien hebben ze wel erge honger vandaag,’ zei moeder verontschuldigend. ‘Ze zijn buiten de stad, aan het strand.’

‘Och ja, zo is het ook,’ zei de buurvrouw, en ze voegde er zuurzoet aan toe: ‘Dan hoef je morgen niet te koken hè?’

De buurvrouw zag dat de moeder van Esther en Rodrigo op vrijdag het huis schoon maakte en schone kleren klaar legde voor de zaterdag.

Op een vrijdagavond gluurde de buurvrouw door het raam. Ze zag dat er twee kaarsen aangestoken werden, nieuwe kaarsen, die de familie Perreira die nacht en de volgende dag helemaal op liet branden.

Ze vertelde het allemaal aan Dom Felipe. Hij was heel blij met die inlichtingen. Hij gaf haar een stuk varkensvlees mee en zei, dat ze het vlees op zaterdag moest aanbieden aan haar buren. Dat deed ze, en zei: bij Perreira wilden ze het niet hebben! Terwijl er overal gebrek aan voedsel was, weigerden ze daar een stukje varkensvlees.

Dom Felipe glom van genoegen toen hij dat hoorde.

'Het duidelijkste bewijs dat ze in het geheim jood zijn,' zei hij. 'Ze vieren de sabbath op de joodse manier, en ze wilden geen varkensvlees eten, vooral niet op zaterdag. Het is een duidelijke zaak. U hebt de heilige moederkerk een grote dienst bewezen. Blijf goed opletten en waak voor uw eigen zieleheil, de ketterij is overal om ons heen.'

Zodra de spionne weg was, haastte de ijverige priester zich naar de inquisiteur en maakte de zaak tegen de familie Perreira aanhangig.

Eerst was er een vooronderzoek. Heel formeel, volgens de regels van een normaal proces, werden er getuigen gehoord. De buurvrouw was de voornaamste getuige. De inquisiteur was heel vriendelijk voor haar. Ze mocht eerst herhalen, wat ze aan Dom Felipe gezegd had.

Ze stond in een kille, holle ruimte. Recht tegenover haar was een groot kruisbeeld. Op een houten verhoging zat de inquisiteur aan een lange tafel. Twee monniken noteerden alles wat er gezegd werd. Dom Felipe zat iets opzij en knikte haar bemoedigend toe.

Toen de buurvrouw alles verteld had wat ze wist, begon de inquisiteur te vragen. Was het haar opgevallen dat haar buren de joodse vasten in acht namen? De vrouw keek een beetje schichtig naar Dom Felipe. Nee, wanneer was dat? De inquisiteur zuchtte. Het zou haar toch zeker wel opgevallen zijn dat haar buren vastten gedurende een periode in oktober, als de joden een feest vieren dat zij grote verzoendag noemen? Ze aten dan overdag niet en namen na zonsondergang slechts bepaalde spijzen tot zich.

Dom Felipe knikte. 'Ja, ja,' zei de buurvrouw. 'Nu u het zegt, dat heb ik wel eens gezien. Ik zei nog, buurvrouw, zei ik, moet je niet eens wat eten? Maar dan had ze allerlei uitvluchten, en toen zei ik weer...'

'Dat is wel genoeg,' onderbrak de inquisiteur haar. Het verhoor ging verder. Was het haar wel eens opgevallen dat ze bij de familie Perreira het vet van het vlees afsneden en wegwierpen?

De buurvrouw had dat vrijwel dagelijks gezien, en dan vroeg ze: ‘Buurvrouw, waarom gooi je al dat vet weg?’ De inquisiteur beperkte haar woordenstroom: ja en nee was genoeg.

Aten haar buren wel eens haas of konijn? Dom Felipe schudde van nee.

‘Nee, nooit,’ zei de buurvrouw. ‘Ik zeg zo vaak: mens neem toch een lekker konijntje, maar nee hoor.’

‘Antwoordt u alstublieft kort op mijn vragen,’ zei de inquisiteur kribbig. ‘Als uw buurvrouw deeg kneedt om er brood van te bakken, gooit ze dan stukjes deeg in het vuur?’

‘Ze bakt nooit brood,’ zei de buurvrouw. ‘We hebben een hele goeie bakker.’ De inquisiteur was duidelijk teleurgesteld. ‘Alleen in het voorjaar zo rond pasen, dan bakt ze zelf. Maar dat lijkt nergens op. Het zijn van die platte koeken.’ De inquisiteur veerde op. ‘Bakt uw buurvrouw ongezuurde broden?’ ‘Ja, zo zou je het wel kunnen noemen, van die mislukte platte dingen. Ik heb wel eens gezegd...’

‘Antwoord alleen op mijn vragen,’ snauwde de inquisiteur. ‘Hebben ze in die tijd ook een vreemd hutje in of bij hun huis staan?’

‘Nee...’ Dom Felipe zat heftig te knikken. ‘Of ja, ja, ik geloof...,

‘Weet u het zeker? Ja of nee?’

‘Ja, een gek hutje, met eh...’

‘Dat is genoeg. U zag dat hutje. Binnen of buiten?’

‘Buiten natuurlijk, wat moet je anders met een hutje.’

‘Sliep uw buurman daarin?’

Ondanks de spanning moest de vrouw lachen. ‘Nee.’ Ze keek naar Dom Felipe. ‘Ja, ja hij slaapt daar ook.’

Urenlang ging het verhoor door. Bij elke vraag keek de buurvrouw naar Dom Felipe en ze antwoordde precies zoals hij wilde. Doodop en trillend van de zenuwen, verliet ze het kille paleis van de inquisiteur.

Thuis deed ze meteen de deur achter zich dicht. Ze durfde haar buren niet meer te zien.

De familie Perreira werd gearresteerd in de laatste week van januari. Het vooronderzoek was voltooid zonder dat ze ergens van wisten. Er waren al meer mensen opgepakt, maar steeds hoopten ze, dat zij gespaard zouden blijven.

Ze werden opgesloten in een kamer aan de achterzijde van het paleis van de inquisiteur. Ze mochten hun eigen kleren houden, en dat was nog een geluk. Moeder had in alle kleren in de dikke zoom goudstukjes genaaid. Eigenlijk was dat geld verstopt voor het geval ze onverwacht snel moesten

vluchten, maar nu kon het misschien gebruikt worden om een bewaker om te kopen.

In de kamer zat al een gevangene. Een klein, oud mannetje die zich oom Moise noemde. Zij kenden hem niet. Hij reisde de kermissen af, waar hij optrad als boeienkoning. Om de kinderen te vermaken gaf hij een voorstelling. Er was geen touw in de kamer, daarom maakte hij maar wat grappige acrobatische toeren. Esther wilde hem meteen nadoen, maar verder dan een radslag kwam ze niet.

Oom Moise vertelde hoe je als boeienkoning moest werken. 'Als ze je vastbinden, al je spieren spannen, en daarna maak je je zo dun mogelijk.' Hij liet zien hoe hij zijn spieren dik en dun kon maken. Dat vond Rodrigo heel interessant. Hij probeerde het ook.

Dagen lang gebeurde er niets.

Ze kregen te eten, niet veel, maar wel genoeg. Ze zagen een zwijgende monnik die het voedsel neerzette, en verder bleef het stil. Af en toe klonk ver uit het paleis gegil. Dan begon oom Moise meteen een of ander grappig verhaal te vertellen, om de kinderen af te leiden.

Vader liep urenlang heen en weer in de kamer, zachtjes in zichzelf mompelend. Iedereen was gespannen, bang. Alleen Moise leek het naar zijn zin te hebben.

Toen begonnen de verhoren.

Eerst vader.

Hij kwam in de zaal bij de inquisiteur.

Ze vertelden hem niet wat de aanklacht was. Hij kreeg niet te horen wat de getuigen tegen hem hadden ingebracht. Hij zag die getuigen ook niet. Men stelde hem allerlei vragen, en telkens maar weer de vraag of hij berouw had, of hij schuld wilde bekennen. Hij zei dat hij niet wist wat hij misdaan had. Wilden de heren niet zo vriendelijk zijn, hem te zeggen waar hij van beschuldigd werd? Ze zeiden dat hij dat best wist. Hij moest nu maar bekennen. Betreurde hij zijn ketterij? Welke ketterij?

Ze brachten hem terug 'om na te denken'.

De volgende dag begon alles opnieuw. Telkens weer de vraag of hij wilde bekennen. Telkens weer de wanhopige ontkenning.

Tenslotte brachten ze hem naar de martelkamer.

Over wat daar gebeurde sprak Perreira zijn leven lang niet. In één uur tijd werd zijn haar grijs. Bebloed en gebroken werd hij de kamer in geduwd. Hij had alles bekend, al wist hij nog steeds niet wat de aanklacht was.

Ze verzorgden hem zo goed mogelijk. Ze huilden allemaal. Alleen Moise hield de moed er in, en die avond vertelde hij joodse verhalen. Hij vertelde over joden die moesten lijden en strijden om de naam van hun God. ‘We zitten hier allemaal, omdat we de Naam willen dienen,’ zei hij.

‘Maar we zijn toch christenen,’ mompelde moeder zachtjes.

Moise schudde het hoofd. ‘Voor de buitenkant zijn jullie christenen geworden. Op een bepaald moment was dat misschien wel verstandig. Je ouders deden hetzelfde, je grootouders en de mensen daarvoor. Maar het is niet altijd zo geweest. Honderden jaren geleden konden de joden ongestoord leven in Spanje en Portugal. Maar op zeker moment hadden de christenen bijna heel Spanje en Portugal in hun bezit, alleen hier in het zuiden zaten de Moren nog. Toen werden die christenen onverdraagzaam. Ze zeiden: jullie hebben onze Heiland vermoord. Bovendien brak de pest uit, en wie zijn schuld was dat? Dat had de jood gedaan. Er kwamen jodenvervolgingen, en om daaraan te ontsnappen gingen een heleboel joden naar de kerk, en ze zeiden: We willen ons bekeren, we willen christenen zijn. Dat was wel slim van die joden, want de christenen willen altijd erg graag bekeren. Ze geloofden wel niet zo erg in al die bekeringen, maar ze konden het toch niet verbieden. Die nieuwe christenen noemden ze varkens, omdat die mensen als goede joden natuurlijk geen varkensvlees wilden eten. Die christenen vierhonderd jaar geleden hebben vast gedacht: het is niet zo erg als deze joden maar zo'n beetje voor de vorm christen worden; hun kinderen voeden wij wel zo goed op, dat ze vergeten dat ze ooit joden geweest zijn. Kijk, en dat is toch niet gelukt.’ Moise keek triomfantelijk rond. ‘De marranen voedden hun kinderen zelf goed op. Ze lieten ze niet bederven door het christendom. In de eeuwen daarna ging het de marranen steeds beter, vele kregen hoge functies, anderen verdienden geld in de handel en... in hun hart bleven ze jood.

Toen is, meer dan honderd jaar geleden, in Spanje de inquisitie begonnen. De paus zelf heeft er toestemming voor gegeven. De kerk moest gezuiverd worden, zeiden ze. De kerk moest geld hebben, bedoelden ze. Het bezit van veroordeelde ketters kwam aan de kerk, dus je begrijpt dat ze veel ketters vonden, vooral rijke marranen.

Intussen zijn er altijd joden gebleven. Ik ben er trots op dat ik altijd jood bleef. Voor mij was dat ook wel wat gemakkelijker, omdat ik toch rondreisde, niemand kende me.

In Portugal is de inquisitie pas drieëntwintig jaar aan het werk. Het gaat hier nog niet zoals in Spanje, maar ze leren het snel.’ Hij keek in de richting van de gewonde man in de hoek.

Moise vertelde nog veel meer verhalen.

Toen de kinderen gingen slapen, legde hij zegenend zijn handen op hun hoofd en sprak een hebreeuws gebed.

Die nacht bleef hij bij de gewonde zitten en zorgde ervoor dat deze zo veel mogelijk sliep.

Ze werden weer dagenlang met rust gelaten. Vader knapte wat op. Hij at een beetje, en luisterde naar Moise, hij zei niets. Hij wachtte, wachtte op de onvermijdelijke dingen die komen zouden.

Hun bewaker was de zwijgende monnik, die het eten bracht. Er was geen enkele kans hem om te kopen, hij was onbereikbaar.

Moise leerde hun hebreeuwse gebeden en vertelde alles wat ze maar weten wilden over de joodse godsdienst. Een heleboel was nieuw voor ze. Veel kennis was verloren gegaan. Eeuwenlang hadden ouders hun kinderen verteld wat ze zich herinnerden, en dat was steeds minder geworden. Hun moeder kende wel de oude gebruiken en had die ook toegepast, maar de betekenis van die gebruiken kende ze maar ten dele.

Rodrigo was Moise's aandachtigste leerling. Hij vertelde over hun plan om naar Amsterdam te gaan. ‘Dat is mooi,’ zei Moise. ‘Als je daar komt moet je maar gauw een rabbijn zoeken die je les geeft, dan kun je opgenomen worden in de kring van mannen, en echt bar-mitswa[1] worden.’

Hij glimlachte er een beetje treurig bij. Zouden die kinderen en hun ouders hier ooit uitkomen? Voor zichzelf had hij geen enkele illusie. Hij was hier om te sterven.

Op een middag haalden ze Moise weg. Het was beklemmend stil in de kamer. Vader zat somber voor zich uit te staren. Moeder liep rusteloos rond, en de kinderen deden niets.

Door de hoge ramen keken ze naar de lucht en ze wachtten af.

Alle vier wachtten ze op wat er zou gebeuren.

Pas de volgende ochtend kwam Moise terug. Zijn gezicht was onherkenbaar. Zijn kleren waren gescheurd. Hij was over zijn hele lichaam bont en blauw geslagen.

‘Heb je bekend, oom Moise?’ vroeg Rodrigo.

Moise kroop naar de hoek van de kamer en ging voorzichtig liggen.

1 Bar-mitswa = zoon van het gebod; een joodse jongen van dertien jaar is volgens de religieuze wetten volwassen. Hij mag dan deelnemen aan de dienst in de synagoge.

‘Nee jongen, de eeuwige, zijn naam zij geprezen, heeft me kracht gegeven om vol te houden.’

Moeder verzorgde hem zo goed mogelijk.

‘Laat maar,’ zei Moise, ‘het gaat wel over.’

Met een van pijn vertrokken gezicht fluisterde hij: ‘Mozes hoorde de Heer en bleef vóór het brandende braambos, Moise hoort de Heer en gaat in het vuur.’

9. De Fortuin komt

Januari 1602 was De Fortuin uit Amsterdam naar Portugal vertrokken. Het werd een reis vol tegenslagen. Eerst lagen ze een week bij Texel, wachtend op een gunstige wind. Daarna kregen ze een hevige storm in de Golf van Biskaye, waardoor ze veertien dagen vertraging hadden.

Midden februari zag Jacob Valk kaap Sint Vincent.

Schipper Blauw zeilde met een ruime boog om deze hoge rotspunt heen. Er was niet veel te zien. Kale rotsen die hoog uit zee oprezen en daar vlakbij een paar kleine vissersscheepjes.

Mooi werd het pas toen ze in rustig, zonnig weer, dicht langs de kust van Zuid-Portugal zeilden. Jacob zag de kleurige rotsen en op het land daarachter kon hij de witte bloesem van amandelbomen ontdekken. ‘Daar groeien ook sinaasappels en citroenen,’ zei de schipper.

Ze gingen naar de kleine haven van Portimao, om er vers water en fruit te kopen. Ook vers vlees kwam er aan boord. Daar hoorde de schipper voor het eerst, dat de pest heerste in Faro. Zijn gezicht betrok. ‘Toch moeten we erheen,’ zei hij.

Eind februari naderden ze Faro.

Langzaam voeren ze de vrijwel verlaten haven binnen. Er lagen een paar vissersschepen en één nederlandse vrachtvaarder, de Stad Hoorn, op weg naar Amsterdam.

Aandachtig tuurde Jacob naar de stad Faro. Hij had gehoord dat de pest daar heerste; ze mochten niet van boord straks.

Maar was dit nu een stad van de dood?

Overal wapperden vlaggen, de stad was versierd. Op de kade, tegen de hoge stadsmuur aan, bouwde men stellages. Een platform op ongeveer twee meter boven de grond. Daarachter dikke, hoge palen, en vóór die palen stapels takkebossen.

‘Waar is dat voor, schipper?’ vroeg de kajuitsjongen.

‘Dat is de trots en glorie van het roomse geloof, Jacob,’ zei de schipper. ‘Ze gaan ketters verbrandden. Vooruit, aan het werk. Kijken helpt niet. We moeten hier zo vlug mogelijk weg. Dit is erger dan de pest.’ Jacob Valk, vijftien jaar oud, voer nog steeds als kajuitsjongen op dit schip.

Schipper Blauw loste het deel van de lading dat hij in Faro af moest geven,

Deze afbeelding
wordt uit voorzorg
niet getoond

en wachtte op Perreira.

Toen de koopman niet verscheen, ging hij op onderzoek uit. De mensen keken hem een beetje vreemd aan toen hij naar de gevangene vroeg.

Het duurde even, voor het tot Blauw doordrong, dat de koopman als ketter gevangen zat met zijn hele gezin. Wat moest hij nu?

Wachten had geen zin. Hij probeerde nog diezelfde dag de lading zout aan boord te krijgen die hier voor hem klaar lag. Er waren echter niet genoeg gezonde mannen meer in de stad, om in zo korte tijd het zout van de zoutpannen buiten de stad naar het schip te brengen.

In verband met de pest wilde de schipper in ieder geval niet met zijn eigen mensen aan wal gaan. Noodgedwongen bleef hij wachten tot de volgende dag.

De bemanning mocht niet van het schip af. ‘Protestanten roosteren ze hier,’ zei de schipper dreigend.

De volgende ochtend brachten vijf magere mannen de zakken zout op de kade. Ze bedelden om eten. De schipper liet het hun toewerpen. Niemand mocht bij ze in de buurt komen.

In de stad was het vrij druk. Er waren nog meer vlaggen, de kerkklokken luidden.

Op zeker moment lieten de Portugezen hun werk in de steek en renden naar de stad. De kerkklokken waren nu stil.

Blauw riep de kerels nog na, maar ze luisterden niet.

De kade lag uitgestorven. Blauw gaf zijn mannen opdracht de vracht zout van de kade naar het schip te brengen. Hij was vastbesloten de volgende ochtend meteen uit te varen. Op de Stad Hoorn had men hetzelfde plan. Hier moest je niet blijven.

Wat gebeurde er intussen in de stad?

Vroeg in de ochtend kwamen er drie monniken de kamer binnen bij Moise en de familie Perreira. Ze hadden gekke lange gewaden bij zich en hoge puntmutsen. Zwijgend beduidden ze de gevangenen dat ze de mantels aan moesten trekken. Moise werd meegenomen naar een ander deel van het paleis. Hij kon haast niet lopen, zo hevig was hij geslagen in de afgelopen tijd.

Ze hadden nu alle vier een lang, zwart gewaad aan, waarop lappen genaaid waren in de vorm van vlammen met de punten naar beneden. De mantel van Esther sleepte op de grond, ook Rodrigo had een veel te groot

kleed gekregen. De monniken gingen weg. Zwijgend wachtten ze af, wat er zou gebeuren.

'Kinderen,' zei vader. 'Wat er gaat gebeuren weten we niet, Moeder en ik hebben allebei een bekentenis getekend, maar we weten niet wat er in dat stuk stond.' Hij zuchtte. Zijn gezicht was mager. Hij haalde zijn hand door het grijze haar. 'Wat er ook gebeurt, blijf waardig. Het is al erg genoeg dat ik toegegeven heb.' Hij huilde. 'Je hebt gezien dat ik niet zo moedig ben als Moise. Ik wil zo graag leven. Laten we waardig sterven, als er ons niets anders meer overblijft. Vergeef mij mijn fouten.' Hij zegende zijn kinderen en omhelsde ze. Hij gaf Rodrigo zijn zegelring. 'Als we voorgoed uiteengaan, kun je je hiermee bij elke bankier bekend maken,' zei hij.

De monniken kwamen binnen.

Hij omhelsde zijn vrouw. 'Het zal wel gaan,' fluisterde ze.

Ze moesten de gekke puntmutsen opzetten. Die waren heel hard, ze stonken naar lijm.

Ze werden naar de hal gebracht. Daar stonden een heleboel bange mensen in net zulke kleren als zij aanhadden. Ze kregen allemaal een brandende kaars in hun handen. Zo strompelden ze naar buiten.

Het was al warm, de zon scheen over de stad, de lucht was helder blauw. De mensen stonden dicht op elkaar gepakt in de straat. Toen de ketters naar buiten kwamen, joelden ze. Soldaten liepen links en rechts naast de gevangenen en duwden de woedende menigte opzij.

Esther en Rodrigo liepen naast elkaar, achter hun ouders. Rodrigo keek strak voor zich uit. 'Waardig' had vader gezegd. Hij zou waardig blijven. Hij wilde niet naar dat gespuis kijken. Esther keek wel rond. Ze zag kinderen en grote mensen die ze wel kende. Al die mensen deden erg opgewonden. Ze schreeuwden scheldwoorden en wilden met stenen en vuil smijten, maar dat mocht niet van de soldaten.

Helemaal vooraan droeg een monnik de vlag van de inquisitie. Er stond een kruis op en rond dat kruis was geborduurd: 'Genade en Gerechtigheid'. Achter de vlag liepen zeven mensen die niet bekend hadden, Moise was daarbij. Zij waren de ergste, de hardnekkigste ketters. Op hun mantels waren duivels afgebeeld, die ketters in het vuur gooiden.

Onder voortdurend gejoel van het publiek trok de stoet langzaam naar het marktplein. Al die tijd luidden de klokken in de hele stad.

Op de markt waren twee tribunes gebouwd, tegenover elkaar. Daar tussenin was een preekstoel. Zwarte lappen hingen over de banken van de tribunes en over de preekstoel.

De soldaten dreven de bange mensen in hun bespottelijke gewaden de linkertribune op. Moise en de anderen die niet bekend hadden, moesten

vooraan zitten. Rodrigo, Esther en hun ouders kwamen bij elkaar in het midden op een van de hogere banken.

Na een tijdje kwamen er met gezang een heleboel priesters en deftig geklede heren achter een kruis de kerk uitlopen. Ze namen plaats op de tribune tegenover de ketters.

De klokken zwegen de een na de ander. De mensen werden stil. Een magere man in zwarte kleren stapte naar voren en riep met luide stem: 'Wij allen hier tezamen zweren het katholieke geloof te zullen verdedigen en de heilige inquisitie te steunen.' 'Amen,' echode de tribune vol priesters. 'Amen,' riepen de omstanders en ze maakten het kruisteken.

Dom Felipe beklom de preekstoel, en hield een lange donderpreek over zijn geliefde johannestekst. Hij schreeuwde de vreselijkste bedreigingen, beledigingen en scheldwoorden naar de tribune van de ketters.

Die zaten er stil, met gebogen hoofd bij. De zon brandde op hun hoofden. De mutsen knelden en de stank van de lijm was ondragelijk.

Esther was misselijk van angst, van de stank en van vermoeidheid. Ze leunde tegen haar moeder en sliep zo zelfs even. Toen ze weer wakker werd, was het nog warmer.

Dom Felipe praatte nog steeds. Ook aan de overkant begon men wat onrustig heen en weer te schuifelen op de ongemakkelijke, harde banken. De gouverneur probeerde de priester te beduiden dat hij het kort moest maken, maar de gouverneur had hier geen macht. Dom Felipe preekte twee volle uren. Daarna stapte hij tevreden de kansel af.

Na overleg van de gouverneur met de inquisiteur, werd er besloten een uur te pauzeren. Voor het volk was er een uitdeling van voedsel. De priesters, de gouverneur en alle andere deftige heren verdwenen in het paleis van de gouverneur om iets te eten en te drinken.

De ketters kregen niets.

Voor hen was er de brandende zon en de stank.

Na ruim een uur werd de plechtigheid hervat.

Eén voor één werden de volwassenen voor de preekstoel geroepen om daar hun vonnis te horen. Dat begon bij de mensen op de achterste rij. Bij de eerste vonnissen was er nog wel aandacht van het publiek. Met gejuich werd de mededeling begroet dat Augostiño Perrein, schoenlapper, wegens belediging van de heilige moederkerk en wegens opzettelijke ketterij, levenslang uit de stad verbannen werd, terwijl al zijn bezittingen aan de inquisitie kwamen.

Telkens opnieuw klonk het in ambtelijke taal: Gij... die u schuldig gemaakt hebt aan... bent in het tegen u gevoerde proces schuldig bevonden

aan het ten laste gelegde. U hebt door uw vrijwillige bekentenis de genade verdiend van de barmhartige moederkerk. U wordt derhalve de navolgende milde straf opgelegd:...

Per gestrafte duurde het meer dan tien minuten voordat alles voorgelezen was. Telkens weer klonk het: 'bezit verbeurd verklaard; verbannen; verplicht een pelgrimstocht te maken naar...'

Perreira en zijn vrouw hoorden als straf: 'Al uw bezit is verbeurd verklaard. U wordt voor tien jaar uit de stad verbannen.' Dit betekende niet, dat ze uit Portugal weg mochten. Ze moesten maar proberen, ergens anders in het land een nieuw bestaan op te bouwen. Joden en marranen mochten Portugal niet verlaten.

Pas heel laat in de middag kwam men aan de zeven van de eerste rij toe. In de stad was intussen een kermisachtige drukte ontstaan. Overal was drank te krijgen en op tal van plaatsen waren voedseluitdelingen aan de gang. Iedereen was voor een ogenblik de dreiging van pest en honger vergeten. Voor ieders zieleheil werd de vertoning op de markt opgevoerd. Het leven was goed.

Toen de zeven aan de beurt kwamen, stroomde de markt weer vol.

Voor alle ramen stonden en zaten mensen. Ze zaten op de daken, ze klommen in de bomen om toch maar niets te missen.

Met veel vertoon van plechtigheid werden de vonnissen voorgelezen van Moise en de anderen.

Het werd heel stil.

Er kwam eerst een lange opsomming wat deze ketters misdreven hadden. Van ieder was er een lijst met tien of twintig beschuldigingen. Daarna volgde de mededeling dat deze ketter, ondanks voortdurend aandringen, ondanks liefdevol en gestreng optreden van de dienaren van de heilige moederkerk, geweigerd had en nog steeds weigerde om zich te onderwerpen aan de genadige rechtvaardigheid van diezelfde heilige moederkerk. Hierop was maar één antwoord mogelijk: deze ketter moest worden overgeleverd aan de wereldlijke autoriteiten. De wereldlijke macht kon over het lichaam van de ketter beschikken, opdat zijn onsterfelijke ziel bevrijd en gered zou worden.

Telkens als dit gezegd werd, klonk er luid gejuich uit de menigte.

Rodrigo en Esther huilden toen Moise zo veroordeeld werd. Ze wisten, wat met dat 'bevrijden en redden' bedoeld werd: de dood op de brandstapel. Moise zelf reageerde niet.

De gouverneur moest nu over de gestraften beslissen.

Hij maakte bekend dat, wegens de bijzondere omstandigheden, de ketters nog deze zelfde avond aan het bevrijdende vuur zouden worden toevertrouwd. Luid gejuich van het volk. Het kon niet op vandaag. Vanavond heilig vuurwerk!

Velen holden al naar de haven om daar een goed plaatsje te bemachtigen. De ketters die niet tot de brandstapel veroordeeld waren, werden geboeid. Zonder kaarsen gingen ze terug naar het paleis van de inquisiteur. Daar kregen ze iets te eten. Ze moesten er wachten tot de ketterverbranding bij de haven zou beginnen.

10. Moise wil niet branden

Toen het al donker was zag Jacob Valk een vreemde stoet uit de stadspoort komen. Een lange rij zingende mensen met toortsen en flambouwen. Voorop liep een groep priesters in kleurige gewaden. Naast hen kleine jongens in het wit met brandende toortsen. Daarachter een monnik met een vaandel en dan rij na rij geboeide gevangenen in rare lange mantels met hoge puntmutsen op.

De beide nederlandse schippers zagen deze optocht aankomen en zij deden allebei hetzelfde. Zij riepen hun bemanning aan dek, deelden musketten, kruit, kogels en lonten uit en lieten het scheepsgeschut klaar maken. Ze zorgden ervoor dat de musketten vanaf de wal niet te zien waren. Niemand mocht schieten zolang er geen bevel gegeven werd. De geschutspoorten bleven dicht. Staande aan de verschansing volgde de bemanning de gebeurtenissen op de wal.

Esther, Rodrigo en hun ouders waren na het eten meteen weer geboeid. Daarna volgde voor de tweede maal een langzame tocht naar de markt en vandaar naar de stadspoort. Ze kwamen langs hun eigen huis. Daar waren alle ruiten ingegooid. Waarschijnlijk was het huis helemaal leeggeroofd. Het publiek gooide nu met vuil en stenen, de soldaten konden daar niets tegen doen. Ze schreeuwden wel, maar niemand luisterde. Rodrigo zag dat zijn vader door een steen geraakt werd, hij wankelde maar bleef overeind en liep verder.

De tocht naar de haven was een verschrikking.

Het publiek huilde en schreeuwde als een hongerig beest. Velen waren stomdronken.

Bij de haven werden de veroordeelden op een met touwen afgezet gedeelte bijeengedreven. Vooraan de ongelukkigen die verbrand zouden worden, daarachter Esther, Rodrigo en de anderen, die toe moesten kijken. De soldaten hielden de vijandige menigte op een afstand.

De soldaten hadden zelf ook schoon genoeg van het hele gebeuren. Eerst hadden ze zonder eten of drinken te krijgen de hele dag bij de ketters moeten staan en nu kregen ze ook nog eens vuil en stenen naar hun hoofd gegooid. Binnen het blok opeengedreven gevangenen was het donker. De fakkeldragers stonden aan de rand van de groep.

Rodrigo probeerde zijn spieren zo dun mogelijk te maken op de manier die Moise verteld had. Hij voelde dat het touw minder strak zat. Voorzichtig bewoog hij zijn linkerhand, strekte zijn arm, bewoog de pols en heel langzaam voelde hij het touw wegglijden. Hij had zijn handen vrij! 'Vader,' fluisterde hij, 'ik maak uw boeien los, laat niets merken.'

Rodrigo schuifelde achter zijn vader en peuterde behoedzaam het touw los. Perreira bleef stokstijf staan met zijn handen op zijn rug.

Rodrigo bevrijdde zo ook zijn zusje en zijn moeder. Alle vier begrepen ze dat ze niets moesten laten merken. Zouden ze nog kunnen ontsnappen?

Inmiddels waren Moise en de anderen naar de brandstapel gevoerd.

Men bond ze daar vast en wachtte op de gouverneur, die hoogstpersoonlijk het vuur aan zou steken.

Met hun handen op hun rug keken Perreira en zijn vrouw en kinderen machteloos toe. De gouverneur naderde de brandstapel van Moise. Er ging een diepe zucht door de menigte. De takken vlamden op, rook kringelde steeds hoger op. Het werd een dikke rookkolom, die Moise een ogenblik aan het gezicht onttrok. De wind dreef de rook weg en...

Moise was verdwenen! Er ontstond grote verwarring. Soldaten renden naar voren. De mensen drongen door de afzetting heen, priesters liepen zenuwachtig heen en weer. De gouverneur stond besluiteloos bij de tweede brandstapel.

'Nu!' riep Rodrigo. Hij duwde zijn vader naar achter, pakte Esther bij de hand en drong zo snel mogelijk tussen de gevangenen door naar achter, naar de waterkant. Buiten de afzetting van touwen stonden op dat moment geen soldaten. Esther gooide haar muts en mantel af. Rodrigo volgde haar voorbeeld en samen renden ze zo hard ze konden naar de schepen in de haven. Ze zagen het silhouet van masten en romp scherp afsteken tegen de avondlucht. Zonder op of om te kijken renden ze over de loopplank een schip op. Daar stonden ze ineens temidden van gewapende mannen. Voor ze wisten wat er met hen gebeurde, werden ze opgepakt en in het scheepsruim verstopt.

Boven hun hoofden hoorde ze mannen heen en weer lopen.

Van de kade klonk geschreeuw.

'Hebben jullie vluchtelingen gezien?'

'Niemand gezien,' riep schipper Blauw in het portugees.

Van de wal af eiste men toegang tot het schip. Blauw weigerde. Er kwamen soldaten aan.

Boven de hoofden van de kinderen klonk luid gerommel. Het geschut werd naar voren gerold. Dreigend staken de glimmende kanonslopen in de

nacht naar voren. Aan dek hielden de matrozen hun musketten gereed. Lonten gloeiden aan.

‘Als je dichterbij komt, schiet ik je van de kade af,’ schreeuwde de schipper. De soldaten deinsden terug.

Bij de Stad Hoorn gebeurde hetzelfde.

Drie vluchtelingen zaten daar verborgen: Perreira en zijn vrouw en Moise. Toen de rook voor hem omhoog wolkte had de oude boeienkoning zijn kermistruc toegepast. In de daaropvolgende verwarring kon hij het nederlandse schip bereiken.

Hier werd hij met kanonnen beschermd.

Voor de dreiging van de beide schepen hadden de soldaten ontzag.

Velen herinnerden zich nog de zware beschieting die nederlandse schepen zes jaar tevoren hadden uitgevoerd op de stad Faro.

Officieren commandeerden de soldaten terug op hun plaatsen.

De menigte moest naar achteren.

De gouverneur ging verder. De ene brandstapel na de ander laaide hoog op. De menigte juichte alsof er een vuurwerk aan de gang was.

Op de schepen was iedereen druk bezig.

De matrozen legden de wapens weg, rolden de kanonnen naar binnen en sloten de geschutspoorten. Daarna klommen ze in het donker omhoog in de mast en maakten de zeilen los. Er woei een zwakke wind van het land af. De rook en de stank van de ketterverbranding hing om de schepen.

Langzaam gleden de schepen van de kade af.

Na elkaar zeilden ze behoedzaam door de smalle havenopening naar buiten, de zee op.

Op De Fortuin kwamen Esther en Rodrigo aan dek.

Ze waren gered, maar ze beseften het nog niet.

‘Waar zijn vader en moeder?’ vroeg Esther.

‘Waar zijn de kinderen?’ vroeg op het andere schip haar moeder.

De Stad Hoorn koerste naar het westen.

De Fortuin koos een oostelijke koers.

Boven Faro hingen dikke rookwolken.

De vlammen waren nog lang te zien.

Zes mensen vonden daar de dood - ‘werden bevrijd, om hun ziel te redden’.

Jacob Valk moest Esther en Rodrigo bij de schipper brengen. In zijn kleine kajuit ontving hij de twee bange kinderen.

Schipper Blauw keek hen vriendelijk aan. ‘Hoe heten jullie?’ vroeg hij in het portugees. ‘Esther en Rodrigo Perreira,’ zei Rodrigo.

De schipper keek verrast op. ‘Perreira? Zijn jullie kinderen van de koopman Perreira?’

Rodrigo knikte. Esther barstte in snikken uit.

‘Waar zijn je vader en je moeder?’

Nu begon Rodrigo ook te huilen.

‘Ze zijn weggerend, net als wij,’ snikte hij. ‘Daarna hebben we ze niet meer gezien.’ Esther kroop tegen hem aan. Hij sloeg beschermend zijn arm om haar heen.

De schipper krabde bedachtzaam in zijn baard.

‘Ze kunnen op de Stad Hoorn gevlucht zijn. Toen jullie naar ons schip renden, heb ik drie mensen gezien die bij de Stad Hoorn over de loopplank renden.’

‘Dan is Moise ook gered,’ dacht Rodrigo.

‘Waar zijn we nu,’ vroeg Esther heel zachtjes.

‘Je bent op het schip De Fortuin en ik ben schipper Blauw.’

‘De Fortuin?’ lachte Esther door haar tranen heen. ‘Gaan we dan naar Amsterdam?’

‘Vader zei dat u ons zou halen,’ zei Rodrigo, ‘maar we werden opgesloten en toen konden we niet weg.’

‘Gaan we naar Amsterdam?’ herhaalde Esther.

‘Nog niet, eerst varen we naar Venetië, dan beginnen we pas aan de reis naar huis. De Stad Hoorn, waar je vader en moeder opzitten, die vaart naar Amsterdam.’

‘Weet u heel zeker dat ze op dat schip zijn?’ vroeg Rodrigo.

‘Drie mensen zijn op de Stad Hoorn gevlucht,’ zei de schipper stellig.

‘Dat moeten je vader en moeder geweest zijn met nog iemand.’

‘Oom Moise,’ zei Rodrigo. Hij vertelde de schipper wie oom Moise was en wat hij gedaan had.

De schipper knikte. ‘Jullie gaan nu eerst wat eten en daarna slapen. Morgen praten we verder. Met God's hulp breng ik jullie veilig bij je ouders in Amsterdam.’

In de kombuis kregen ze te eten, maar ze vielen boven de etensbak in slaap. Twee matrozen tilden de vluchtelingen op en legden ze te slapen, ieder in een hangmat.

11. De Fortuin

De volgende ochtend voeren ze onder de Spaanse kust. Het was een heldere, zonnige lentedag met weinig wind. De zee was vlak, het schip deinde heel licht.

Bij het wakker worden keek Esther verbaasd om zich heen. Ze hing onder een dikke balk in een zachtjes heen en weer schommelende hangmat. Naast zich zag ze de neus van Rodrigo boven net zo'n hangmat uitsteken. Boven haar hoofd klonken voetstappen. Er klonken stemmen. Ze hoorde water klotsen en aan alle kanten kraakte en piepte het.

Waar was ze?

De herinnering aan de vorige dag kwam weer boven. Dikke tranen rolden over haan wangen. Ze riep om haar moeder.

Rodrigo werd wakker. Hij was ineens helder wakker, wist precies wat er gebeurd was, waar ze waren. Hij liet zich uit zijn hangmat rollen en kwam naast zijn zusje staan.

‘Stil maar Esther, we zijn veilig, en vader en moeder zijn ook veilig. Alleen zitten zij op een ander schip.’

‘En Moise?’

‘Moise ook. Hij heeft ons allemaal gered. Als hij niet van de brandstapel gevlucht was, hadden wij nooit weg kunnen rennen.’

‘En die andere mensen? Zijn die allemaal dood?’

Rodrigo aarzelde. ‘Ja,’ zei hij toen, ‘die zijn allemaal dood.’

Met Moise's woorden voegde hij er aan toe: ‘Ze zijn gestorven voor de naam van de eeuwige, zijn naam zij geprezen.’

‘Kunnen we niet naar vader en moeder toe?’

‘Nog niet. Je weet toch wat de schipper gezegd heeft? Eerst varen we naar Venetië, daarna gaan we naar Amsterdam.’

‘Venetië. Vader vertelde iets over Venetië.’

‘We hebben daar geld op de bank van Duarte Pinto en ik heb vaders ring, weet je wel? Als we bij die bankier komen, kan ik het geld opvragen dat daar voor ons bewaard wordt.’

‘Heeft vader dat dan niet nodig?’

‘Wij gaan het hem toch brengen?’

Dat leek een goed idee.

Esther kwam ook uit de hangmat.

Achter elkaar klommen ze langs een smal trapje naar boven.

Wat een water!

De kust was heel ver te zien.

Jacob zag de vluchtelingen te voorschijn komen.

'Ik ben Jacob Valk, kajuitsjongen van de schipper. Jullie moeten meteen bij de schipper komen.'

Schipper Blauw was bezig met een zeekaart en een passer.

Hij legde zijn werk neer en groette de kinderen in het portugees.

Rodrigo antwoordde in voorzichtig gekozen nederlandse woorden.

'Zo, zo, spreek jij onze taal?' zei Blauw verrast.

'Ien klain beetje,' zei Rodrigo.

Blauw wees op de kaart waar ze waren en hoe ze verder zouden varen. Hij zei nog eens heel nadrukkelijk dat hun ouders beslist op de Stad Hoorn in veiligheid waren.

Hij keek zijn gasten eens aandachtig aan.

'Jullie kleren moeten nodig gewassen worden.'

'Jacob, vraag de bootsman eens of wij nog niet ergens wat ondermaatse matrozenkleren hebben liggen.'

De bootsman meldde zich even later met dik wollen ondergoed, twee wijde broeken en twee dikke wambuizen. 'Dat ziet er goed uit,' zei Blauw. 'Jacob, breng onze gasten naar jouw eigen hoekje, span daar twee kooien en laat ze zich verkleden als echte hollandse matrozen.'

Rodrigo keek wat benauwd. 'Durf je niet jongen?' lachte de schipper.

'We kunnen onze kleren niet zomaar wegleggen,' zei Rodrigo. 'Voor we opgepakt werden heeft moeder er geld in verstopt.' Daar wist de schipper wel raad op. Hij gaf ze een stevig linnen zakje mee. 'Doe daar je geld in en breng het bij mij terug. Dan pas ik er wel op tijdens de reis.'

Jacob had een eigen slaaphoekje achter in het schip onder de kajuit van de schipper. Daar konden nog net twee hangmatten - kooien zei Jacob - bij. De kleren die Esther en Rodrigo al die spannende en akelige weken gedragen hadden, stonken van het vuil. Ze trokken ze uit en wasten zich. Daarna pasten ze de hollandse kleren. Het zat wel wat ruim, maar het ging.

Schipper Blauw gaf Jacob de opdracht met zijn gasten naar de kok toe gaan. Daar aten ze een heleboel brood en kaas, want nu hadden ze wel honger.

Esther en Rodrigo deden hun best nederlands te spreken. Jacob verstond geen woord portugees. Met losse woordjes en veel gebaren begrepen ze elkaar best.

Jacob liet ze het hele schip zien.

Ze mochten overal komen.

De schipper was erg vriendelijk voor de twee kinderen.

De bemanning mocht alleen op het achterschip komen, als ze er werk hadden. Esther en Rodrigo kwamen met Jacob overal.

Ze wenden aan de geluiden van het schip.

Eerst waren ze wat bang voor het water. Ze durfden niet dicht bij de railing te komen. Maar ook dat wende.

Ze keken niet meer om. Portugal lag achter hen. Ze waren hier veilig, en ze wisten zeker dat ze op den duur in Amsterdam zouden komen, bij hun ouders.

In de dagen die volgden raakten ze steeds meer thuis op het schip. De bemanning was eerst wat onvriendelijk tegen ze, maar vooral Esther maakte iedereen aan het lachen. In haar dikke kleren zag ze er erg grappig uit.

Ze hielpen de kok en ze luisterden naar de sterke verhalen die de matrozen elkaar vertelden. Het was rustig weer. De zeilen hoefden niet vaak bijgesteld te worden, dus hadden de matrozen vaak tijd om bij elkaar te zitten en op te scheppen over de dingen die ze meegemaakt hadden. De kinderen leerden zo een heleboel nederlands, al begrepen ze niet alles. Schipper Blauw sprak ook geen portugees meer met ze. ‘Jullie moeten nu maar nederlands leren,’ zei hij. Dat was voor hem ook wel gemakkelijker.

Af en toe kwam de herinnering boven aan de angst en de spanning die ze doorgemaakt hadden, maar dat duurde niet lang. Er was zoveel nieuws te beleven.

Ze zagen Gibraltar en daarna kwamen ze zo ver uit de kust dat ze dagenlang alleen maar zee om zich heen hadden.

Een gevaarlijke zee. Vanaf de afrikaanse kust konden ze aangevallen worden door zeerovers.

De schipper liet de bemanning elke dag oefenen met het geschut. Geschutpoorten open, alle bewegingen van het laden van de kanonnen achter elkaar uitvoeren, tot alles perfect ging. Als er een gevecht met zeerovers zou komen moest iedereen precies zijn taak kennen. Tweemaal oefenden ze met kruit, er kwam geen kogel in de kanonsloop, maar verder was alles echt tot en met het afvuren toe.

De kinderen vonden die harde knallen griezelig leuk.

Ze zagen Sicilië en de zuidkust van Italië. Noordafrikaanse zeerovers zouden hier niet meer aanvallen.

Deze afbeelding
wordt uit voorzorg
niet getoond

Ze voeren vlak langs een venetiaans oorlogsschip, een galei, geroeid door honderden mannen. De kinderen hadden zoiets nog nooit gezien. Binnen in het schip sloeg iemand de maat en precies gelijk bewogen de honderden roeiriemen op en neer.

Langzaam zeilden ze noordwaarts naar Venetië.

Het bleef een reis zonder problemen. Er was genoeg water, er was genoeg te eten en er was genoeg wind om rustig verder te zeilen. In de buurt van Venetië zagen ze steeds meer schepen. Zeilschepen, galeien en kleine schepen met grote driehoekige zeilen.

Esther verraste iedereen door op een ochtend heel kort geknipt aan dek te komen. Ze had een schaar gevonden en daarmee had ze haar donkere krullen kort afgeknipt. Ze leek nu net een jongetje. Rodrigo had zelfs nog langer haar dan zij.

‘Nu ben ik een zeeman,’ zei Esther trots.

Rodrigo vond het niet zo leuk. Hij kon er niets meer aan doen, het was nu eenmaal gebeurd. Waarschijnlijk had hij het toch niet kunnen verbieden. Zijn zusje was gewend haar eigen zin door te drijven.

‘Het groeit wel weer voor we in Amsterdam zijn,’ dacht Rodrigo.

Hun oude kleren gooiden ze weg.

Het geld was er uitgehaald en bij de schipper in bewaring gegeven.

Op een avond gingen ze voor anker een eindje uit de kust bij Venetië, om de volgende ochtend bij daglicht hun weg te zoeken tussen de vele ondiepten bij deze beroemde havenstad.

12. De brief in gevaar

Santos Perovia was al bijna twee weken in Venetië.

Na de mislukte aanval op Josef en na zijn overhaaste vlucht, was hij veilig hier aangekomen. Hij woonde in een goedkoop zeemanshotel dicht bij de haven. Elke dag stond hij op de kade bij het San Marcoplein, waar de schepen aankwamen, om uit te kijken naar Josef. Zijn paard had hij in Dubrovnik verkocht, het had hem genoeg geld opgeleverd om er de overtocht mee te betalen. In Venetië leefde hij van het reisgeld dat hij van Josef gestolen had.

Het werd hoog tijd dat er iets gebeurde, want de jacht op de brief had hem al zoveel geld gekost, dat hij bijna platzak was. Zijn pistolen lagen onder zijn matras verborgen, daar liep hij liever niet mee rond.

In de vrije, zelfstandige republiek Venetië golden strenge wetten, je kon hier maar beter voorzichtig zijn. De Venetianen waren de baas in een groot deel van het Middellandse Zeegebied. Ze waren trots op de macht en de invloed van hun stad. In die stad zelf moest alles heel goed geregeld zijn. Er waren meer gerechtshoven dan waar ook ter wereld. Perovia wist er alles van. Vijf jaar geleden was hij hier geweest. Hij had toen voor weinig geld mooi zilverwerk kunnen kopen. Gewoon, zoals een eerlijke koopman handelt. En wat was er gebeurd? Hij was opgepakt! Hij, de brave Santos Perovia. Ze hadden hem voor een rechtbank gesleept, waarvan hij zelfs de naam nog nooit gehoord had: ‘De Heren van de misdaden van de nacht’. Die rechters waren speciaal aangesteld om rovers en plunderaars te berechten. Zij beweerden dat hij gestolen goed gekocht had, dat hij een heler was. Hij had natuurlijk volgehouden dat hij onschuldig was. Wekenlang had hij in de gevangenis gezeten, vrezend dat die gekke rechters hem naar de galeien zouden veroordelen. Dat deden ze graag hier in Venetië. Er waren nooit genoeg roeiers voor hun grote galeien, dus werd iedereen die iets misdaan had voor één of twee jaar aan de riemen gezet.

Een belachelijke geschiedenis. Hij had het vonnis niet afgewacht. Zodra hij een kans kreeg was hij gevlucht. Nu, vijf jaar later, zouden ze hem wel vergeten zijn.

Waar bleef die jongen met zijn brief?

Er kwamen twee kerels naar hem toe. ‘Is er al iets te doen?’

‘Misschien wel,’ zei Perovia. ‘Blijf in de buurt.’

‘We wachten hier al drie dagen,’ bromde één van de twee.

‘Ik wacht al langer,’ antwoordde Perovia geïrriteerd. ‘Ik betaal je toch zeker voor elke dag.’

‘We willen nou wel eens iets doen.’

Santos Perovia reageerde niet. Hij had die kerels gehuurd om Josef te overvallen en te beroven. Het kostte hem handenvol geld. Als die jongen nu maar eens kwam.

Hij zag twee schepen tussen de zandbanken door naar de haven koersen. Het voorste voerde de nederlandse vlag, daar had hij niets aan.

Het achterste leek interessanter: een klein venetiaans schip voorzien van driehoekig zeil en roeiriemen. Hier vlakbij de haven was het zeil gestreken. De hele bemanning van twaalf koppen zat aan de riemen.

Voorop stonden twee personen. Perovia herkende ze, zoals ze daar naast elkaar stonden. Dat moesten ze zijn, die jongen en de Venetiaan waar hij mee reisde. Hij wenkte zijn helpers. ‘Ze komen, de kleinste van de twee moet je hebben. Denk erom: de brieven zijn voor mij; wat je verder vindt kun je zelf houden.’

‘Ze zijn met z'n tweeën, zei één van de kerels aarzelend.

‘Ze hebben niks met elkaar te maken,’ snauwde Perovia. ‘Het is toeval dat ze samen reizen, onze man kun je straks apart te pakken nemen.’

Het nederlandse schip meerde af aan de kade. Er stonden drie kinderen aan de railing. ‘Mogen we in de stad gaan kijken schipper?’ riep de kleinste van de drie. De schipper werd gestoord in zijn werk.

‘We moeten de bankier van mijn vader bezoeken,’ zei de middelste zakelijk.

Aarzelend gaf de schipper toestemming.

‘Ga jij maar met ze mee, Jacob,’ zei hij. ‘Je bent hier al eerder geweest.’ Dat was waar, maar of Jacob Valk nu ook de weg wist in de wirwar van straatjes, steegjes en kanalen van Venetië?

Zodra de loopplank uitgelegd was gingen Jacob, Esther en Rodrigo van boord. Esther danste op de kade. ‘Wat een mooie stenen, wat een hoge huizen! Wat zijn dat?’ Ze wees op twee hoge zuilen waar bovenop gevleugelde leeuwen stonden.

‘Daar worden de boeven terechtgesteld,’ zei Jacob, blij dat hij het antwoord wist.

‘Alleen maar boeven?’

Jacob wist wel waar Esther aan dacht. ‘Alleen boeven, in Venetië mag

iedereen geloven wat hij wil, net als bij ons in Amsterdam. Alleen zijn ze hier bijna allemaal rooms en bij ons protestant.'

'Is een protestant ook christelijk?' wilde Esther weten.

'Een protestant is nog christelijker,' lachte Jacob. Hij had nu geen zin om Esther uit te leggen hoe dat zat met 'roomse dwalingen' en zo. Daar hadden ze hem vroeger in het weeshuis al zo vaak over aan zijn kop gezeurd. Esther zag trouwens alweer wat anders: het dogenpaleis met een heleboel beelden. 'Daar woont het stadsbestuur,' zei Jacob.

'Wonen ze daar echt?'

'Nou ja, het is hun kantoor. Hier bedenken ze de wetten voor de hele republiek Venetië.'

'Dus niet alleen voor de stad.'

'De stad is de republiek en dan hebben ze nog een heleboel land verderop.'

Esther vond het niet erg duidelijk, maar er was zoveel te zien dat ze niet verder vroeg.

Ze kwamen op het San Marcoplein. Rondom waren stalletjes met koopwaar: fruit, groenten, lappen, sieraden.

Esther bleef bij elk kraampje staan. Ze keek haar ogen uit. Wat een boel spullen. En wat veel mensen.

In hun dikke hollandse kleren vielen ze niet eens zo erg op tussen de vele kleurrijke uitheemse gewaden. Er waren mensen uit alle landen rond de Middellandse Zee en van ver uit Europa. De meeste in hun nationale kleren, met allerlei mantels en hoofddeksels.

Rodrigo werd een beetje ongeduldig. 'We moeten naar Duarte Pinto,' zei hij.

'Daar gaan we heen, laat haar maar even rondkijken.'

Rodrigo liep liever door, hij wist hoelang dat even rondkijken bij zijn zusje duurde. Jacob vroeg een marktkoopman in onbeholpen italiaans waar Duarte Pinto woonde. De man gaf een uitvoerige beschrijving van de route. Jacob begreep het maar half. Gelukkig had Rodrigo ook goed opgelet en hoewel hij geen italiaans sprak, had hij er toch wel iets van begrepen. 'Dan gaan we maar,' zei Rodrigo. Maar daar was geen sprake van. 'We hebben toch geen haast?' protesteerde Esther. Ze drentelde parmantig naar het volgende stalletje: kettingen, armbanden en ringen, daar kon je uren naar kijken.

'Als je maar niet denkt, dat je iets mag kopen,' bromde Rodrigo.

Geduldig liepen de twee jongens achter Esther aan.

Aan de havenkant volgde Santos Perovia aandachtig de bewegingen van

het kleine venetiaanse schip. Hij herkende Josef nu duidelijk. Perovia bleef in de schaduw van het dogenpaleis, zijn trawanten stonden vlakbij hem. ‘Die kleine moet je hebben,’ fluisterde Perovia. ‘Dat heb je al gezegd,’ gromde één van de boeven. ‘Eerst moet die andere weg.’

Op het schip wees Alessandro trots op zijn mooie stad.

Hij was blij dat ze eindelijk veilig aangekomen waren. Nog nooit was hij zo lang onderweg geweest. ‘Je moet het nu verder zelf maar uitzoeken,’ zei hij. ‘Ik ga met mijn brieven meteen naar het dogenpaleis.’ Hij wees het aan en legde uit dat daar de regering van zijn land zetelde.

‘Waar woont Hendrik van der Mijle?’ vroeg Josef.

‘Dat is heel eenvoudig te vinden. Je loopt rechtuit tot bij de kerk daar, dan ga je linksaf het San Marcoplein op en daar moet je het eerste smalle straatje rechts hebben.’

Ondanks de lange reis en de vele gevaren die ze samen beleefd hadden, namen ze vrij gemakkelijk afscheid van elkaar. ‘Laat nog eens iets van je horen,’ zei Alessandro. ‘Ik ben 's avonds meestal op het San Marcoplein.’ Hij stak snel over naar het dogenpaleis, wuifde nog een keer en was verdwenen.

Onwennig stond Josef op de drukke kade. Hij voelde nog de deining van het schip in zijn hoofd. De drukte overweldigde hem.

Hij voelde of de brief nog goed opgeborgen zat en ging op weg.

Vanuit de schaduw kwamen twee mannen die hem volgden. Op flinke afstand daarachter liep Santos Perovia.

Op het plein keek hij zoekend rond. Het eerste smalle straatje rechts? Welk smal straatje, er waren zoveel smalle straatjes. En hoe rechts? Zo als je aankwam? Of met je rug naar de kerk?

‘Zoekt u iets?’ De man die dit vroeg, trok zijn gezicht in de vriendelijkste plooi. Josef keek wat verschrikt naar deze tamelijk vieze kerel. Hij was door zijn opvoeding aan het hof niet gewend om te gaan met zulk volk. Diezelfde opvoeding had hem wel geleerd zich te beheersen en vriendelijk te blijven. ‘Het huis van Hendrik van der Mijle,’ zei Josef.

‘O signor, dat is moeilijk te vinden. Sta ons toe dat wij u de weg wijzen.’ Josef zag dat er nog zo'n kerel was.

Hij durfde niet te weigeren.

‘U bent een vreemdeling? Dat dacht ik al. Wij hopen dat het u hier zal bevallen. In Venetië zijn alle mensen aardig voor elkaar. Nee, het is helemaal geen moeite. Mijn vriend en ik hadden toch even niets te doen. Het is ons een eer u van dienst te mogen zijn.’

Zo pratend voerde de man Josef het plein over. Zijn maat liep aan de andere kant mee. ‘Wat voor fooi moet ik zo'n man geven?’ dacht Josef. Hij liep maar mee, hoewel het er helemaal niet naar uitzag dat ze het eerste straatje rechts in zouden gaan.

‘Laten we nou maar eens verder gaan, Esther,’ zei Rodrigo ongeduldig. ‘Weet jij nu nog hoe we lopen moeten, Jacob?’

‘Ja eh...bij de Rialtobrug zei die man geloof ik.’

‘De Rialtobrug?’ Rodrigo stelde de vraag aan een langslopende Venetiaan. ‘Die kant uit, steeds maar doorlopen,’ zei de man en verdween iri de menigte. Jacob, Esther en Rodrigo gingen in de aangegeven richting. Voor hen uit liep een jongen in turkse kleding tussen twee voddig geklede figuren, een van die mannen voerde het hoogste woord.

In de straat naar de Rialtobrug zag Esther dat de turkse jongen tussen de twee mannen ingeklemd werd. Hij kon geen kant meer uit. Hij moest wel meelopen.

‘Wat lopen die mannen gek,’ zei Esther tegen haar broer.

‘Gek? Hoezo?’

‘Nou gewoon, gek. Die middelste wordt gewoon meegeduwd, dat is toch gek?’

‘Ach meid, zeur niet zo,’ bromde Rodrigo.

Josef voelde zich niet op zijn gemak. Die kerels duwden zo raar.

Hij wilde zich losrukken, maar ze pakten zijn armen beet en trokken hem mee, een klein zijstraatje in.

Esther zag dat.

Ze bleef even achter en keek het zijstraatje in.

Daar zag ze dat de twee mannen de turkse jongen aanvielen.

Hij schreeuwde en sloeg wild om zich heen.

Esther gilde.

De jongens bleven staan, draaiden zich om en kwamen naar haar toerennen. ‘Daar, hij wordt geslagen,’ riep Esther.

Jacob rende de steeg in, Rodrigo volgde.

Eén van de overvallers had Josef stevig beet, terwijl de ander snel zijn kleding doorzocht. Hij vond het linnen tasje met de brieven, en sneed de band door waarmee het om Josefs nek hing. Op dat moment sprong Jacob hem op zijn nek. Vechtend rolden ze over de straat. Het tasje met de brieven lag in de goot.

Josef rukte zich los en viel met Rodrigo de andere man aan. ‘Kijk uit,’ gilde

Deze afbeelding
wordt uit voorzorg
niet getoond

Esther. Te laat. De man had een mes getrokken, hij stak wild om zich heen. Josef klapte dubbel op de straat, kermend van pijn, bloed vloeide uit een buikwond.

Ook Rodrigo werd geraakt. Hij staarde verdwaasd naar zijn bloedende hand.

De messentrekker vluchtte de steeg in en verdween. De andere man zag kans Jacob van zich af te gooien.

Met een harde klap sloeg Jacob tegen de muur van een huis. Hij bleef bewusteloos liggen. De boef ontsnapte.

Esther bleef gillen zo hard ze kon.

Overal gingen deuren en ramen open.

Een slager rende zijn winkel uit gewapend met een groot mes. Een dikke herbergier kwam ook te hulp. Te laat. Het gevecht was al voorbij.

Vanuit haar ooghoeken zag Esther een klein kereltje naar voren komen. Hij graaide naar de tas. Ze wist dat het de tas was van de jongen die overvallen was. Niemand mocht die hebben.

Snel stak ze haar been uit en de haastige Perovia viel languit in de modderige goot.

De slager en de herbergier dachten dat Perovia de aanvaller was. Ze sleurden hem overeind en schudden hem door elkaar.

Esther raapte het tasje op en hield het bij zich.

Ze holde naar haar broer. Hij had een lelijke snee in zijn hand. Huilend stond hij midden in de straat.

De straat was vol mensen, die allemaal druk met elkaar praatten.

Een paar vrouwen kwamen met water en lappen aanrennen. Ze verbonden de hand van Rodrigo, terwijl anderen zich met Josef bemoeiden.

Met Josef wisten ze geen raad. Hij lag opgerold, krimpend van de pijn. Jacob was bewusteloos, er kwam bloed door zijn haar.

Huilend liep Esther van de een naar de ander.

Een van de vrouwen had een gondelier gewaarschuwd. Door een klein poortje, tussen twee huizen in, droegen de mensen de gewonden naar de gondel. Esther liep mee. Toen ze omkeek zag ze nog net dat het kleine mannetje door de slager en de herbergier werd weggeleid.

In de gondel werden ze snel naar een klooster gebracht. De nonnen verzorgden de gewonden snel en deskundig.

Esther liep er wat verloren achter aan. Het tasje had ze nog steeds bij zich.

De herbergier en de slager leverden Santos Perovia af bij de ‘Heren van de misdaden van de nacht.’

Daar sloten ze Perovia eerst maar eens een tijdje op.

Hij kon nu wel bij hoog en bij laag beweren dat hij niets gedaan had, maar dat zeiden ze hier allemaal. De heren zouden zijn zaak morgen of overmorgen wel eens uitzoeken.

Voor het middaguur werd Perovia overgedragen aan de cipier van de gevangenis.

‘Het is net of ik jou ergens van ken,’ zei de cipier.

13. De witte stilte

In het klooster bleef Esther overal bij. Ze wilde weten wat er met de jongens gebeurde, hoe erg ze er aan toe waren.

De turkse jongen was bewusteloos door bloedverlies.

De nonnen maakten zijn kleren los en bekeken de wond. Het zag er ernstig uit. Ze probeerden de bloeding te stelpen. Wat voor inwendige verwondingen hij had, kon niemand raden.

Ze legden hem in een soort ziekenzaaltje, in een bedstede met helderrode gordijnen. De muren waren helemaal wit tot aan de bruine houten zoldering.

Rodrigo trilde erg toen zijn hand opnieuw verbonden moest worden. Hij gilde toen de non de lap er afhaalde. De zuster zette hem op een stoel en sprak sussend kalmerende woordjes in het italiaans. Zweet stond in kleine druppeltjes op zijn voorhoofd toen Rodrigo ook in bed gestopt werd. Esther ging op een stoof bij de bedstede staan, schoof het rode gordijn wat opzij en veegde met een natte doek zijn voorhoofd af.

Rodrigo huilde. ‘Hoe moeten we nou bij Duarte Pinto komen,’ zei hij.

‘Dat komt wel goed,’ suste Esther. ‘Ga eerst maar slapen.’

‘Het doet zo'n pijn.’

‘Eerst slapen, dan gaat de pijn ook over.’

Ze deed het gordijntje dicht.

Jacob werd heel voorzichtig op het derde bed gelegd.

Hij was heel bleek. Er zat een dik verband om zijn hoofd. Hij was nog steeds bewusteloos.

Er was een vierde bed voor Esther, maar daar wilde ze niet in. ‘Ik mankeer niets,’ probeerde ze uit te leggen. Dat namen de nonnen ook wel aan. Ze kreeg wel water om zich te wassen.

Ze was nog erg overstuur van wat er allemaal gebeurd was, maar ze hield zich flink. Ze moest nu bij de jongens blijven. Wat er ook gebeurde, ze móest bij de jongens blijven.

De nonnen gingen weg, op één na. Die had kennelijk de opdracht om op de zieken te passen. Misschien moest ze ook wel uitvinden wat er gebeurd was, misschien was ze gewoon nieuwsgierig. In ieder geval begon ze Esther allerlei vragen te stellen.

Esther begreep er de helft niet van. Ze vertelde maar in het portugees over

de overval en de vechtpartij. Dat portugees was voor de non een onbegrijpelijke vreemde taal, dus ze praatten aardig langs elkaar heen.

‘We komen van het schip De Fortuin, de Fortuna,’ zei Esther.

‘Ah, fortuna! Jullie hebben geluk gehad dat je hier gebracht bent,’ zei de non.

Ze was een vriendelijke vrouw, van top tot teen verpakt in een wit geheel van jurken en schorten en met een breed uitstaande witgesteven kap. Esther merkte dat de non meer vragen over haar zelf ging stellen. Nu was ze erg op haar hoede. Wat wilde die vrouw weten? ‘Mijn broer,’ wees ze. ‘Vrienden,’ zei ze, naar de andere bedden wijzend. Ze bedacht dat de non haar voor een jongetje aanzag. Door haar kleding en door haar korte haar was dat heel begrijpelijk.

‘Hoe heet je?’ vroeg de non.

Pas op, dacht Esther, als ik mijn naam zeg, begrijpt ze dat ik een meisje ben. Als ze weet dat ik een meisje ben, mag ik niet op de zaal bij de jongens slapen, je weet net hoe die nonnen zijn. Ik moet een jongetje worden.

‘Ezra,’ zei ze.

‘Ezra?’

‘Ja, Ezra Perreira, uit Portugal.’

Josef kreunde in zijn slaap. De non ging naar hem toe, schikte de dekens beter en liep langs de andere bedden.

Laat in de middag werd er eten gebracht. Ezra/Esther was de enige die ervan genoot.

Jacob was wel bijgekomen, maar lag nog, stil en bleek, plat op zijn rug. Rodrigo was wat koortsig en at bijna niet.

Josef mocht helemaal niet eten. Hij zou er trouwens niet om gevraagd hebben. De jongen leed hevige pijn. Hij was er slecht aan toe.

Er kwam een andere non, een zwijgzaam type.

‘Ezra Perreira,’ zei de eerste non en ze streelde Ezra/Esther door de haren. Toen Ezra hoorde dat de eerste non het over ‘quatro ragazzi’ had, wist ze genoeg. Eerder in het gesprek had de non steeds ragazzi gezegd als ze het over de jongens hadden, quatro - vier kon ze zo wel begrijpen. Vier jongens zij was ook een jongen.

De andere non knikte en zorgde verder zwijgend voor de zieken.

Ezra vond het al lang goed. Ze deed haar bovenkleren uit en ging in haar eigen bedstede slapen in haar dikke hollandse ondergoed. De non lette niet op haar.

‘Als Jacob en Rodrigo morgen maar beter zijn,’ dacht Ezra. ‘We moeten

terug naar het schip, anders komen we nooit in Amsterdam.'

Het tasje met de brieven lag onder haar hoofdkussen.

De volgende ochtend was Ezra het eerst wakker.

De jongens sliepen nog. Rodrigo met hoogrode koortskleur, Jacob heel bleek. De turkse jongen zag er akelig uit, hij leek meer dood dan levend.

Verder was er niemand in het zaaltje. Het was doodstil.

Daar hoorde ze een klok luiden.

In de gang klonken zacht-sloffende voetstappen, geruis van wijde gewaden. Even later hoorde Ezra gezang ver weg in het gebouw.

Ze deed vlug haar kleren aan en glipte de gang op. Een lange witte gang met allemaal precies dezelfde deuren. Op haar sokken holde ze de gang door, bleef aan het eind staan en luisterde. Het gezang was nog verder weg. Ezra liep naar links, vond rechts een bredere gang en stond even later achter in een kerk. De witte nonnen waren daar bijeen. Ze zongen heel mooi. Ezra herkende de woorden en de melodie, zo klonk in Portugal de mis ook.

Ze knielde en sloot haar ogen. Zo was het thuis. Met deze muziek was ze opgegroeid. Hier rook het net als in Faro. De muziek ontroerde haar. Tegelijk haatte ze die muziek, die kerk, die mensen levend verbrandde. Ze stond op en holde weg.

In de gang kwam ze een non tegen die haar mee nam naar de keuken. Daar scheen die vrouw te werken. Ze maakte dikke sneden brood klaar, die ze naar een eetzaal bracht waar lage, houten banken aan kale tafels stonden. Terug in de keuken gaf ze Ezra melk en brood. Ze streelde haar hoofd en riep kirrend: 'Mio caro bambino!'

De 'caro bambino' vond het wel goed zo. 'Als wij vandaag maar weg kunnen.'

Met enige moeite vond Ezra de kamer terug waar de jongens lagen. Daar was nog niet veel veranderd. De turkse jongen lag onrustig met zijn handen om zich heen te graaien. Hij stootte verwarde klanken uit.

Ezra pakte het tasje met de brieven onder haar kussen vandaan en stopte hem dat in de hand. Hij greep het stevig beet, kalmeerde en sliep weer verder.

Er kwam weer een andere non op de zieken passen, maar verder gebeurde er niets. Ezra probeerde nog uit te leggen dat ze terug moesten naar het schip, maar ze werd niet begrepen.

Ze hoopte dat het schip niet zonder hen weg zou varen. Misschien konden ze morgen dit klooster uit.

Op datzelfde moment liep schipper Blauw heel Venetië af op zoek naar de kinderen. Hij kwam bij de bankier Pinto, die wist van niets. Hij bezocht Van der Mijle, die had niemand gezien. Hij vroeg andere Nederlanders die in Venetië hun kantoor hadden, geen nieuws. Hij vroeg het bij het stadskantoor, bij de havenmeester, overal.

Blauw begreep er niets van.

Hij kon hooguit nog één dag wachten, dan moest hij varen.

In het klooster werd ook over de kinderen gepraat.

De moeder-overste van het klooster overlegde met een priester wat ze nu met die kinderen moest doen als ze beter waren. ‘We kunnen ze hier niet houden,’ zei ze.

De priester knikte. ‘Het kan zijn dat er familie komt om ze op te halen.’ ‘Het zijn buitenlanders.’

‘Buitenlanders hebben ook familie.’

‘Eén heet er Ezra Perreira, het kan nog best zijn dat het een jood is. Die met die gewonde hand is zijn broer. Van de twee anderen weten we nog helemaal niets.’

De priester zei: ‘We moeten afwachten. Houdt u ze vooral hier tot ze beter zijn. Als er niemand komt om ze op te halen en als ze zelf niet weten waar ze thuis horen, laat ik ze wel naar een klooster buiten de stad brengen. Daar kunnen ze werken voor de kost.’

Ezra had alle vrijheid om het klooster te bekijken, maar ze mocht er niet uit. Het gebouw was aan vier kanten omringd door water.

Aan één zijde was een smal bruggetje, maar daar was altijd een portierster, daar kon je niet langs.

Ezra was de lieveling van de nonnen. In de keuken kreeg ze altijd iets lekkers toegestopt, als zo door de gangen huppelde had iedereen een vriendelijk woord voor dat ‘aardige jongetje’.

Ze pikte snel wat italiaanse woorden op, zodat ze zich beter verstaanbaar kon maken. Maar het allerergste was dat ze opgesloten bleven en dat de jongens niet weg konden.

Rodrigo knapte wel aardig op, hij had geen koorts meer, en nu genas zijn hand ook snel. Jacob zat af en toe al rechtop. Het verband was van zijn hoofd af, maar hij was nog erg zwak.

De turkse jongen had tweemaal met Ezra gepraat. Ze wist nu dat hij Josef Yahya heette en dat hij uit Istanbul kwam. Ook was het haar duidelijk geworden dat het tasje veel voor hem betekende, al wist ze nog niet waarom.

Josef was nog erg zwak, hij at niets. Af en toe had hij koorts, dan riep hij turkse woorden.

Na een week hield Ezra het niet meer uit. Ze moest weten of de Fortuin nog in de haven lag.

Op een middag zag ze een roeiboot bij de keuken liggen.

De keukenvoorraden kwamen over het water aan.

Ezra mocht van de keukennon even in het bootje zitten. Tot schrik van de non roeide ze gelijk zo snel mogelijk weg.

'Kom terug, kom terug,' riep de non.

Ezra roeide door.

Ze kwam in een breed water, het Canal Grande.

Vandaar was het eenvoudig, de haven te vinden.

Er was nogal wat wind en dat maakte het moeilijk om goed recht te roeien. Toch zag ze na een tijdje de zuilen met de leeuwen weer. Van De Fortuin was niets te zien.

'Waar is De Fortuin uit Holland,' riep ze een paar zeelieden toe. De mannen keken vanaf hun schip naar beneden. De Fortuin?' Ze herhaalden de vraag naar onzichtbare personen in hun schip. Er kwam een hoofd boven de verschansing uit.

'De Fortuin is vertrokken,' riep het hoofd. 'Eergisteren.'

Verslagen dobberde Ezra op de golven.

Met tranen in de ogen roeide ze terug.

De Fortuin vertrokken. Hoe moesten ze nu in Amsterdam komen?

Toen ze terugkwam bij de keuken had nog niemand haar gemist. Alleen de keukennon wist dat ze buiten het klooster geweest was en zij hield haar mond wel. Ze zou zelf op haar kop krijgen als bekend werd dat Ezra weg geweest was.

Ze zaten gevangen.

Drie zieke jongens en een meisje, dat een jongetje geworden was.

Elders in Venetië zat nog iemand gevangen: Santos Perovia. Hij zat niet alleen in zijn cel. Zijn twee trawanten waren bij hem.

De heren deden niet bijzonder vriendelijk tegen elkaar.

Perovia had de namen van zijn handlangers al bij het eerste verhoor genoemd. De mannen waren opgepakt en hadden meteen uitvoerig verteld dat Perovia degeen was die het plannetje bedacht had. Zij waren maar zielige stakkers, arme Venetianen die door die lelijke Algerijn bij de neus genomen waren.

De rechter hoorde het allemaal aan en gaf ze alle drie dezelfde straf: drie jaar roeien op de galeien. Als bijzondere gunst kreeg Santos Perovia er nog twee jaar bij: ‘die had hij nog te goed van de vorige keer.’

Een paar dagen nadat De Fortuin vertrokken was, verlieten de drie boeven Venetië, naast elkaar, vastgeketend aan de bank. Met hun drieën trokken ze aan één grote, zware roeiriem.

Het ging eerst nog wat onhandig, maar ze zouden genoeg tijd hebben om het goed te leren.

14. Vlucht uit het klooster

Ezra zwierf door het klooster. Het was heel stil.

In een van de lange witte gangen stond een deur op een kier. Ze hoorde stemmen, een mannestem en de stem van een vrouw.

Heel zachtjes sloop Ezra dichterbij. Ze kon gedeelten van het gesprek verstaan.

'Twee zijn er beter, die ene die nooit ziek geweest is, dat kleintje, en zijn broer.'

'En de anderen?'

'De grootste kan morgen of overmorgen wel weg. Die met die buikwond is nog erg zwak. Het is een wonder dat hij het overleefd heeft.'

'Dan zal ik er overmorgen drie naar het klooster van de heilige Antonius brengen. Er zijn geen familieleden verschenen? Mooi zo. De broeders zullen blij zijn met nieuwe werkkrachten.'

Ezra sloop weg. 'Nu moeten de jongens weten wat er aan de hand is,' dacht ze. Terug op de ziekenzaal wachtte ze tot er niemand anders bij was. Met Rodrigo zat ze aan het bed van Jacob.

'We moeten hier weg,' zei Ezra.

'Ja natuurlijk,' zei Rodrigo, 'we moeten naar De Fortuin, we moeten naar Amsterdam.'

'De Fortuin is er niet meer,' zei Ezra zachtjes.

Jacob kwam rechtop zitten. 'Is de Fortuin weg?'

Ezra vertelde wat ze in de haven gezien had.

Rodrigo protesteerde. 'Esther, ik wil niet dat je zulke gekke dingen doet. Zoiets moet je aan mij vragen, ik ben verantwoordelijk voor je.'

'Zo, moet ik dat aan jou vragen,' stoof zijn zusje woedend op. 'Jij kunt alleen maar aan je zielige handje denken. Verder heet ik helemaal geen Esther meer, ik heet Ezra en zo blijf ik me noemen tot we in Amsterdam zijn.'

Iets rustiger legde ze uit waarom ze besloten had zich voortaan als jongen voor te doen.

'Als we uit dit klooster zijn kun je toch wel weer...'

'Voorlopig heet ik Ezra en daarmee uit.'

Jacob zat stil voor zich uit te staren. 'Hoe lang zijn we dan al hier?'

'Al meer dan een week,' zei Ezra.

'Ik kan me helemaal niet meer herinneren wat er gebeurd is.'

Ezra wees naar Josef. ‘Hij liep voor ons uit, toen werd hij in een steeg getrokken en geslagen. Jullie hielpen hem en toen ben jij tegen de muur gevallen en Rodrigo is met een mes gestoken.’

‘En hij dan?’

‘Hij is echt gewond, niet zomaar een sneetje in zijn hand, nee, echt heel erg. Zijn hele buik was kapot, ik heb het zelf gezien.’

‘En is hij nu weer beter?’

‘Ja, zo'n beetje. “Een wonder” zeggen de nonnen. Dat zal best zo zijn. Nonnen zien overal wonderen. Die nonnen op school hadden het ook altijd over wonderen.’

Rodrigo kon het niet goed hebben dat zijn zus zoveel praatjes had. ‘We kunnen hier niet blijven zitten,’ zei hij kribbig. ‘We moeten een ander schip zoeken om naar Nederland te varen. Laten we nog een week wachten, dan is Jacob weer helemaal beter, dan gaan we weg.’

Ezra schudde haar hoofd.

‘We moeten vannacht weg. Ik heb net een gesprek afgeluisterd. Ze willen ons naar een klooster ergens ver weg brengen.’

‘Ach wat een onzin.’

‘Niks geen onzin. Een klooster waar we aan het werk gezet worden.’

Rodrigo zweeg.

Ezra had al een plan.

‘In de keuken werkt een oude vrouw, die 's ochtends heel vroeg over de brug hier komt. Ze ruimt de boel op en daarna gaat ze met een roeiboot naar de markt. Ze brengt groenten en fruit naar het klooster en dan gaat ze weer weg. Dat bootje ligt de hele nacht bij de keuken. Overdag ook, maar daar hebben wij nu niets aan. Wij moeten vannacht naar de keuken gaan, de boot pakken en vluchten. Kun jij lopen Jacob?’

‘Dat zal wel gaan, maar wat doen we met hem?’ Jacob wees naar Josef.

‘Laten we het hem vragen.’ Ezra liep gelijk naar Josef Yahya toe. Hij was wakker.

‘Hoe gaat het er mee Josef?’

‘Het gaat wel, de pijn wordt minder.’

Ze spraken italiaans samen, voorzichtig hun woorden zoekend.

‘Wij willen weg, wil jij mee?’

Josef bewoog onrustig in zijn bed.

‘Ezra, je moet me helpen. Vraag of je broer en die andere jongen er ook bij komen.’

Jacob stond voorzichtig op en kwam met Rodrigo naar Josef toe.

‘Jullie zijn Hollanders?’

‘Ik kom uit Holland,’ zei Jacob, ‘zij zijn Portugezen.’

Door gebaren en wijzen naar elkaar verduidelijkten ze deze mededeling. Josef knikte, hij sloot zijn ogen, ging voorzichtig rechtop zitten en zei heel langzaam en duidelijk: ‘Ik heb een brief bij me, die naar Nederland moet. Help me daarbij. Het is erg belangrijk.’ Hij pakte het tasje. ‘Hier zitten twee brieven in. Eén is voor van der Mijle, een Nederlander. De andere brief...’ Hij aarzelde. ‘De andere brief is ...nog belangrijker. Help me, neem me mee.’

‘We zullen je meenemen,’ zei Ezra. ‘Ga nu slapen, vannacht maken we je op tijd wakker.’

‘Wat doen we met de non die hier 's nachts zit?’ vroeg Rodrigo.

Daar was zelfs Ezra even stil van. Elke nacht waakte er nog steeds een non bij Josef. ‘Daar vind ik wel wat op,’ zei ze zo vastbesloten mogelijk. Rodrigo was daar nog niet zo zeker van en Jacob peinsde of hijzelf een oplossing wist.

Na het avondeten kwam een heel jonge non op Josef passen.

Jacob, Rodrigo en Ezra gingen slapen. Dat wil zeggen, ze deden de gordijntjes van hun bedsteden dicht.

Het was weer doodstil in het klooster.

Ver weg in de stad luidde een klok, toen hield ook dat op.

Tegen middernacht liep de non zachtjes weg. Ezra zag het en sloop achter haar aan. De non ging naar de keuken op zoek naar iets eetbaars. Onhoorbaar volgde Ezra.

De non deed een diepe kelderkast open en ging naar binnen, een brandende kaars in de hand.

Ezra liep naar de deur van de kelderkast.

Ze siste: ‘Dat mag je niet doen.’ De non schrok hevig. De kaars viel uit haar hand en doofde op de vochtige keldervloer. Ezra duwde de deur dicht en schoof de grendels ervoor.

Ze gierde van het lachen. ‘Dat mag je niet doen,’ herhaalde ze, ‘dat mag je niet doen.’

Door ramen hoog in de muur van de keuken scheen maanlicht naar binnen. Ezra vond bij dit weinige licht haar weg uit de keuken en ging daarna, op de tast terug naar de kamer.

‘Vooruit jongens, weg wezen,’ zei ze.

Rodrigo stond meteen naast zijn bed.

‘Waar is die non?’

‘Die knabbelt aan de kaas.’ Schokkend van de lach vertelde Ezra wat ze gedaan had. Rodrigo lachte niet. ‘Dan moeten we nu meteen weg,’ zei hij gebiedend. ‘Dat had ik ook al gedacht,’ zei Ezra droogjes.

Jacob sliep. Ze moesten hem wakker maken. Hij stond vrij vlug naast zijn bed. Met Josef was het een moeilijker geval. Ze hielpen hem uit de bedstede, dat gaf veel pijn. Ze hadden geen licht. Josef trok zo goed en zo kwaad als het ging zijn kleren aan. De anderen hadden gekleed op bed gelegen. Tussen Jacob en Rodrigo in strompelde Josef naar de keuken. Ezra schoof de grendels voor de buitendeur weg. Ze roken het water. Toen er een wolk voor de maan wegdreef zagen ze het bootje. Ezra trok het naar zich toe en de jongens lieten Josef in de boot zakken. Jacob en Josef kwamen voorin het kleine bootje, Rodrigo nam de riemen en Ezra stuurde.

Rodrigo roeide behendig naar het midden van de vaart.

Uit de keuken klonk het gedempte geroep van de opgesloten non.

Tot zover was alles goed gegaan. Maar wat nu? Waar moesten ze heen? Rodrigo roeide rustig verder. Ezra stuurde naar het Canal Grande. Voor in de boot kreunde Josef. Hij klappertande in de nachtelijke kou.

Op het Canal Grande passeerde hen een gondel. ‘Waar is signor van der Mijle?’ riep Ezra.

‘Tweede kanaal rechts, derde huis,’ antwoordde de man.

Zo klopten er vier jonge mensen midden in de nacht aan bij de achterdeur van de Nederlander Hendrik van der Mijle.

Het duurde even voor er opengedaan werd, daarna was het hele huis in rep en roer om bedden voor de gasten klaar te maken.

Josef was heel bleek. Toch glimlachte hij. ‘Signor van der Mijle,’ fluisterde hij, ‘ik breng u een brief van de sultan.’

De verbaasde van der Mijle nam het tasje in ontvangst en zei: ‘Dat moeten we dan morgen maar eens bekijken.’

Jacob was nu degeen die het woord deed.

‘We komen van het schip De Fortuin, we zijn in de stad overvallen en toen hebben ze ons naar een klooster gebracht.’

‘Ah, de Fortuin, van schipper Blauw! Maar dan moet jij Jacob Valk zijn! Nu ja, eerst maar slapen, morgen praten we verder.’

De dikke van der Mijle bracht zijn gasten naar hun slaapplaats, zette zijn slaapmuts recht en ging weer naar bed.

‘Wat was dat voor drukte,’ vroeg zijn vrouw slaperig vanuit de andere bedstede. Ze was niet opgestaan. Bedtijd is bedtijd was haar regel. Als haar man bij nacht en ontij rond wilde spoken was dat zijn zaak. De italiaanse huishoudster en de meiden konden het ook wel zonder haar af.

‘Oh, niets,’ zei haar man, ‘iemand kwam een brief brengen.’

Deze afbeelding
wordt uit voorzorg
niet getoond

De volgende dag overlegde hij met Jacob en de anderen wat ze nu verder moesten doen. Ze zaten met hun vieren om een zware hollandse tafel in de kamer waar Josef op bed lag. Hij had de rest van de nacht goed geslapen. Nu hij de brief bezorgd had, voelde hij zich al een stuk beter.

'Een rare zaak jongens,' zei van der Mijle. Hij keek de tafel eens rond. 'Jullie hebben een heleboel mensen ongerust gemaakt. Schipper Blauw kon echt niet langer wachten. De schipper zei trouwens dat hij twee jongens en een meisje miste.'

Ezra stak haar hand op. 'Ik ben een meisje,' zei ze. 'In het klooster ben ik voor jongetje gaan spelen, dat was beter daar.'

Van der Mijle knikte. 'Dat zal dan wel ja.'

'Ze heet Esther,' zei Rodrigo.

'Nee, ik heet Ezra en zo blijf ik heten tot we in Amsterdam zijn.'

Rodrigo haalde geërgerd zijn schouders op.

'Jongetje of meisje, het blijft een rare zaak. Ik heb niet zomaar een ander schip voor je naar Nederland. En dan hebben we nog de tas met brieven.' Van der Mijle wendde zich in het italiaans tot Josef.

'Ik heb beide brieven gelezen.' Hij legde ze voor zich op de tafel. Het fraaie, krullerige turkse schrift was voor iedereen behalve voor Josef en van der Mijle onleesbaar. Ezra vond dat het meer op een mooie tekening leek.

'In de ene brief staat, dat ik je moet ontvangen en verzorgen. Dat doen we dan nu. En verder vraagt de admiraal mij om je de weg te wijzen naar Nederland. De tweede brief is inderdaad erg belangrijk. Die moet zo snel mogelijk naar prins Maurits.'

'Ik heb bij prins Maurits gewerkt,' zei Jacob. Hij vertelde over zijn korte tijd in het leger en over de slag bij Nieuwpoort. 'Mijn broer werkt bij de prins als secretaris,' zei van der Mijle.

Jacob wist niet of hij die broer ooit gezien had.

'Blijven er toch nog enkele vragen,' vervolgde van der Mijle. Hij wendde zich weer tot Josef. 'Waarom werd jij overvallen?'

Josef vertelde dat er al eerder een aanslag op hem gepleegd was, dat zijn paard toen gedood was en wat hij daarna allemaal meegemaakt had. 'De man die op me schoot heet Santos Perovia, hij kwam vaak bij de admiraal.' 'Santos Perovia?' zei van der Mijle nadenkend. 'Santos Perovia?' Zich achteroverbuigend riep hij naar een klein kantoortje:

'Augostinho, ken jij de naam Perovia, Santos Perovia?'

'Si signor,' een jonge man verscheen in de deuropening.

'Santos Perovia is een paar dagen geleden veroordeeld tot vijf jaar galeistraf, samen met twee mannen waarmee hij op straat iemand overvallen had. Er is nog een hele vechtpartij geweest, maar niemand weet waar de

slachtoffers gebleven zijn.'

'Dank je Augostinho, ik weet genoeg. De slachtoffers zitten hier, denk ik,' vervolgde hij tegen zijn jonge gasten.

'Josef heeft de brief van de sultan veilig hier gebracht. De man die op de brief loerde zit goed opgeborgen. Blijft de vraag: Kan Josef verder reizen? Wat denk je er van Josef?'

Josef zweeg.

Van de Mijle legde het probleem in het nederlands uit aan Jacob.

'Als hij niet verder kan reizen kunnen wij de brief toch meenemen,' zei Jacob voorzichtig.

'Dat is een mogelijkheid. Wat denk je ervan Josef? Jacob hier biedt aan om de brief van de sultan mee te nemen naar Nederland.'

Josef zuchtte. 'Daar zou ik blij om zijn. Als ik beter ben ga ik liever terug.'

'Terug naar Istanbul?'

'Nee, terug naar de bergen. Naar Milas de herder. Ik wil weten waar ik vandaan kom.'

Na nog wat heen en weer praten stond het besluit vast. Jacob zou de volgende drager van de brief van de sultan zijn. En omdat Ezra en Rodrigo waarschijnlijk wel met Jacob mee zouden reizen kregen ook zij met de brief te maken.

Het eerste deel van de lange reis die de brief moest maken was voltooid. Aan Jacob, Ezra en Rodrigo de taak om hem verder te brengen.

15. De brief van de sultan

Jacob, Rodrigo, Ezra en Josef bleven bij Hendrik van der Mijle, koopman en onofficieel zo'n beetje de nederlandse ambassadeur in Venetië. Met de gemoedelijke van der Mijle konden de kinderen het goed vinden. Zijn snibbige vrouw liepen ze liever niet voor de voeten. Zij zat meestal in een hoge stoel in de voornaamste kamer van het huis. Van daar uit commandeerde ze met schelle stem het venetiaanse personeel. Ze deed dat in het italiaans, maar haar italiaans bevatte zoveel noord-hollandse woorden dat vrouw van der Mijle beter begrepen zou zijn in haar geboortestad Alkmaar dan hier in Venetië. Het personeel begreep haar meestal niet, maar trok zich weinig van haar aan. De huishoudster regelde het werk; zij kreeg haar opdrachten van de heer des huizes.

Josef had nog steeds veel pijn. Er kwam een dokter voor hem. Een lange, magere man, die met dunne vingers heel behoedzaam de wond onderzocht. Hij duwde en kneep en knikte goedkeurend als de patient gilde dat het pijn deed. ‘Een diepe wond, die toch bijzonder goed geneest,’ zei de dokter. Hij wendde zich rechtstreeks tot van der Mijle: ‘U kunt in mijn apotheek een zeer geneeskrachtige zalf kopen en speciale kruidenwindsels. Smeer de wond zeven dagen achtereen dik met zalf in en leg er elke ochtend en avond een nieuw kruidenwindsel op. Laat de patient licht verteerbaar, versterkend voedsel gebruiken. Verder veel beweging, frisse lucht en goede nachtrust.’

De geleerde man ging weg.

Josef keek een beetje sip. Dat leek een hele behandeling te worden. Van der Mijle bekeek de zaak anders. ‘Ziezo’, zei hij, ‘nu weten we in ieder geval dat het goed komt. Die dure zalf en al die andere rommel halen we niet, daar wordt alleen de dokter maar beter van. Jij gaat heel goed eten, dan word je net zo gezond als ik.’ Met welbehagen bekeek hij zijn eigen omvang.

Josef at goed, sliep goed, wandelde bij de haven of zat in het warme voorjaarszonnetje buiten.

Jacob had nog vaak last van hoofdpijn, hij sliep meer dan normaal. Verder was hij wel gezond. Hij wilde graag op reis. Zouden ze blijven wachten op een schip? Jacob vroeg van der Mijle wat die ervan dacht.

‘Tja, wat zal ik daarvan zeggen Jacob? Het duurt soms een hele tijd voor er weer een schip komt. Als er dan een in de haven is, moet het toch ook wel een schipper zijn die we kunnen vertrouwen. De brief die je weg gaat brengen is zeer belangrijk. Hoe eerder de prins dit bericht in zijn bezit heeft, des te beter het is.’

‘Waar gaat die brief over?’ wilde Jacob weten.

Van der Mijle aarzelde. ‘Het is een voorstel van de sultan aan de prins. Een voorstel dat heel belangrijk kan zijn in onze oorlog tegen Spanje. Eigenlijk moet je er wel iets van weten. Het is niet goed dat je een verre en gevaarlijke reis onderneemt zonder te weten waar je mee bezig bent.’ Hij nam de brief uit een kast en spreidde hem op de tafel uit. Voor de tweede maal zag Jacob de sierlijke krullen, die hij niet lezen kon.

Van der Mijle tuurde naar het geschrift en zei: ‘Eigenlijk komt het hierop neer: Wij strijden tegen Spanje en de sultan is ook voortdurend in oorlog met dat land. Nu stelt de sultan aan prins Maurits voor om elkaar te helpen.’

‘Maar dat kan toch niet!’ riep Jacob uit. ‘De Turken zijn heidenen!’

‘De Turken zijn mohammedaan ja, dat is waar. Maar ze vereren dezelfde God. Voor ons is die godsdienst in zekere zin bijzaak. De prins kan zelf beoordelen of hij er op in wil gaan. Verder moeten de staten-generaal zich ermee bemoeien. Dat komt allemaal later wel. Wij hebben nu deze brief in handen en wij moeten zorgen dat hij in Holland komt. Laat ze daar dan maar beslissen wat belangrijker is: de godsdienst of de staatkunde.

Staten kunnen verdragen met elkaar sluiten Jacob, ook al zijn ze het niet in alle opzichten met elkaar eens. Onze oorlog met Spanje is een oorlog die we moeten winnen. Als we verliezen is het gedaan met de vrijheid, dan is er geen eigen godsdienst meer. De oorlog duurt al heel lang en kost veel geld. Er kan een tijd komen, dat elke bondgenoot welkom is. Maar nogmaals, daar kunnen wij niet over oordelen. Deze brief moet naar Nederland, dat is onze opdracht, dat is jouw opdracht.’

‘De brief van de sultan moet in ieder geval niet in handen van de Spanjaarden komen,’ zei Jacob.

‘Dat moet zeker niet gebeuren. Daarom zou een reis over zee het beste zijn. Toch is het niet onmogelijk om over land te reizen.’ Van der Mijle liep naar een grote wereldbol. ‘Daar ligt Nederland, hier ligt Venetië. Je kunt over gebied van de republiek Venetië reizen tot dichtbij Milaan. Als je vandaar naar het noorden gaat, kun je door Zwitserland naar Bazel. Dan hoef je alleen nog maar de Rijn te volgen om thuis te komen.’

‘Hoe lang duurt dat dan?’ vroeg Jacob.

‘In ongeveer twee maanden kun je in Holland zijn.’

Jacob keek nadenkend naar de globe.

‘Je zult een goede koerier zijn,’ zei van der Mijle aanmoedigend. ‘Je bent nog jong, je kunt die afstand wel lopen. Het seizoen is gunstig, de winter is voorbij en de grote zomerhitte moet nog komen. We zouden de brief in een stevig leren tasje moeten doen, dat je onder je kleren draagt. Je krijgt reisgeld van mij mee en je krijgt goede schoenen en nieuwe kleren.’

Jacob dacht nog na.

Ezra en Rodrigo kwamen binnen.

‘Het is weer eens wat anders zeeman,’ zei van der Mijle lachend. ‘Ja, maar het is wel een heel eind,’ vond Jacob. Van der Mijle legde de brief weg en ging de kamer uit.

‘Gaan we nog niet naar Amsterdam?’, vroeg Ezra.

‘Daar hadden we het juist over,’ antwoordde Jacob. ‘Er is nog steeds geen schip. Nu zegt van der Mijle dat ik ook kan gaan lopen.’

‘Oh ja!’ juichte Ezra. ‘Dan gaan wij mee!’

‘Naar Amsterdam lopen?’ vroeg Rodrigo.

‘Ja, dat kan wel.’ Jacob wees de route aan op de grote wereldbol. ‘Waar ligt Portugal?’ wilde Ezra weten. Jacob wees het aan. ‘Daar is Faro en zo zijn we gevaren.’

‘Waarom wachten we niet een paar weken?’ vroeg Rodrigo.

‘De brief is belangrijk,’ zei Jacob. Die moet zo snel mogelijk naar Nederland. Dat heeft te maken met de oorlog tegen Spanje. Daarom kan ik niet zolang wachten. De brief moet bij de prins komen en ik ga hem brengen, desnoods lopend.’

‘Als het tegen Spanje is doe ik mee,’ zei Rodrigo.

‘Zij hebben ons Portugal bezet en hun inquisitie heeft ons het land uitgejaagd.’

‘Op mars tegen de inquisitie, tegen Spanje!’ riep Ezra strijdlustig. ‘Lekker lopen, als we maar in Amsterdam komen.’

Ze praatten er nog een tijdje serieus over en gingen toen naar van der Mijle.

‘We willen de brief wegbrengen,’ zei Jacob. ‘Lopend, maar we gaan wel met ons drieën.’

Van der Mijle vond het een goed idee.

Hij liet een kleermaker komen en een schoenmaker. Ze kregen alle drie stevige laarzen om te wandelen en nieuwe kleren. Ezra wilde beslist geen meisjeskleren. Ze moest en zou als jongen reizen. Misschien had ze wel iets anders gewild als Rodrigo niet zo nadrukkelijk gezegd dat ze als meisje moest reizen. Dit was voor Ezra een reden om vast te houden aan haar

jongensrol. Van der Mijle loste het conflict op. ‘Rokken zijn veel te lastig in de bergen,’ zei hij. ‘Trek jij maar een mooie stevige venetiaanse broek aan Ezra.’

Een paar dagen voor ze weg zouden gaan, liepen Rodrigo en Ezra naar de bankier Duarte Pinto.

Met de ring van zijn vader kon Rodrigo zich bekend maken. De bankier ontving hen hartelijk. ‘De kinderen van de koopman Perreira,’ riep hij uit. ‘Kom toch binnen!’

Hij overlegde met Rodrigo over geldzaken. Ezra moest in een kamer daarnaast wachten. Een verkleed meisje bleef toch maar een meisje en geldzaken waren voor mannen.

Ze wist niet hoeveel reisgeld Rodrigo meekreeg van de bankier en Rodrigo weigerde het haar te zeggen. Hij voelde zich veel belangrijker nu hij over geld beschikte. De bankier had hem als man behandeld. Het werd tijd dat zijn zusje leerde wat haar plaats was.

Samen verlieten ze het huis van Duarte Pinto, Rodrigo heel blij, Ezra mokkend en ontevreden.

Tot haar verbazing ging Rodrigo niet naar het huis van van der Mijle. Hij riep een gondel aan en gaf de gondelier opdracht naar het grote, witte klooster te gaan.

‘Ben je nou helemaal gek geworden?’ riep Ezra uit. Rodrigo antwoordde niet. Ezra zweeg ongerust. Bij het klooster stapte Rodrigo aan wal en liep over het smalle bruggetje naar de hoofdpoort. Daar klopte hij aan en tegen de non die open deed zei hij: ‘Het huis Perreira dankt u hartelijk voor de goede verzorging die u gaf aan de gewonde zoon. Wilt u dit aan de moeder-overste geven?’ Hij overhandigde een klein zakje met enkele goudstukken. Daarna liep hij snel terug naar de gondel en gaf het adres van van der Mijle op.

De verbaasde portierster keek hem na en repte zich toen naar de moeder-overste.

Ezra wist niet wat ze ervan moest denken. Moest ze haar broer nu bewonderen of was hij belachelijk?

‘Een Perreira maakt geen schulden,’ zei Rodrigo zelfbewust. ‘Ze hebben niet alleen de zoon verzorgd,’ zei Ezra.

Twee dagen later waren ze klaar om te vertrekken.

De hartelijke koopman van der Mijle had hen voorzien van alles wat ze nodig hadden: reisgeld voor Jacob, kleding en schoeisel voor allen en zeer veel goede raad.

Josef zag er gezond uit.

Hij zou spoedig terug gaan naar de herder Milas, op zoek naar zijn geboorteplaats.

Jacob had nog wel eens wat hoofdpijn, maar daar wilde hij niet over klagen.

Rodrigo, Ezra en hij wilden nu graag op weg.

De brief van de sultan begon aan het tweede deel van zijn avontuurlijke reis.

16. Naar Padua

Jacob, Rodrigo en Ezra verlieten Venetië op een sombere dag. Dikke, grijze wolken joegen over de stad. Hoge golven sloegen ver over de kade.

Zij lieten de woeste zee razen en liepen het land in. De onverharde wegen waren modderig en stonden op veel plaatsen vol water. Voerlieden dreven hun paarden luid roepend over de slechte weg. Water en modder spetterden hoog op naast de hotsende karren.

De drie reizigers hadden maar weinig bagage. Wat eten voor onderweg, een paar dekens voor het geval ze eens buiten zouden moeten slapen, schoon ondergoed en extra kousen. Dit alles zat bij elkaar gebonden in een stuk zeildoek en dat pak droegen Jacob en Rodrigo aan een stok, ieder aan een kant.

Na een half uur begon het te regenen.

De plassen werden nog dieper, de drie wandelaars moesten steeds vaker met een grote boog om slechte stukken weg heen lopen. Het was erg vermoeiend en ze schoten zo niet op. Het regenwater stroomde van hun haren in hun nek, tussen hun kleren, doordrenkte de nieuwe bovenkleren, drong door het ondergoed tot op hun huid. Na een uur waren ze zo nat dat het geen verschil gemaakt zou hebben, als ze zo in het water gesprongen waren. Gulukkig was het niet koud. Op hun natte lijf was de harde wind niet prettig, maar het kon erger.

Jacob liep voorop, hij stapte stevig door. Ze moesten voorde avond in Padua zijn. Het was niet verstandig buiten de steden te overnachten. Grimmig bedacht hij, dat nu alleen de brief van de sultan nog droog was. Hij voelde het leren tasje plakken op zijn natte huid.

Achter hem probeerde Rodrigo dapper hem bij te houden. Door de stok met de bagage, die ze samen vasthielden, moest hij wel even snel gaan als Jacob. Ezra sjokte er een beetje mismoedig achteraan. Ze had zich de reis naar Amsterdam feestelijker voorgesteld.

Aan het eind van de ochtend werd het droog. De zon brak zelfs door, een lekker warm zonnetje. Op een bruggetje stonden ze even stil, moe en nat. ‘Jij dampt’, zei Ezra tegen Rodrigo. ‘Jij ook’, zei Rodrigo. Alle drie stonden ze dampend in de zon. Ze lachten er om. Blij dat die vreselijke regen opgehouden had. Overal uit het dal steeg waterdamp op, van boomtakken,

van het bruggetje en ook van de drie reizigers. De wereld zag er ineens weer veel vriendelijker uit. Nu merkten ze pas op, dat overal om hen heen de fruitbomen in bloei stonden, dat het werkelijk lente was.

'We moeten verder', zei Jacob.

Ze namen hun bagage weer op en liepen door.

Na een uur zagen ze een herberg. Een laag huisje in de bocht van de weg, naast een prachtig bloeiende boomgaard. Heerlijke geuren kwamen hun tegemoet.

'Laten we gaan eten,' zei Rodrigo, 'ik tracteer.'

Ze stapten flink door, opgewekt pratend. Wat zouden ze gaan eten? Ze hadden alle drie andere voorstellen, maar ze waren het er over eens dat het lekker moest zijn en veel.

Bij de deur zat een invalide bedelaar. Aan zijn kleding kon je zien dat het een oud-soldaat was. De man miste een been, twee krukken stonden naast hem tegen de muur. Hij keek op toen hij nederlands hoorde spreken.

'Ah, landgenoten!' zei hij. 'Een aalmoes alstublieft voor deze ongelukkige soldaat.'

De drie reizigers bleven bij hem staan. Ze keken de bedelaar aan. Hij was jonger dan ze eerst gedacht hadden. Zijn kleren waren vuil en versleten, zijn haar hing tot op zijn schouders, zijn hoed zat vol gaten. Maar vanuit die vuile lompen lachte een vrolijk jong gezicht, verborgen achter de rand van de hoed en bedekt met een verwaarloosde baard.

Rodrigo wilde iets geven, maar bedacht zich. 'Hebt u honger?' vroeg hij. 'Ik voed mij met de geuren uit de keuken,' zei de bedelaar lachend.

'Eet met ons,' zei Rodrigo, 'wees mijn gast.'

De soldaat sprong kwiek overeind. Balancerend op zijn ene been pakte hij zijn krukken en wipte behendig achter de jonge reizigers aan de herberg in. Daarbinnen bleek er slechts één menu te zijn: dikke soep, gevolgd door een onduidelijk vleesgerecht dat echter zeer voedzaam en smakelijk was.

De soldaat maakte zich bekend als Pieter de Vos, geboren in Oudewater en vanaf zijn zestiende jaar als huursoldaat in dienst bij de republiek Venetië. In de dienst had hij zijn been verloren en nu probeerde hij naar Nederland terug te komen.

Het was niet duidelijk hoe oud hij nu eigenlijk was. Het was wel duidelijk dat hij honger had. Ze aten alle drie flink, maar Pieter leek onverzadigbaar. Ondertussen zag hij nog kans voortdurend aan het woord te zijn. Hij kende allerlei grappige verhalen, waar vooral Rodrigo hard om lachte. Jacob zat er wat stil bij. Hij at en zweeg, hij voelde zich moe en hij had hoofdpijn. Het geschetter en geschater van Pieter de Vos hinderde hem.

Ezra vond de verhaaltjes wel leuk, maar toch was er iets met die soldaat wat niet klopte.

Pieter richtte zich vooral tot Rodrigo. Hij zei dat Rodrigo zo bijzonder goed nederlands sprak. Rodrigo glom van trots. ‘Toch kom ik uit Portugal,’ zei hij. Hij betaalde de waard. Iedereen kon duidelijk zien dat hij een goedgevulde beurs had. Hij wilde ook dat iedereen dat zag, hij was er trots op als man van de wereld op reis te zijn. Op zijn zusje lette hij helemaal niet. Zij lette wel op hem. Hij werd steeds luidruchtiger. Invloed van de lichte wijn die ze bij het eten dronken? Ezra verdunde haar wijn met water, zoals ze dat thuis ook deed. Rodrigo dronk het onverdund, met grote slokken, als een man. Pieter de Vos goot het naar binnen, de man was een bodemloze put. Ezra deed alsof ze zich volledig concentreerde op haar bord met eten, maar vanuit haar ooghoeken hield ze de soldaat en haar broer in de gaten. Zo was zij het, die merkte dat Pieter de Vos een toneelspeler was, een bedrieger. Hij kon je heel open en eerlijk aankijken, een aardige, jonge kerel die op ongelukkige wijze zijn been verloren had. Maar toen Rodrigo afrekende met de waard zag Ezra hoe Pieter de Vos naar de gevulde beurs van haar broer keek. Het vriendelijke masker viel af, begeerte en sluwheid las ze op het ware gezicht van de soldaat, een roofdier dat een prooi ruikt.

Zodra Rodrigo opkeek had de Vos zijn gezicht weer in de plooi. Gefascineerd keek Ezra ernaar. Hoe kreeg iemand het voor elkaar zich zo heel anders voor te doen dan hij werkelijk was?

‘Hoe komt het dat jullie zo ver van huis zijn, waar gaan jullie heen?’ vroeg Pieter de Vos.

Rodrigo wilde antwoorden, maar Ezra was hem voor. ‘Wij horen bij een circus,’ zei ze. ‘We waren onderweg van Portugal naar Rome, toen is het schip vergaan in een hevige storm. Onze ouders zijn gered door een franse visser, dat hebben we vorige week in Venetië gehoord. Ze zijn in Marseille en nu gaan we naar hen toe.’

‘Circuskinderen?’ zei Pieter de Vos verbaasd.

‘Ja, heb je nooit gehoord van de Perreira's?’ Ezra sprong op, maakte een radslag, kwam weer op haar benen terecht en maakte een elegante buiging. ‘De Perreira's, wereldberoemde acrobaten. Mijn broer kan op het ogenblik niet werken, want hij is bij die scheepsramp zwaar gewond geraakt aan zijn hand. Het was héél ernstig, hij ging bijna dood van bloedverlies en pijn.’ Rodrigo wilde boos protesteren.

Ezra gaf hem de kans niet. Verschrikt sloeg ze haar handen voor haar mond. ‘O, ik had dat niet mogen vertellen! Vergeef het mij lieve broer!’ Ze sloeg haar armen om zijn hals en fluisterde: ‘Zeg niets over de brief stommeling, die vent is niet te vertrouwen.’

Rodrigo schudde haar van zich af. Hij keek verontschuldigend naar de Vos en bromde: ‘We moeten verder.’

Dat was het enige waar Jacob het helemaal mee eens kon zijn. Zijn hoofd bonkte, maar hij wilde niets laten merken.

‘Jullie gaan nu zeker naar Padua,’ zei Pieter de Vos. Het had weinig zin dat te ontkennen.

‘Ik loop met jullie mee. In Padua ben ik goed bekend. Ik zal je een herberg wijzen, goed en niet te duur.’

Ezra riep dat dat helemaal niet nodig was, maar Rodrigo zei boos: ‘Als Pieter mee wil lopen, kan dat, als hij ons bij kan houden tenminste.’

Even kwam er een boosaardige glans in Pieters ogen, maar hij herstelde zich onmiddellijk: ‘Dat zal je best meevallen. Ik loop met drie benen weet je.’

Tijdens de verdere tocht naar Padua bleek wel dat Pieter hen makkelijk bij kon houden. Op zijn krukken bewoog hij zich verbazingwekkend handig voort.

Hij probeerde meer over hen te weten te komen.

Ezra breidde haar fantasieverhaal verder uit. Ze liep met de oud-soldaat achter Jacob en Rodrigo aan. Pieter de Vos bezat die merkwaardige goedgelovigheid die vaker voorkomt bij mensen die zelf veel leugens vertellen. Hij slikte het verhaal van Ezra van a tot z. Ezra was zo slim alleen enkele hoofdlijnen van hun zogenaamde circusgeschiedenis aan te duiden en de soldaat vulde dat in zijn fantasie aan. Zijn eigen leven was zo'n aaneenschakeling van onmogelijke gebeurtenissen, dat niets hem onbestaanbaar leek.

Zo pratend naderden ze Padua.

Pieter bleef bij hen.

Hij vertelde over de indrukwekkende dubbele muren van de stad Padua. Over de zes poorten in de buitenmuur, de veertien poorten van de binnenmuur en de mooie stenen bruggen over het Brentekanaal. ‘Er zijn hier wel achtendertig stenen bruggen’, zei hij, trots alsof hij ze zelf gebouwd had.

Bij één van die bruggen was het logement dat hij hen aanraadde. Ze aten er, weer op kosten van Rodrigo, die nu al iets minder uitbundig was. Pieter scheen onvermoeibaar. Hij stelde voor samen nog een wandeling door de stad te maken. ‘Er is hier een grote kerk voor de heilige Antonius van Padua. Tot hem moet je bidden als je iets kwijt bent.’

Ze waren niets kwijt en ze hadden geen zin meer in wandelen. Jacob was heel bleek, hij wilde het liefst meteen slapen. De herbergier verhuurde

elke slaapkamer aan vier personen. Veel gasten waren soldaten of oudsoldaten zoals Pieter. In de slaapkamer lagen vier strozakken met wat vuile dekens.

De drie jonge reizigers kregen Pieter als vierde man op hun kamer.

17. Sint Antonius is machteloos

Jacob koos de strozak in de donkerste hoek, ging er op liggen en trok de deken over zijn hoofd.

Hij was doodmoe, maar het duurde toch nog vrij lang voor hij sliep. Eerst was er nog wat licht in de kamer. Hij hoorde de anderen praten en heen en weer lopen. Het hinderde hem. Alles hinderde hem. Het meest nog wel zijn eigen zwakte. Hoe moest hij de lange tocht volbrengen? Dit stuk naar Padua was nog maar een begin. Er zouden dagen komen waarop ze veel grotere afstanden af moesten leggen. Hoe moest hij over de bergen komen? Hij bewonderde Ezra, die zonder te klagen de hele dag zo dapper mee liep. Hij maakte zich zorgen om Rodrigo. Die jongen had veel te veel praatjes. Hij was in staat om overal rond te bazuinen: Wij komen eraan, wij hebben een geheime brief bij ons! Ezra was veel slimmer. Toch was Jacob er ook niet helemaal gerust op waar je met al haar verzinsels terecht kwam. Ze deden eigenlijk allebei nogal druk.

Drukte was wel het laatste wat Jacob kon hebben nu. Hij legde zijn hoofd voorzichtig zo, dat het zo weinig mogelijk pijn deed. Als ze maar eens ophielden met heen en weer lopen! Het bonkte in zijn hoofd, vooral als de manke soldaat heen en weer sprong op zijn krukken.

Pieter de Vos was weer in vrolijk gesprek met Rodrigo.

Rodrigo lag op zijn strozak, zijn laarzen stonden aan het voeteneinde, zijn wambuis met zijn beurs erin lag naast hem. Heel voorzichtig probeerde de Vos hem verder uit te horen. Rodrigo volgde het verhaal van Ezra, hij had nu geen zin meer dat beeld omver te gooien. Het was trouwens wel leuk: De beroemde Perreira's, bekend in heel Europa. Hij babbelde vrolijk met Pieter en fantaseerde nog meer dan Ezra al gedaan had.

Ezra had een slaapplaatsje aan de andere kant van de kamer gekozen. Ze zat op de strozak en vouwde haar kleren op. Het gebabbel van Rodrigo verontrustte haar. Hij kon veel beter zijn mond houden.

Toen Pieter de Vos even de kamer uit was fluisterde ze: ‘Rodrigo, verstop het geld.’

Hij wilde niet luisteren. ‘Bemoei je met je eigen zaken’, zei hij en hij liet uitdagend de wambuis met de geldbuidel naast zich op de deken liggen. Hij was wel van plan om het geld straks onder de strozak te stoppen, maar

dat hoefde Ezra niet te weten. Zij was de baas niet. Hij zou zelf wel bepalen wat hij deed.

Inmiddels was het donker in de kamer. Pieter lag nu ook op een strozak. Hij praatte maar door en Rodrigo vertelde steeds meer.

'Houd je nu maar eens stil', zei Ezra bits, 'Ik wil slapen.'

Ze zwegen.

In de herberg was het ook stil.

Ezra staarde met wijdopen ogen in de duisternis.

Ze hoorde Jacob ademen, hij zuchtte, draaide zich om. Het stro kraakte, daarna lag hij weer stil.

Pieter fluisterde nog wat, Rodrigo lachte en toen was het ook daar stil. Rodrigo was zo moe, dat hij vrijwel meteen insliep. Hij vergat zijn geld weg te stoppen.

Ezra wilde wakker blijven. Ze vertrouwde Pieter de Vos niet. Zodra ze iets verdachts hoorde zou ze gaan gillen. Dat was ze vast van plan.

Vastberaden tuurde ze in het donker. Door een raam zag ze de nachtlucht, wolken en sterren. In de stad klonk ver weg een trompetsignaal, een nachtwaker kwam langs met zijn ratel. Hij riep een eentonig zinnetje. Ook dat geluid verstierf. Stilte, duisternis.

Zelfs de beste schildwacht zou moeite gehad hebben wakker te blijven. Voor de kleine waker in de hoek van de kamer werd het teveel. Een hele dag lopen, springen over plassen en maar weer verder lopen, daar word je moe van. Zelfs een strozak is dan een heerlijk bed. Ongemerkt doe je even je ogen dicht, heel even maar.

Je zal ze zo weer open doen...

Zo sliep Ezra in.

Ze werd pas weer wakker toen de zon al door het raam naar binnen scheen. Het duurde even voor ze wist waar ze was. Rodrigo sprong opgewonden rond in de kamer. Jacob zat op de rand van zijn bed en keek ernstig.

'Kijk eens onder je strozak, misschien is het er onder geraakt.'

'Daar heb ik al gekeken, het ligt er niet. Het is weg! Al mijn geld is weg.'

'Misschien weet Pieter waar het ligt', zei Jacob nog heel onnozel. Rodrigo rende de gang op: 'Pieter, Pieter waar ben je?'

Ezra was nu klaar wakker.

'Als Pieter weg is en het geld is weg, dan weet Pieter heel goed waar het geld is, maar dan zie je het niet meer terug', zei ze kalm.

Rodrigo kwam weer terug.

'Pieter is weg. De waard zegt dat hij al heel vroeg vertrokken is. Hij heeft niet betaald, hij zei dat wij zouden betalen.' Vertwijfeld wierp hij zich op

zijn strozak, huilde, trok aan de dekens, sloeg wild om zich heen. ‘Zo'n smerige dief. De oplichter, de vuilak.’

Jacob werd nu heel boos.

Hij sleurde Rodrigo overeind.

‘Nu moet jij eens goed luisteren jochie. Het is je eigen stomme schuld dat je bestolen bent. Jij hebt veel te veel kouwe drukte. De hele wereld moet zo nodig weten dat je geld hebt. Nou, je kunt gerust zijn, je boodschap is begrepen. Misschien dat jij nu iets van de wereld begrijpt. Geld stop je weg in je kooi, dat laat je niet rondslingeren bij de maats. Heb je die ring nog?’ Verschrikt greeep Rodrigo onder zijn kleren.

Gelukkig, de ring was er. Hij kon daarmee altijd nog naar een bankier gaan om zich bekend te maken als zoon van zijn vader.

Jacob liet hem los. ‘Dat is dan een verlies waar zelfs die Sint Antonius geen raad mee weet. Is er nog een heilige die dieven opspoort? Dan kun je die beter aanroepen.’

Ezra had nu toch wel medelijden met haar broer. ‘Misschien komt het nog wel terecht’, zei ze onhandig troostend. Rodrigo zweeg beschaamd. Jacob had gelijk. Ezra had ook gelijk, ze had hem nog zo gewaarschuwd.

Jacob betaalde de waard uit het reisgeld dat hij van Van der Mijle had meegekregen. Dat was een flink bedrag voor vier personen. ‘We zullen van nu af aan heel zuinig moeten zijn,’ zei hij. ‘Vandaag kunnen we alleen maar droog brood eten. We lopen naar Vicenza. Als het goed weer is slapen we buiten. Met het geld dat we over hebben moeten we met ons drieën uit zien te komen tot we in Holland zijn.’

Rodrigo zei zachtjes dat hij naar een bankier kon gaan.

‘Je moet niet denken dat er overal geld voor je klaar ligt,’ zei Jacob. Hij liet het Rodrigo proberen en hij kreeg gelijk. Er was in Padua niemand die de koopman Perreira kende en wie zou geloofd hebben, dat de kleine jongen, in zijn verregende en verfomfaaide kleding, de zoon van een betrouwbaar koopman was?

Stiller dan de vorige dag nam Rodrigo de stok op met de bagage. Jacob pakte het andere uiteinde en achter elkaar liepen ze de stad uit.

Een koele ochtend.

Pieter de Vos was in geen velden of wegen te bekennen.

18. Water en brood

Buiten de stad kochten ze in een dorp twee grote, verse broden. Ze droegen ze mee naar een beschut, zonnig plekje bij een beek en daar maakte Jacob het bagagepak open. Hij haalde twee heerlijke pasteien te voorschijn, die er door van der Mijle in gedaan waren. Van een grote worst sneed hij dikke plakken af. Ze aten brood met pastei en worst bij wijze van ontbijt.

Rodrigo had dorst.

Jacob wees naar de beek. ‘Daar stroomt de wijn bij deze maaltijd’, zei hij. Ze dronken alle drie uit de heldere beek. Jacob deed de rest van de worst weg en bond het pak weer dicht. ‘Einde van de rijkdom voor vandaag. Voor de rest van de dag hebben we water en brood.’

Rodrigo keek een beetje sip, maar zweeg.

Ezra vond het niet zo erg. Het was lekker brood en water drinken is gezond.

Ze stapten flink door.

De weg was hier droog en hard. Je kon gewoon rechtuit lopen, zonder om allerlei plassen heen te gaan.

Na een tijdje kreeg Rodrigo jeuk.

Met één hand probeerde hij zich te krabben, zijn andere hand moest hij aan de stok houden. Hij maakte allerlei gekke bewegingen. Jacob bromde dat hij gewoon moest doen. Toen kreegjacob ook jeuk. Ze liepen allebei kronkelend en krabbend verder.

Ezra vond het een grappig gezicht. Tot ook zij hevige jeuk kreeg. Alle drie hadden ze het gevoel alsof ze over hun hele lichaam door hinderlijke beestjes gebeten werden.

Jacob zag een klein watertje met wat struiken een eindje van de weg af.

‘Kom mee’, riep hij. Ze holden er heen en trokken razend snel hun kleren uit. Ze sprongen in het koude water. Om hen heen dreven tientallen kleine, bruine beestjes: vlooien.

Ze hielden het niet lang uit in het water. Lang genoeg om alle lastige medereizigers van zich af te spoelen.

Op de wal pakte Jacob het schone ondergoed. Ze wreven zich droog met een deken en trokken het schone, droge goed aan. Van de kleren die ze uitgetrokken hadden, spoelden ze het ondergoed schoon in het water.

Weer dreven er tientallen ongewenste gasten weg. Hun bovenkleren doorzochten ze goed, voor ze ze weer aantrokken.

Na het koude bad gloeiden ze. De jeuk werd minder, de vlooienaanval was afgeslagen.

'Ziezo', zei Jacob, 'dat was een laatste herinnering aan Padua.'

Ze bonden het natte ondergoed aan de stok, deden de vochtige deken op het zeildoek en trokken verder: een wandelende drooglijn. Ezra wist nog een veel betere manier om haar kleren droog te krijgen: zwaaiend met haar witte hemd danste ze voor de jongens uit. Ze beweerde: 'Dit is de beste manier om de was te drogen. Dat kon waar zijn misschien, in ieder geval was het een erg vermoeiende manier. Na een tijdje bond ze het hemd om haar hoofd en liep weer rustig achter de jongens aan.

Het werd tamelijk warm.

Vermoeidheid werd voelbaar, ze kregen honger.

Jacob had zich de hele ochtend goed gevoeld, nu kwam de hoofdpijn weer opzetten.

Hij zette de bagage neer en deelde opnieuw brood uit. Stromend water was er genoeg. Dat was hun maal: water en brood.

Ze kregen pijnlijke voeten.

Steeds langzamer kwamen ze vooruit.

Jacob trok Rodrigo aan de stok mee, Ezra volgde op steeds groter afstand. Gelukkig zagen ze aan het eind van de middag de torens van Vicenza. 'We zijn er bijna', zei Jacob opgewekt. 'Kom Ezra, we zijn er bijna!'

In Vicenza was het erg druk. Men hield er de grote voorjaarsmarkt. Dagen achtereen kwamen er kooplieden vanuit het hele gebied van de republiek Venetië en zelfs van landen daarbuiten naar Vicenza om er handel te drijven. De vijf marktpleinen van de stad waren overvol. Uit de verre omtrek kwamen de boeren om inkopen te doen.

De drie wandelaars liepen wat doelloos in de menigte. Waar moesten ze heen?

'Het is mooi weer', zei Jacob, 'we proberen ergens buiten te slapen.'

Rodrigo vond dat helemaal niet leuk. Hij hoopte dat ze geen enkel plekje zouden vinden. Dan moest Jacob wel een herberg zoeken.

Ezra sliep liever buiten, dan weer onder het ongedierte te komen.

De meeste mensen gingen de stad uit. De markt was voor die dag afgelopen. De kopers van buiten de stad gingen terug naar hun boerderijen en naar hun dorpen.

Morgen zouden ze weer terug komen. Zij of anderen. Duizenden mensen die elkaar zouden verdringen bij de uitgestalde koopwaar.

Op een ruim marktplein, met overdekte wandelgangen rondom, zette Jacob de bagage neer. Hij ging er op zitten, rustte met zijn hoofd tegen een koele marmeren zuil en sloot zijn ogen. Zouden ze hier kunnen slapen? De overdekte colonnade bood wel beschutting tegen eventuele regen, maar was verder helemaal open.

Rodrigo en Ezra zaten moe op de grond.

'Jacob, ik heb honger', klaagde Ezra. Jacob gaf haar een stuk brood. Traag knaagde ze er aan.

Aan de overkant van het nu vrijwel lege plein zag ze een lappenkoopman bij een huifkar zitten.

Zijn koopwaar hing nog buiten, maar hij zat achter zijn kar eten te koken op een vuurtje. Onder de kar door zag Ezra hem bezig. Hij zat op zijn hurken bij het vuurtje. Een grote zwarte hond lag naast hem. De man draaide zich om, om iets te pakken. Hij zag Ezra en wenkte haar.

Ezra aarzelde. Zou ze er heen gaan? De jongens zaten allebei met gesloten ogen bij de bagage. Ze stond op en slenterde het marktplein over.

Schijnbaar toevallig kwam ze bij de koopman uit.

'Heb je honger?' vroeg de man.

'Nee', zei Ezra weinig overtuigend. De hond gromde.

'Koest Nero', zei de man. De koopman zag er vriendelijk uit. Hij zat in een soort wijde cape bij het vuurtje en roerde in een pan dikke soep. Ezra zag er grote brokken vlees in drijven. Het rook heerlijk.

'Kom er maar bij zitten', zei de man.

Ezra keek om naar de jongens.

'Reizen jullie samen?' vroeg de koopman.

Ezra knikte. 'De kleinste is mijn broer Rodrigo, de andere is Jacob.'

'Hoe heet jij?'

'Ezra. We hebben de hele dag gelopen. Uit Padua. Gister uit Venetië. Mijn broer is zijn geld kwijt en nu moeten we buiten slapen.'

'Dat is vervelend', zei de koopman. 'Is hij zijn geld verloren?'

'Nee, het is gestolen door een vent met één been, een hollander.'

'Met hollanders moet je altijd oppassen', lachte de koopman.

Ezra ging er bij zitten. Ze voelde zich helemaal op haar gemak. Ze had er behoefte aan iemand alles te vertellen wat ze beleefd hadden, iemand die zo aardig was en zo goed luisterde. 'Hoe heet jij?' vroeg ze de koopman. 'Antonio', antwoordde hij. 'Antonio de lappenkoopman en dit is Nero.' Nero loerde naar Ezra en gromde.

‘Jullie zijn zeker wel ver van huis?’

‘Gaat wel’, zei Ezra achteloos. ‘We gaan naar Amsterdam. Mijn vader en moeder zijn daar al, zij zijn met een schip gegaan, maar wij gaan lopen.’ Antonio lachte. ‘Dat is een hele wandeling. Je kunt beter varen.’

Rodrigo riep van de overkant: ‘Ezra, waar zit je?’

‘Ik ben hier!’ Ze kwam van achter de kar tevoorschijn en wenkte haar broer. Rodrigo kwam met Jacob en de bagage naar haar toe.

Antonio zette vier borden neer en schepte zonder verder iets te vragen de soep op.

Er was vanaf het begin een vanzelfsprekende vertrouwelijkheid tussen de lappenkoopman en zijn jonge gasten. Nero gromde eerst nog ontevreden, maar Nero moest zich koest houden.

Jacob viste een flink stuk vlees uit zijn soep en gaf dat aan de hond. Nero ging aan zijn voeten liggen. Eén van de vreemdelingen was door hem geaccepteerd.

‘Wat zie je bleek’, zei Antonio tegen Jacob.

Jacob begreep hem niet direct.

‘Hij zegt dat je zo bleek bent’, verduidelijkte Ezra, die veel beter italiaans verstond. ‘Hij is met zijn hoofd tegen een muur geslagen, toen we in Venetië overvallen werden’, zei ze achteloos tegen Antonio. De koopman zette grote ogen op. ‘Hebben jullie elke dag een overval of een beroving?’ ‘Nee, één per maand’, lachte Ezra. Antonio en Rodrigo lachten mee. Jacob begreep het weer niet. Hij voelde zich buitengesloten.

‘Heb je hoofdpijn?’ vroeg Antonio langzaam en duidelijk aan Jacob. Jacob knikte.

‘Jullie moeten niet buiten slapen’, zei de koopman.

Hij nam Jacob mee naar zijn huifkar. ‘Ga hier liggen, dan voel je je morgen beter. Jij bent op reis naar Amsterdam?’ Jacob knikte, een beetje verbaasd dat Antonio dat al wist. ‘Die kleine jongen vertelde dat’, zei de koopman. ‘Jij bent de oudste? Hollander? Reis met mij mee. Als jullie een beetje meewerken kost het je niets. Ga nu eerst maar slapen. Morgen praten we wel verder.’ Jacob lag in de kar.

Buiten hoorde hij de stemmen van Antonio, Ezra en Rodrigo. Vooral Ezra had het hoogste woord.

‘Wat kletsen die lui toch veel’, dacht Jacob.

Er kwam een groot, zwart, warm lichaam naast hem liggen. Nero had een nieuw plaatsje gevonden.

Ze sliepen voor de anderen in de kar kwamen.

19. Jeronimo, de wonderdokter

De volgende dag, de tweede dag van de jaarmarkt in Vicenza, was Antonio al vroeg op. Hij spreidde zijn doeken en stoffen uit op houten rekken, die hij daarvoor op de straat uitzette. Ook op de huifkar zelf hing hij grote lappen stof.

Rodrigo, Ezra en Jacob hielpen daarbij. De hond zwierf op het plein rond tot Antonio hem terugfloot. Nero moest tijdens marktdagen aan de achterkant van hun kar waken tegen diefstal. Als er veel mensen vóór de kar kwamen kon Antonio niet zien wat er achter hem gebeurde, dieven loerden daarop. Nero zat rechtop, bewust van zijn verantwoordelijkheid.

Al vrij gauw liep het marktplein vol. De kooplieden stonden al klaar voor de klanten. Het was een enorme drukte. De boerenbevolking, in hun mooiste uitgaanskleren, de iets zwieriger stedelingen, jonge mensen, oude mensen, kinderen, hele gezinnen slenterden langs de lappen van Antonio. Ze voelden eraan, vroegen naar de prijs, liepen door, kwamen nog eens terug, begonnen over de prijs te onderhandelen, liepen weer door, kwamen na een poosje weer terug en kochten dan tenslotte iets. Antonio was soms met drie, vier mensen tegelijk in gesprek. Toch wist hij precies wat hij met die of die klant een half uur geleden besproken had. Zonder aarzelen noemde hij de prijs waar ze het een half uur tevoren bijna over eens geworden waren. Weer praten, nog iets goedkoper, een extra stukje stof erbij cadeau, een vleiende opmerking over de koopster en de koop was gesloten.

Deze dag kreeg hij het extra druk. Ezra en Rodrigo hielpen hem heel goed. Met een lap stof in de handen mengden ze zich in het publiek, spraken de mensen aan en lokten ze naar Antonio, waar ze de hele collectie konden bewonderen. Ezra koos een felrode, vierkante doek en drapeerde die elegant om haar schouders. Ze liep naar een jonge vrouw toe, een schuchtere boerin, die met haar man de markt bezocht. ‘Ah signora! uw schoonheid vraagt om deze mooie kleur. Voel de stof eens signora! Zo dik, zo stevig! Heerlijk warm bij het werk, elegant naar de kerk!’

De vrouw lachte verlegen, keek naar haar man.

‘Si signor’, riep Ezra de jonge boer toe, ‘het mooiste cadeau dat u uw vrouw kunt geven en straks kan ze er ook de kleine kinderen, de bambini, inwikkelen.’

De vrouw bloosde, de boer lachte wat.

‘Komt u mee, signora, signor! kijk toch eens wat een prachtige stoffen.’ Ezra deed de jonge vrouw de rode doek om, schikte het even zodat de plooien mooi vielen en toonde de boer het resultaat. Hij lachte. Ezra bracht ze bij Antonio, die in gesprek was met andere klanten. ‘Antonio, wat kost deze prachtige doek voor deze signora bellissima?’

Antonio maakte een buiging en mompelde: ‘Prachtig mevrouw, deze doek past helemaal bij u.’ En tot de jonge boer zei hij: ‘Voor u een speciale prijs signor, een zeer speciale prijs, alleen voor u.’ Hij fluisterde de man een bedrag in het oor. ‘U begrijpt, signor, als ik zo'n bedrag hardop noem, krijg ik ruzie met al mijn klanten. Ik verkoop u dit, omdat uw jong geluk mij ontroert.’

Of het de boer ook ontroerde was niet duidelijk. Hij zag hoe zijn vrouw naar de rode doek keek en betaalde zonder verder af te dingen de prijs die Antonio vroeg.

Ezra pakte een dure, witte doek afgezet met kant, plooide die om haar schouders, zo dat er een ronde rand kant achter haar kortgeknipte zwarte haar omhoog stak en benaderde zo een statige oude dame, die met haar kleindochter over de markt liep. Antonio keek haar lachend na. De lap was spoedig verkocht.

Rodrigo werkte anders. Hij liep roepend de menigte in: ‘Kom bij Antonio, goed en goedkoop, koop bij Antonio!’ Dat hielp ook wel. Hij pakte mensen bij hun jas en wees nadrukkelijk naar de lappenkoopman, steeds vriendelijk lachend.

Jacob hielp Antonio door stoffen aan te reiken of opnieuw op te hangen als de koop niet doorging. Ook haalde hij wel lappen achter uit de kar. Nero aaide hij vriendelijk over de kop, de hond sloot verzaligd zijn ogen om meteen daarna weer volop waakzaam te zijn.

Jacob had goed geslapen en hij dacht dat die vervelende hoofdpijn nu wel over ging. Dat was niet het geval. Het felle zonlicht, de drukte voor hun uitstalling, het lawaai, dat alles bij elkaar was teveel voor hem. Hij sloot zijn ogen, schudde zijn hoofd om dat rare gevoel kwijt te raken en werkte verder. De hoofdpijn kwam terug, erger dan gister. Met halfdichtgeknepen ogen liep Jacob van voor naar achter. Het liefst had hij zijn oren ook nog dicht gedaan.

Toen het even iets minder druk werd, legde Antonio zijn hand op Jacobs schouder: ‘Het gaat niet goed hè? Hoofdpijn?’ Antonio maakte er een duidelijk gebaar bij. ‘Bonk, bonk, hamers in je hoofd?’

Jacob glimlachte zwak. ‘Ja, zoiets.’

Hij liet zich naar de kar brengen. Antonio gaf hem iets te drinken, lachte hem nog eens toe en liet hem rusten. Jacob sliep tot de avond.

De avond leek veel op de vorige avond. Het plein werd leger en leger. Antonio stapelde van stenen die hij onder de kar bewaarde een stookplaatsje, zette er een driepoot over heen en hing een kookpot boven het vuur.

Hij ging snel de markt rond en kocht nog net voor iedereen ging sluiten, vlees, groenten en brood.

Rodrigo en Ezra stookten het vuurtje. Het water begon al te borrelen. Jacob was opgestaan. Hij zat op een dik houtblok met Nero naast zich. Antonio bereidde weer een dikke soep.

Terwijl Antonio zo bezig was, zei hij ineens tegen Ezra: ‘Jij bent een meisje hè? Jij bent geen jongetje.’

Ezra kreeg een hoogrode kleur.

‘Dat heb ik vandaag wel gezien. Jij bent een koket, klein meisje. Heet je echt Ezra?’

‘Ze heet Esther’, zei Rodrigo.

Ezra/Esther keek haar broer boos aan.

‘Ik wil Ezra heten tot we in Amsterdam zijn.’

Door even door te vragen kwam Antonio te weten hoe Esther Ezra werd en hij hoorde ook nog iets meer over hun eerdere avonturen. Ze vertelden hem geen van drieën iets over de brief van de sultan.

‘Esther is een mooie naam’, zei Antonio peinzend.

‘Ken je het verhaal van koningin Esther? Ze redde de joden in het perzische rijk. Hebben jullie wel eens gehoord van het Poerimfeest[1]?’

Ezra keek Rodrigo vragend aan. Zouden ze iets zeggen? ‘Ik heb het geloof ik wel eens horen noemen’, loog Rodrigo onhandig.

Antonio lachte luid. Hij schepte de soep op.

‘Je hebt het niet alleen horen noemen, je hebt het zelf gevierd. Waar of niet?’

Rodrigo zei geen ja of nee.

‘Maar in Portugal moesten jullie voorzichtig zijn hè, anders begonnen ze te schelden. Marranen noemden ze je, varkens, en wat doen de christenen met hun varkens? Die roosteren ze!’ Antonio keek de kinderen doordringend aan. Ezra huilde bijna. Rodrigo keek strak voor zich uit. Jacob had het gevoel dat hij er niets mee te maken had. Hij at zijn soep en voerde de hond.

1 Joodse feestdag die in maart of april gevierd wordt. Een vrolijk feest waarbij de joden jaarlijks vieren hoe Esther hen redde in het perzische rijk.

‘Ach kinderen’, zei Antonio heel zacht. ‘Ik weet wat jullie meegemaakt hebben. Jullie zijn joden net als ik, je hebt moeten vluchten net zoals ik. Je ouders zijn ook gevlucht en toen zijn jullie elkaar kwijt geraakt. Waar of niet?’ Ezra huilde, Rodrigo roerde in zijn soep. Antonio was zelf ook ontroerd. ‘Je gaat op weg naar je ouders en je zult ze vinden. De Eeuwige, zijn naam zij geprezen, zegene jullie.’ Hij legde zijn handen op hun hoofd.

‘En nu je soep eten, anders kom je nooit in Amsterdam.’

Ze lachten door hun tranen heen. ‘En voor jou is er ook zegen Jacob’, roep Antonio. ‘Je hebt een mooie naam en je komt uit Amsterdam, het nieuwe Jeruzalem. Daar laten ze de joden nog meer vrijheid dan hier in de republiek Venetië.’

Jacob knikte. Het was wel goed zo. Hij voelde de hoofdpijn weer opkomen. Antonio keek hem aandachtig aan. ‘Het gaat nog niet goed hè?’

Jacob gebaarde: ‘Het gaat wel.’

Antonio schudde zijn hoofd. ‘Nee, het gaat niet goed.’

Hij liep weg. Hij zei niet waar hij heen ging.

Na een tijdje kwam hij terug met een oude man. ‘Jeronimo, de wonderdokter’, zei Antonio trots.

‘Jeronimo, dit is de patient. Het zit niet goed in zijn hoofd. Hij is gevallen in Venetië.’

De oude man zei niets. Hij ging achter Jacob staan. Jacob moest op zijn houtblok blijven zitten.

Jeronimo betastte zorgvuldig Jacob's hoofd, vond het litteken, bromde goedkeurend en beduidde de jongen op te staan. Hij moest zijn wambuis en zijn hemd uitdoen.

Jeronimo streek met zijn magere handen over Jacob's rug. Langs de ruggewervels tastten de vingers. ‘Het is zijn hoofd niet’, mompelde de oude man. Opeens voelde Jacob dat de magere handen hem als in een tang beetgrepen. Een korte, pijnlijke ruk en het was gebeurd. De druk van zijn hoofd verdween, het was over. Hij moest een paar maal buigen voor en achterover, de wonderdokter streek nog eens goedkeurend over de ruggewervels en Jacob was genezen.

Antonio stond er bij, trots alsof hij het zelf gedaan had.

De jaarmarkt duurde een hele week.

De kinderen hielpen Antonio elke dag. Jacob was echt helemaal beter. Hij sliep goed en voelde geen hoofdpijn meer. Nero lag elke nacht naast hem. Die vrijdag voerde Antonio in de afgesloten kar het ritueel uit dat hoort bij de avond voor sabbath. Jacob deed gewoon mee. Op zaterdag bleven ze op

hun plekje staan, al was de jaarmarkt afgelopen. Pas op zondagochtend pakten ze alles in en reden ze de stad uit.

Jacob zat bij Antonio op de bok. Hij zong luid alle psalmen die hij kende. ‘Nu is het mijn sabbath’, zei hij.

20. Afscheid in Bergamo

Drie weken bleven ze bij Antonio.

Rustige weken. Soms regende het, 's nachts was het wel eens koud, maar meestal scheen de zon. Het was al april en het kon aardig warm zijn.

Jacob was helemaal beter, hij had geen dag en geen uur hoofdpijn meer. Ze waren blij bij elkaar te zijn. Ze zongen veel en Antonio leerde ze italiaanse woorden en zinnen.

Ze reisden nog steeds op gebied van de republiek Venetië. Ze zagen mooie steden, met marmeren pleinen, grote kastelen en fraaien kerken. Onderweg stopten ze bij deftige landhuizen en eenvoudige boerderijen. In alle dorpen bleven ze een paar uur staan. Antonio was overal een graag geziene gast. Men kende hem, wist dat hij één- of tweemaal per jaar langs kwam. Iedereen wilde weten hoe hij ineens aan drie grote kinderen kwam.

‘Ah, als ik u dat vertel’, riep Antonio dan uit.

‘Deze winter trouwde ik een weduwe met drie kinderen, in het voorjaar liep ze al bij mij weg en nu zit ik met haar kinderen opgescheept.’

De mensen lachten, geloofden het verhaal maar half, maar vroegen niet verder.

Op een avond bleven ze met de kar buiten een stad, voor de nacht. Ze waren wat te laat om nog binnen te komen. ‘Bovendien is het hier veel mooier’, zei Antonio. Ze stonden aan de rand van een groot meer, het Gardameer.

Vóór hen lag het uitgestrekte watervlak, met daarachter de bergen. De zon zette de witte bergtoppen in helle gloed. Links was het vestingstadje, in het meer gebouwd, slechts te bereiken via één weg met aan weerskanten water. Ze stookten een flink kampvuur en bleven na het eten nog lang buiten zitten.

‘Jullie willen over Zwitserland reizen?’ vroeg Antonio.

‘Dat is ons in Venetië aangeraden’, zei Jacob.

Antonio pookte in het vuur. ‘Het is een moeilijke weg. Je kunt veel beter over Milaan gaan. Daar zijn altijd wel groepjes kooplieden, die via Savoye en Franche-Comté naar de Nederlanden reizen. Sluit je bij zo'n groep aan, dat is veel veiliger.’

‘Milaan is spaans’, zei Jacob aarzelend.

‘Dat weet ik, de hele route is in spaanse handen. Daardoor is het zo'n veilige route. En het is veel eenvoudiger dan over Zwitserland. Je hoeft maar één keer over hoge bergen, daarna volg je rivierdalen.’

‘Kunnen we niet met ons vieren gaan?’ vroeg Ezra.

Antonio glimlachte. ‘Nee, dat gaat niet. Ik moet niet meer in spaans gebied komen, dat is te gevaarlijk.’

Hij zag dat Rodrigo wat argwanend naar hem keek.

‘Ik heb niets misdreven hoor. Mij is alleen hetzelfde overkomen als jullie. In Spanje zelf, in Toledo. Daar woonde ik, een beetje apart, aan de rand van de stad. Er waren meer joden in Toledo, we werden met rust gelaten. Toen begon het ineens weer. De een na de ander werd opgepakt, joden, nieuwe christenen, iedereen liep gevaar. Ik ben gevlucht en ik ben hier gekomen. Later hoorde ik van Moise, de boeienkoning, dat ze mij symbolisch verbrand hebben, een afbeelding van mij is op de brandstapel gezet. Je begrijpt dus dat ik daar niet meer terug kan komen, ik ga niet graag zelf de brandstapel op.’

‘Heb jij Moise gekend?’ vroeg Rodrigo.

‘Hij was bij ons in Faro’, vulde Ezra aan.

Ze beschreven hem.

‘Precies dezelfde’, lachte Antonio. ‘Moise is net een rabbi, hij kent de hele wet van voor naar achter en terug.’

De kinderen vertelden hoe Moise aan de brandstapel ontsnapt was en hoe zij daardoor ook hadden kunnen vluchten.

Antonio knikte goedkeurend. ‘Hij is ongrijpbaar, een man die de inquisitie niet zal vangen.’

Ze praatten nog verder over Moise, over de verschrikkingen van de inquisitie, over slimme joden en marranen.

‘Bij ons hebben ze ook ketters verbrand’, zei Jacob.

‘Wij vechten al ruim dertig jaar tegen Spanje, omdat we vrij willen zijn. Wij willen geen inquisitie. Voor mij is het ook gevaarlijk door spaans gebied te reizen.’ Hij sprak niet over de brief, ook de anderen noemden de brief van de sultan niet.

Antonio hield vol dat ze beter over Savoye en Franche-Comté konden reizen. ‘Jullie zijn nog jong, ze letten niet zo op je. Ezra en Rodrigo hebben hun leven lang al geleerd zich als katholieken voor te doen. Als jij niet laat merken dat je protestant bent, kan je niets gebeuren. Misschien zijn er wel franse kooplieden in Milaan, grote kans dat dat heimelijk hugenoten zijn, dan zit je helemaal goed. Je moet je echt bij een of andere groep aansluiten, anders is zo'n bergtocht veel te gevaarlijk.’

Jacob wilde er eerst nog eens over denken. De beide anderen wachtten af wat hij zou besluiten.

Ze reisden samen verder naar Bergamo, laatste stad op venetiaans gebied. Het stadje lag hoog op een heuvel. Zij bleven onderaan, bij de rivier. Na lange gesprekken hadden ze besloten het advies van Antonio op te volgen. De volgende dag zouden ze gedrieën naar Milaan lopen, het spaanse gebied in.

Ze waren alle vier een beetje treurig. Het viel niet mee afscheid te moeten nemen.

Ezra liep een eindje langs de rivier, ze gooide steentjes in het water. Vanaf de brug gooide iemand anders ook met steentjes. Ezra keek op, zag één been en twee krukken, zag Pieter de Vos en holde terug naar de huifkar. De Vos herkende Ezra en hobbelde zo snel hij kon de heuvel op naar de bovenstad van Bergamo.

'Ik heb hem gezien, ik heb hem gezien!' roep Ezra.

De anderen keken haar verbaasd aan.

'Wie heb je gezien?'

'Pieter de Vos, hij is de stad ingevlucht.'

Zonder zich een ogenblik te bedenken deed Jacob Nero een touw om de nek en nam de hond mee. Gevolgd door Ezra en Rodrigo rende hij de heuvel op.

Buiten adem kwamen ze op het marktplein aan. 'Daar, bij de kerk', riep Ezra.

Pieter de Vos hoorde haar heldere stem en verdween opzij van de kerk in een smal, donker steegje.

'Voorzichtig jongens', riep Ezra, die aan het straatje in Venetië dacht. Jacob en Rodrigo waren al ver vooruit. Ze renden de steeg in. Nero holde vrolijk blaffend mee. Dat was nog eens leuk zo hollen met z'n allen!

Pieter de Vos vond het niet leuk. In het doodlopende steegje zat hij klem. Hij leunde tegen de muur, zette zijn krukken weg en trok een mes.

Jacob bleef heel kalm. 'Laat dat mes vallen Pieter. Deze hond is gevaarlijk, hij verstaat alleen maar italiaans en ik spreek dat taaltje niet. Als ik hem loslaat vreet hij je op.' Hij gaf een ruk aan het touw en precies op tijd liet Nero een dreigend gegrom horen.

Pieter de Vos aarzelde.

'Laat je mes vallen', herhaalde Jacob, 'en loop heel rustig met ons mee.' De invalide soldaat deed wat van hem gevraagd werd. Rodrigo raapte het mes op en achter elkaar gingen ze de heuvel weer af.

Deze afbeelding
wordt uit voorzorg
niet getoond

Antonio zag een merkwaardige optocht naar beneden komen. Voorop een man op krukken, vlak achter hem Nero en Jacob en daar achter Ezra en Rodrigo.

Jacob liet Pieter de Vos bij de huifkar op de grond zitten. Nero bleef er vlak bij. ‘Dit is de vent die het geld van Rodrigo gestolen heeft’, zei Jacob.

De Vos zwoer bij alle heiligen dat hij onschuldig was. Antonio was niet onder de indruk.

Hij wees de oud-soldaat er fijntjes op, dat ze nog steeds in het gebied van de republiek Venetië waren. ‘Hier gelden dezelfde wetten als in de stad Venetië, mijnheer de Vos,’ zei Antonio. ‘En met één been kun je heel goed dienst doen op de galeien, roeien kan iedereen.’ De Vos kreeg het er benauwd van.

‘Ik heb even wat geld geleend van de jongeheer hier, ik geef het toe. Maar ik heb er nog niets van gebruikt, bijna niets. Hier is het.’

Hij haalde de beurs van Rodrigo uit zijn kleren tevoorschijn en gaf die terug. Het geld zat er inderdaad nog in. De Vos had het in reserve gehouden voor de lange reis die hem nog wachtte.

Antonio overlegde fluisterend met de kinderen. Daarna wendde hij zich weer tot de Vos.

‘Je kunt gaan’, zei hij, ‘maar je krukken blijven hier. Die kun je bij mij ophalen aan het eind van de week. Tot die tijd zie je maar hoe je vooruitkomt.’

Nero kreeg opdracht de gevangene te laten gaan. Vloekend kroop de oudsoldaat de heuvel op.

‘Ziezo dat is geregeld’, zei Antonio voldaan.

‘Is het echt je eigen beurs?’

Rodrigo zei ‘ja’ en telde nog eens zijn geld.

‘Stop het goed weg’, zei Antonio, ‘en wees er zuinig mee. Met venetiaans geld kun je in heel Europa terecht. Zelfs de Spanjaarden zijn er dol op.’

De volgende ochtend kwam het moeilijke afscheid. Ze huilden alle vier, ook Nero was bedroefd.

Toen Jacob al uren weg was, stond de hond nog uit te kijken over de weg waarlangs hij verdwenen was: de weg naar Milaan.

Pieter de Vos bleef een week lang op het marktplein bedelen. Toen kwam hij bij Antonio terug.

De koopman reed net weg. De krukken stonden tegen een boom. Antonio keek om. ‘Die zal de kinderen niet meer lastig vallen’, mompelde hij. ‘Goede reis jongens’, hij veegde een traan weg en trok de hond naar zich toe. ‘We gaan maar weer samen verder makker.’

Het was mei 1602.

In Amsterdam stond een portugese vrouw elke dag bij de haven. Ze vroeg bij alle schepen of men haar kinderen gezien had. Na weken vergeefs vragen kwam ze schipper Blauw tegen. Hij kon haar vertellen dat haar kinderen veilig uit Portugal ontkomen waren, maar helaas moest hij er bij zeggen dat hij ze in Venetië kwijt geraakt was.

Blauw gaf haar het geld, dat hij voor de kinderen in bewaring had genomen. Weinig getroost ging de moeder naar huis. Waar waren haar kinderen?

Zou ze ze nog terugzien?

21. Soldaatje spelen

Buiten Bergamo zagen Jacob, Ezra en Rodrigo steeds meer soldaten. Ze naderden de grens van de republiek Venetië. Aan de andere kant, op het gebied van Milaan, waren ook veel soldaten. Voor het eerst sinds juli 1600 zag Jacob weer de spaanse kleuren: het andreas kruis en de rode sjerpen. Er waren ruiters, piekeniers en een stuk of twintig musketiers. Jacob kreeg het er benauwd van. Hij klemde de stok waaraan hun bagage hing stevig vast en liep met Rodrigo flink door. Ezra bleef naast Jacob.

De soldaten verveelden zich, ze bekeken alle reizigers die langs kwamen, floten naar ze en maakten opmerkingen.

Er waren weinig mensen die de grens wilden passeren.

Ze werden allemaal gecontroleerd door een norse sergeant. Met vijf soldaten bij zich, stond hij achter een ruwhouten tafel in een boomgaard opzij van de weg. Ieder moest zijn naam opgeven, reisdoel, beroep en verder werd de bagage bekeken. De heren namen er de tijd voor.

Met kloppend hart naderden de kinderen de tafel.

‘Laat mij het woord doen’, fluisterde Rodrigo. Jacob knikte.

Ezra wachtte angstig af, zou Rodrigo dat wel kunnen?

‘Naam’, snauwde de onderofficier.

‘Vitorini’, zei Rodrigo. ‘Eduardo, Benito en Marcello Vitorini.

Ze schreven het op.

‘Waar ga je heen?’

‘Milaan, signor capitano.’

‘Wat ga je daar doen?’

‘Werken, signor capitano.’

Telkens als Rodrigo ‘signor capitano’ zei, streek de sergeant zijn fraaie snor goedkeurend omhoog. Hij vond het prettig met een te hoge rang aangesproken te worden.

‘Wat voor werk?’

‘Dat weten we nog niet, signor capitano. Heeft signor capitano misschien een goede raad voor ons?’

De man bromde iets onverstaanbaars, kuchte en zei: ‘Als je eerlijk bent, dapper en betrouwbaar kun je misschien wel een plaatsje vinden in het leger.’ De soldaten lachten. De sergeant keek even verstoord, lachte toen mee.

‘Doorlopen’, gelastte hij.

Zonder dat hun bagage doorzocht was mochten de drie reizigers verder gaan. Buiten de boomgaard, op de open weg konden ze weer vrij ademhalen. Ezra danste om Jacob en Rodrigo heen. ‘Goed gedaan, Eduardo Vitorini! Of ben je Benito? Of Marcello?’

‘Houd je stil’, siste Jacob. ‘Ze kunnen ons nog horen.’ Zwijgend gingen ze verder.

Er waren verder geen soldaten meer langs de weg. Op een mooi plekje gingen ze wat eten, ze hadden brood, kaas en worst bij zich. Jacob en Ezra prezen Rodrigo om zijn optreden bij de soldaten. Rodrigo zat er heel ontspannen en gelukkig bij. Hij was ook blij dat het gelukt was.

‘Moeten we die namen nu houden?’ vroeg hij.

‘Ik denk het niet’, zei Jacob. ‘Misschien bij de volgende grens, als we het land uitgaan. Als we met een groep kooplieden meereizen, zullen ze ons niet ieder apart ondervragen.’

‘Als we de namen houden, wil ik Benito zijn,’ zei Ezra.

‘En ik Eduardo!’ riep Rodrigo uit.

‘Dan blijft voor mij alleen.. .hoe noemde je hem ook weer? Oh ja, Marcello zal dan mijn naam moeten zijn.’

Ze besloten alleen als het echt nodig was gebruik te maken van de schuilnamen.

Langs een rechte weg met aan weerskanten water, heggen en bomen bereikten ze laat in de middag Milaan.

Ze zagen een grote stad voor zich, met hoge muren en stevige stadspoorten. Er was een groot kasteel, waar heel veel soldaten in- en uitliepen. Er waren in de hele stad opvallend veel soldaten.

Overal rode sjerpen, de kleur van Spanje. Jacob begon er al aan te wennen. Nu hij zich met Ezra en Rodrigo zo vrij in de menigte kon bewegen, waren al die spaanse soldaten ook niet zo angstaanjagend meer. Waren het wel spaanse soldaten? Ze spraken allemaal italiaans. De oplossing van het raadsel werd gegeven door de waard van de herberg, waar ze die nacht wilden slapen. ‘Er gaat een groot leger naar het noorden’, zei hij, ‘naar de Nederlanden, om de opstand daar neer te slaan.’ Jacob keek zo neutraal mogelijk. ‘Aanvoerder is Ambrosio Spinola,’ vervolgde de spraakzame waard. ‘Hij heeft alleen maar italiaanse troepen, geen Spanjaarden. En de troepenschouw is morgen.’

‘Wat is een troepenschouw?’ vroeg Ezra.

‘Dan paraderen alle soldaten voor de veldheer langs,’ legde de waard uit. ‘Ze worden geteld en de veldheer laat opschrijven hoeveel soldaten er bij

iedere kapitein horen.' Ezra wilde weten waarom ze dat deden. 'Voor de betaling natuurlijk', zei de waard.

Hij moest naar de keuken, waar ze hem nodig hadden.

Bij de maaltijd vertelde Jacob meer over het leger.

'Het zal bij de Spanjaarden wel net zo zijn als bij ons, het zijn allemaal beroepssoldaten, huurlingen. Die komen uit allerlei landen. Twee jaar geleden was ik bij het leger van prins Maurits, daar bestond alleen de garde van de prins uit Nederlanders, verder was er een regiment Friezen en de anderen waren Engelsen, Schotten, Duitsers en Fransen.'

Ze konden vrijuit met elkaar praten, in de gelagkamer was het heel druk. Er was zoveel geroezemoes dat niemand hun gesprek af kon luisteren.

'Waarom ben je uit het leger weggegaan?' vroeg Rodrigo. 'Ik wilde liever varen', zei Jacob ontwijkend. Hij sprak liever niet over Nieuwpoort en over alles wat hij daar gezien had. 'Het lijkt mij wel leuk in het leger', zei Rodrigo.

De volgende ochtend wilden ze in de stad op zoek gaan naar kooplieden die naar het noorden reisden.

Ze vroegen het aan de waard. Die krabde nadenkend in zijn baard en zei: 'Dat zal niet meevallen. Het leger gaat vandaag of morgen op weg en dan reizen de kooplieden liever niet. Tenzij ze spullen hebben die ze aan de soldaten kunnen verkopen onderweg, maar dat zijn altijd dezelfde. De handelaars die in normale tijden reizen, blijven nu liever uit de buurt van het leger. Die gaan volgende maand wel weer. Overal waar het leger langs komt, moet al het voedsel uit de hele streek op afgesproken etappeplaatsen klaar liggen, om al die soldaten te eten te geven. Het duurt zeker een maand voor de kooplieden weer terecht kunnen, in de herbergen waar ze gewend zijn te eten en te slapen. Ja zo'n leger, dat is een grote slokop.'

Dat was een tegenvaller. Ze konden moeilijk een hele maand in Milaan blijven, daar hadden ze niet genoeg geld voor.

'Misschien kunnen we iets verdienen?' zei Rodrigo. Een maand wachten was wel vervelend, maar Rodrigo had gelijk. Als ze wat geld verdienden, konden ze hier blijven tot de toestand weer normaal was.

Wat moesten ze doen?

'Laten we op straat gaan zingen', zei Ezra.

De jogens zagen daar niets in.

Er kwam een militair naar hen toe. Een klein, dik kereltje met een fraaie volle baard en een zeer verzorgde snor met opgedraaide punten. Zijn ogen waren niet goed te zien door de brede rand van zijn hoed.

'Willen jullie iets verdienen?' vroeg hij gretig.

‘Dat hangt er van af’, zei Jacob. ‘Wat is het voor werk en hoeveel betaalt u?’

‘Heel makkelijk werk’, zei de man. ‘Gewoon een stukje meelopen met de soldaten, meer niet. Je krijgt er een overjas, een broek, een jasje, hemden en kousen voor.’

‘En hoeveel geld?’ Jacob keek koeltjes op het mannetje neer.

‘Geen geld, mooie kleren.’

‘Nee, dank u.’ Jacob liep door, de anderen volgden. De militair dribbelde achter hen aan en roep: ‘Een beetje geld misschien.’

Jacob bleef staan. Ze onderhandelden over geldbedragen.

Ezra en Rodrigo luisterden, ze hadden Jacob nog nooit zoveel italiaans achter elkaar horen praten. Hij gooide er wel veel andere woorden tussendoor, maar het mannetje scheen hem heel goed te begrijpen.

Ze werden het eens. De man wilde dat ze meteen mee zouden gaan. ‘Een momentje’, zei Jacob zelfverzekerd. ‘Even met mijn broers overleggen.’

Ze stapten wat opzij. ‘Dit kunnen we wel doen’, zei Jacob. ‘We hoeven alleen maar mee te lopen, dan betalen ze al.’

‘Maar dat is toch gevaarlijk’, zei Ezra ongerust. ‘Als ze je houden, moet je met het leger mee.’

Jacob stelde haar gerust. ‘Ze willen je helemaal niet houden. De kapiteins proberen met zoveel mogelijk soldaten langs de generaal te paraderen. Zo'n kapitein krijgt de soldij voor zijn soldaten en hij moet dat doorbetalen. Wij lopen mee, we worden meegeteld, maar we gaan meteen weer weg. Dat betekent dat die kapitein maandenlang geld van zijn generaal krijgt voor soldaten die er niet zijn.’

‘Wat gemeen’, zei Ezra.

Jacob haalde zijn schouders op. ‘Zo is het leger.’ Ze besloten het te doen. De militair maakte zich bekend als korporaal Umberto Vitorini. Bij het horen van die naam schrokken de kinderen. Ezra giechelde zenuwachtig, Rodrigo had moeite om niet te lachen en Jacob zei zachtjes in het nederlands: ‘We heten allemaal Perreira jongens.’

‘Mooie naam,’ zei hij tegen de verbaasde korporaal.

Zijn ‘broers’ beheersten zich. ‘Hoe kwam je aan de grens nu op de naam Vitorini?’ fluisterde Ezra in het portugees. ‘Ik weet het niet, ik bedacht het zomaar.’

De naamsverandering gaf geen probleem. Zonder met zijn ogen te knipperen schreef een klerk hun namen in:

Ezra, Rodrigo en Jacob Perreira.

Kleding lag in bundels klaar. Er waren twee maten: groot en klein. De

kleding had geen uniforme kleur, het was maar een bijeengeraapt boeltje. Jacob had de grote maat en Rodrigo de kleine. Voor Ezra was er geen passende kleding. Ze mocht toch meelopen. Jacob bedong meteen een hoger bedrag voor haar, omdat ze geen kleren kreeg. Zuur kijkend betaalde Umberto Vitorini het gevraagde, bij het al eerder afgesproken bedrag.

Pas 's middags werd de troepenschouw gehouden.

Temidden van duizenden soldaten wachtten ze op de veldheer Ambrosio Spinola. Toen die er eindelijk was, begon het defilé. In lange rijen trokken de manschappen langs met hun wapens. Rodrigo en Jacob hadden een spies in hun handen gedrukt gekregen. Ezra liep zomaar mee. Het was zo gebeurd. Ze wilden hun spies teruggeven aan korporaal Vitorini, maar die maakte een gebaar dat ze door moesten lopen.

Aan weerskanten van de weg stonden ruiters, daar kon niemand langs. Ze liepen een kamp in, dat op het eind van het grote paradeveld was ingericht. Rond het kamp was een hek met wachtposten. Jacob werd zeer ongerust. Wat moest dit betekenen?

Bij een rij tenten bleef de troep staan.

De korporaal riep dat ze een tent konden uitkiezen en liep weg. Jacob ging achter hem aan. ‘Wij kunnen zeker wel gaan?’ ‘Nee’, zei de korporaal. ‘Orders van generaal Spinola: iedereen blijft in het kamp.’

‘Ja maar,...’

‘Orders.’ Korporaal Umberto Vitorini liep door.

Jacob kwam mismoedig bij de anderen terug. ‘We zijn erin gelopen’, zei hij. ‘Ze laten ons niet gaan.’

Ezra was de eerste die een lichtpuntje zag: ‘Dan gaan we toch gewoon morgen weg. Vannacht hebben we gratis logies en morgen zien we wel weer verder.’

Er zat niets anders op.

Ze richtten zich in, in een tent voor drie personen.

Voor de avond liep Jacob nog eens het hele kamp rond, er was geen kans op ontsnappen, overal hekken en wachtposten.

In het donker bespraken ze zachtjes hun situatie.

‘We moeten hier uit zien te komen’, zei Jacob. ‘Met wat ik bij me heb, is het levensgevaarlijk voor ons.’ Hij durfde de brief niet te noemen, maar de anderen begrepen hem zo ook wel.

‘Is dat nu wel zo?’ vroeg Ezra. ‘Is dit eigenlijk niet de veiligste plaats die je kunt hebben? Het lijkt op een verhaaltje dat Moise vertelde: Er was eens een man die voor de koning een kostbare edelsteen moest wegbrengen. Vijan-

den van de koning wilden die steen hebben en de man moest dwars door het land van die vijanden.'

'Dat verhaal herinner ik me', zei Rodrigo.

'Die man deed de edelsteen in een brood en reisde zo door het land van de vijand.'

'Hij deed nog iets meer', vulde Ezra aan. 'Bij een brug wachtten de vijanden van de koning alle mensen op die langskwamen. Ze doorzochten ieders kleren en haalden alle bagage overhoop. De man was bang dat ze de steen toch zouden vinden. Bij een bakker kocht hij een korf vers brood. Onderin de korf legde hij zijn broodje met de steen. Zo liep hij rustig naar de brug. De vijanden van de koning doorzochten zijn kleren, ze schudden zijn hoed uit, ze zochten overal. De man bleef heel vriendelijk en tracteerde ze op verse broodjes. Ze keken overal, maar ze vergaten de mand en zo kwam de edelsteen veilig op zijn plaats.'

'Aardig verhaaltje', zei Jacob, 'maar wat kopen wij ervoor?'

'Wij zijn het broodje met de edelsteen', zei Ezra, 'in de grote mand met broden vallen we het minst op. Sodaat tussen de soldaten, wie zal ons verdenken?'

Het leek een goed idee. Rodrigo was al helemaal overtuigd. Jacob aarzelde nog. Het was een mogelijkheid. Hij zou liever het leger zo snel mogelijk weer verlaten, er was teveel bij wat hem akelig bekend voorkwam.

De sfeer in het kamp, de geuren, de geluiden, alles deed hem denken aan zijn korte tijd in het leger van prins Maurits. Hij tuurde nog klaar wakker in het donker, toen Ezra en Rodrigo allang sliepen. Hij had nooit op dat voorstel van die korporaal in moeten gaan.

Nu was het te laat.

Zou Ezra gelijk hebben?

Misschien konden ze inderdaad zo wel, op onopvallende wijze, veilig in de Nederlanden komen.

Het moeilijkste zou dan nog zijn om weg te komen. Vluchtte je te vroeg en werd je gepakt, dan wachtte de strop omdat je deserteur was. Vluchtte je te laat dan konden ze thuis wel eens onaardig doen. Het was een moeilijk geval.

22. Met het leger op mars

De volgende dag bleek al meteen dat ze niet meer konden ontsnappen. De bagage werd op karren geladen. Ook de wapens gingen op lange platte wagens. Het was overal een enorme drukte.

Korporaal Vitorini lette speciaal op Jacob, Rodrigo en Esther. Hij vertelde dat ze als hulpjes ingedeeld waren bij de kapitein. Umberto had de leiding over de kleine groep, die bij de kapitein persoonlijk diende. Ze moesten het paard van de kapitein verzorgen, laarzen poetsen en meer van dat soort werkjes. 'Vanaf nu sta je rechtstreeks onder mijn bevel', zei Umberto. Hij herhaalde dat een paar maal.

Hij draaide deftig aan zijn snor en wilde juist nog iets indrukwekkends zeggen toen een schelle stem achter hem riep: 'Umberto, waar zit je?'

'Hier Anna', antwoordde de dikke korporaal en op zijn korte beentjes draafde hij weg. Hij wenkte de kinderen dat ze hem moesten volgen.

Met haar handen in haar zij wachtte Anna, de vrouw van Umberto, hen op. Ze was veel groter dan Umberto en haar stem was luid genoeg om een heel regiment te commanderen.

Dat deed ze ook graag, commanderen. De drie nieuwe soldaten merkten al spoedig, dat ze hun dienst zouden doen onder rechtstreeks bevel van Anna en niet van Umberto. Zelfs de kapitein had ontzag voor Anna.

'Lieve Moeder Gods!' riep Anna uit. 'Ze komen steeds jonger in het leger, waar moet dat heen.' Ze drukte Ezra tegen zich aan. 'Wat moet jij nou in het leger kleintje?' Ezra piepte benauwd: 'We zijn onze ouders kwijt.'

'Heilige Maria, vol van genade, drie weeskinderen!'

Anna was vervuld van medelijden, waar Ezra snel op inspeelde. De verstandhouding tussen Ezra en Anna was vanaf het begin heel hartelijk. De jongens profiteerden daar ook van, want gedrieën hoorden ze voortaan bij Anna en via Anna ook een beetje bij Umberto. De rest van het leger had niets meer over ze te vertellen, de kapitein nog wel het allerminst. Jacob, die zulke toestanden in het leger van de prins nooit meegemaakt had, was er wel blij om. Als ze een aantal weken met dit leger mee moesten trekken kon je je maar beter achter zo iemand als Anna Vitorini verschuilen. Het viel Jacob wel op dat dit leger goed gedisciplineerd was. In een paar uur tijd was alles opgeborgen en zette de stoet zich in beweging. In ordelijke rijen verlieten de eenheden ruiterij, piekeniers en musketiers het ter-

rein, waar de tenten bleven staan. Op het moment dat Anna het bevel gaf op te marcheren was het begin van de stoet al niet meer te zien. Als een veldheer zat zij op de bok van haar kar, ze mende met vaste hand het paard. Ezra zat naast haar, de jongens liepen naast of achter de kar, net als Umberto. De kapitein reed te paard voorop, een somber kijkende man. Hij droeg een korte spies als teken van zijn waardigheid.

De wagen van Anna en Umberto was de laatste van het eigenlijke leger. Daarachter kwam echter nog een onafzienbare lange stoet burgers. Wagens met de vrouwen en kinderen van de soldaten, wagens met meisjes en vrouwen die achter de soldaten aan heel Europa doortrokken. Wapensmeden, wagenherstellers, hoefsmeden, allerhand ambachtslieden vonden hun plaats in de tros van het leger. Middenin reed een man die drie wagens had: de vivandero. Deze man had wijn, levensmiddelen en snoepgoed bij zich. Als het leger ergens rustte zocht hij een goed plekje uit, stelde zijn karren op en verkocht de soldaten drank en voedsel.

Met een paar korte onderbrekingen liepen ze de hele dag door. In de loop van die eerste dag raakten ze alle drie al aardig gewend aan het legerleven. Ezra praatte honderduit met Anna. Ze vertelde haar het verhaal, dat ze eerder aan Pieter de Vos had voorgelogen. Dat ze uit een circus kwamen, dat ze bij een zeeramp hun vader en moeder kwijt waren geraakt en dat ze nu naar het noorden reisden om hun ouders te zoeken. ‘Misschien zijn ze in Brussel’, zei Ezra. Brussel leek haar hier een betere keus dan Amsterdam. Anna zuchtte. ‘Wie weet, gelukkig zijn jullie nu goed terecht. Umberto en Anna zullen goed voor je zorgen lieve kleine.’ Ze omhelsde Ezra weer. Een tamelijk knellende ervaring, die Ezra echter graag voor de goede zaak over had.

Het zag er naar uit, dat ze inderdaad een goede keus hadden gedaan door zich ‘als brood in de mand’ mee te laten voeren naar de Nederlanden.

‘Hoe moeten al die mensen nu eten krijgen?’ vroeg Ezra. ‘Dat is allemaal al vooruit georganiseerd’, antwoordde Anna. ‘Vandaag gaan we tot Magenta. In Magenta heeft iemand in opdracht van de regering voedsel gekocht, brood laten bakken en huizen uitgezocht waar we kunnen slapen. Als er niet genoeg huizen zijn, slapen we op de wagens of buiten in zelfgemaakte hutjes van planken en takken. Als we in Magenta aankomen gaat onze kapitein naar de voorraadschuur, waar het brood en al het andere eten klaar ligt. Hij krijgt wat we samen nodig hebben, tekent een bonnetje en klaar is het.’

‘Moet de kapitein dan niet betalen?’

‘Nee, er is in Magenta iemand die alles ingekocht heeft en die man gaat

Deze afbeelding
wordt uit voorzorg
niet getoond

naar de generaal of naar een of ander persoon van de regering om zijn geld te halen.'

'En moeten wij niet betalen?' hield Ezra aan.

'Oh ja, wij betalen dubbel en dwars', schetterde Anna. 'Maar niet nu, bij ons houden ze het van de soldij af. Let maar eens op, aan het eind van de rit krijg je niets meer, dan rekenen ze het wel zo uit, dat je alles opgegeten hebt.'

Over dit onderwerp bleek Anna uren door te kunnen praten. Ze leerde Ezra zo in korte tijd heel wat over het leger.

Als alles goed ging moesten er langs de hele route naar de Nederlanden etappeplaatsen ingericht zijn voor het langstrekkende leger. Zelfs de karren en de paarden werden voor bepaalde trajekten verhuurd door burgers, die zo iets aan het leger verdienden.

'Met deze kar gaan we tot de bergen', zei Anna, 'dan krijgen we ander vervoer: muilezels. Maar dat merk je nog wel.'

Anna had de hele reis al eerder gemaakt. Ze was met een Spanjaard getrouwd geweest, met hem had ze de tocht naar de Nederlanden gemaakt. Hij was er gesneuveld. 'God hebbe zijn ziel', zei Anna en ze sloeg een kruis. 'Het was een beste man, maar toch voor mij nooit meer een Spanjaard.' Ze gaf geen bijzonderheden.

'Ik ben een vrouw uit Milaan, geef mij maar een milanese man, ik weet wat ik daar aan heb.' Ze keek met welbehagen naar haar dikke korporaal.

In Magenta was de organisatie van de etappe zeer goed verzorgd. Niemand kwam er iets tekort en voor velen was er een slaapplaats in een huis of boerderij.

Jacob, Ezra en Rodrigo sliepen in het stro in een klein boerderijtje. Ze bespraken de eerste dag in het leger en ze waren het er over eens dat het goed ging. Op deze manier zouden ze veilig en rustig in de Nederlanden komen.

'Dit leger plundert helemaal niet', zei Jacob verbaasd. 'Ik heb nog helemaal geen moescoppers gezien.'

De anderen begrepen hem niet. 'Moescoppers', herhaalde Jacob. 'Dat zijn soldaten die van de troep afdwalen en dan de mensen bestelen.' Daar hadden ze inderdaad niets van gemerkt.

'Doen ze dat dan in het leger van prins Maurits wel?' vroeg Ezra. Daar was Jacob even verlegen mee. 'Bij de prins zelf niet natuurlijk,' zei hij, 'maar je hoort wel eens zoiets.'

De eerste dag in het leger was meegevallen.

Ze hadden nog niet veel te doen gekregen, ze reisden en ze aten gratis en op de meest ongewone manier die je je maar denken kon was de brief van de

sultan goed beschermd. Jacob voelde het zakje met de brief onder zijn hemd. Dat zat wel goed zo.

Drie dagreizen maakten ze door tamelijk vlak land.

Rodrigo en Jacob kregen nu wel veel werk. Elke ochtend moest al heel vroeg de uitrusting van de kapitein smetteloos gepoetst zijn. Elke avond moesten ze eten halen bij de uitdeelpost en overdag droegen ze dingen die niet op de karren konden.

Ezra zat prinsheerlijk op de bok bij Anna.

'Hij is mijn eigen bediende', zei Anna en daar had niemand iets tegen in te brengen.

23. In de bergen

In Turijn bleven ze een dag staan.

Het was een prachtige stad, maar ze kregen niet veel tijd om rond te kijken. Alles moest van de karren op muilezels geladen worden. Grote beesten, zo groot als een paard, maar met lange oren als een ezel.

Zwijgzame bergbewoners uit Savoye begeleidden de dieren.

In de tros waren er, die met karren de pas van Mont Cenis over wilden trekken. De vivandero was een van die mensen. Hij voelde er niets voor zijn hele voorraad over tientallen muilezels te verdelen. Hij zou geld moeten uitgeven om die beesten te huren en hij kon nooit goed het oog houden op zo'n lange rij muilezels.

Het leger mocht dan goed gedisciplineerd zijn, hij wist dat de soldaten toch nooit te vertrouwen waren. Een vivandero moest goed oppassen; als ze hem konden bestelen zouden ze het zeker doen.

Rodrigo ontdekte al gauw dat de vivandero allerlei lekkers te koop had. Het geld brandde hem in de zak. Ezra en Jacob zeiden wel dat ze zuinig moesten zijn, maar het eentonige menu van de etappeplaatsen verveelde Rodrigo al gauw. Hij was vaak bij de wagens van de vivandero te vinden en kocht er telkens iets.

Op de dag, dat de lange stoet de bergen introk, was het stralend weer. Een onafzienbaar lange rij mensen en lastdieren trok over de steeds smaller wordende weg omhoog. Het gebergte was hoog, het leek vrij dichtbij, maar het duurde toch uren voor ze een beetje hoger kwamen. Al die tijd leken de puntige bergen met hun witte toppen op dezelfde afstand te blijven.

Voor haar afdelinkje had Anna tien muilezels bemachtigd. Umberto liep voorop met twee dieren, daarachter volgden Jacob en Rodrigo, daarna Savoyers met telkens twee muildieren en tenslotte Anna en Ezra.

De beide jongens hoefden elk maar één muilezel aan een touw mee te leiden. Ze droegen nu wel speciale bagage: alforias, een soort rugzak, zoals die in het spaanse leger gebruikt werden.

Achter het groepje van Anna en Umberto volgde weer de tros. Een veel langere rij nu, omdat iedereen moest lopen. De meisjes en de vrouwen zongen en lachten naar de mannen, die aan de kant van de weg toekeken. Naarmate ze moesten klimmen hield het gezang op. Op het laatst hoorde

je alleen nog maar het geluid van de hoeven en van de duizenden voeten op het stenige pad.

Meer dan tienduizend mensen waren er zo op weg met hun rij- en lastdie- ren. Ruim achtduizend soldaten en in de tros nog eens twee- of drieduizend mensen. De voorhoede was al de bergpas over, toen de achterhoede en de tros nog aan de beklimming moesten beginnen.

In de loop van de dag werd het bewolkt.

Grote grijze wolkenmassa's onttrokken de heldere bergtoppen aan het oog. De wolken zakten steeds lager. Het begon te regenen.

Het pad werd glibberig.

Behoedzaam voortstappend gingen de muildieren rustig verder. Hun geleiders werden doornat. Er stak een koude wind op, die de natte kleding tegen het koude lichaam deed plakken. Het werd een zware tocht.

Gebogen onder hun rugzakken stapten Jacob en Rodrigo voort. Stap voor stap omhoog. ‘De bergen zullen moeilijk zijn’, had van der Mijle gezegd. Jacob voelde het.

De muilezel, die hij aan een touw meevoerde, volgde rustig. Het beest was de bergen gewend en de ontberingen die daar bij hoorden.

Rodrigo at voortstappend een doorweekte koek die hij uit zijn jaszak haalde. De rugzak werd met elke stap zwaarder. Hij had moeite om op het gladde pad overeind te blijven. Door de vele paarden en muildieren vóór hen, was er al heel wat verse, dampende mest op het pad gedeponeerd. Duizenden voeten en hoeven trapten alles dooreen tot één glibberige massa van modder en mest.

Ezra droeg slechts een lichte tas. Ze stapte dapper door, drijfnat en verkleumd. Anna was onvermoeibaar. Ze was wel wat gewend. Al meer dan twintig jaar trok ze met het leger mee, zomer en winter. Umberto liep ook onverstoorbaar door. De dikke korporaal was bijzonder sterk. In een bedaard tempo stapte hij verder, schijnbaar niet gehinderd door regen, wind en kou.

Boven op de bergpas sneeuwde het. Sneeuw, die eerst nog smolt onder de voeten, later dikkere vlokken. Er bleef een plakkerige laag op het pad liggen. Sneeuw vormde een harde, gladde klont onder schoenen en laarzen.

De paarden kregen het heel moeilijk. De ruiters liepen naast hun rijdieren, voorzichtig voortglibberend. De muilezels op hun ranke benen stapten moeiteloos voort, voorzichtig de juiste plekjes op de weg zoekend.

Tijdens de afdaling werd het weer steeds slechter. Het was moeilijk de weg te zien. Het werd donker.

Jacob viel tweemaal kort na elkaar. Hij gleed gewoon onderuit op de steeds gladder wordende weg. Het was bitter koud. Bij de tweede val voelde Jacob een snijdende pijn in zijn rug. Met moeite kwam hij overeind. Zijn rugzak lag op de weg. De muilezel, die hij meevoerde, stond geduldig stil. De hele lange rij daarachter kwam ook tot stilstand.

Jacob voelde, dat hij de zware rugzak nooit meer van de grond zou krijgen. Hij ging er op zitten en gleed langzaam het pad af, remmend met zijn hakken. De muilezel volgde geduldig. Rodrigo had ook grote moeite om op de been te blijven. Hij volgde het voorbeeld van Jacob. Af en toe was de weg wat vlakker, dan moest ze een stukje lopen, verder gleden ze naar beneden. Ezra deed dat maar niet. Haar tas was ook iets te klein om er op te gaan zitten.

Het bleef een barre tocht. De sneeuw viel onverminderd. Ze zagen niet meer dan een paar meter van het pad. Vóór en achter klonken af en toe luide kreten. Na een tijdje was er ver vooruit groot rumoer. De hele rij kwam tot stilstand, sneeuw lag dik op schouders en hoeden. Er klonk angstig gehinnik, een schot, toen werd het weer stiller en de rij schoof verder het dal in. Een paar honderd meter verder zagen ze wat er gebeurd was: een paard lag dood onderaan de helling. Het dier was uitgegleden en had niet meer overeind kunnen komen. De ruiter had het ten einde raad maar doodgeschoten, omdat er toch niets meer te redden was.

Even later was er groot gegil en lawaai achter en boven hen. De weg kronkelde met haarspeldbochten het dal in. Een groot deel van de tros was dan ook vrij dichtbij boven hen, toen het ongeluk van de vivandero het hele groepje van Anna en Umberto in gevaar bracht.

Op de gladde weg was het voor de vivandero haast onmogelijk zijn paarden te mennen. Hulpeloos glijdend en slippend kwam hij met zijn karren naar beneden. De voorste wagen mende hij zelf, een paar maal moest hij de kar langs de rotswand laten schuren om niet in de diepte te vallen. Achter hem trachtte een jongen, die bij de vivandero werkte, het tweede span paarden en de kar op de weg te houden. Daarachter kwam de vrouw van de vivandero met de derde kar, een kleinere wagen met één paard. Zij had een aantal vrouwen uit de tros touwen in handen gegeven. De vrouwen hingen achterover in de touwen en remden zo de vaart van het karretje.

De jongen in het midden had het heel moeilijk. Op het fatale moment gleed zijn kar dwars op de weg, kwam weer recht en rolde met grote snelheid op de voorste wagen af. Er naderde een haarspeldbocht, de paarden vielen, de kar gleed door. De jongen sprong er af. Net op tijd, want door het gewicht van de geladen kar werden de paarden hulpeloos meegesleurd over de gladde weg.

Anna hoorde iets, ze duwde Ezra tegen de rotswand, trok de muilezels naar zich toe en gilde: ‘Umberto, allemaal aan de kant, tegen de rots aan. Het was net op tijd. Met donderend geraas kwamen de kar en de paarden de helling afrollen. In de haarspeldbocht vielen ze vlak achter de eerste kar van de vivandero over de rand van de weg naar beneden. Met grote keien en dikke wolken sneeuw vielen ze over het lager gelegen weggedeelte heen nog verder in de diepte. Bij de groep van Anna was niemand geraakt, ook de rotsblokken verwondden niemand. Jacob zag de kar en een kluwen van tuig, paardebenen en -lijven over zich heen de diepte in tuimelen. De rotswand waar ze tegenaan gedrukt stonden beschermde hen. Tien meter lager sloeg de hele vracht op de rotsen te pletter. Wijnvaten braken open en kleurden de sneeuw rood, van de paarden was niets meer te zien.

Geschrokken staarden ze in de diepte.

‘Vooruit, verder lopen’, commandeerde Anna met rauwe stem.

‘Met stilstaan komen we er niet.’

Laat in de avond kwamen ze in Modane aan.

Iedereen was uitgeput. Ze hadden het gehaald.

Maar wat nu? Waar zouden ze slapen? Er waren te weinig huizen om alle uitgeputte troepen onderdak te geven. Dit ondanks het feit, dat een groot deel van het leger ver voorbij Modane de nacht doorbracht. De verdeling van de weinige huizen was slecht geregeld. Anna zag een boerderijtje iets opzij van de weg. Dat was een goede plaats om te slapen. Er was nog iemand die dat boerderijtje opmerkte: een oudere vrouw in zware laarzen. Zij trok er met de groep jonge vrouwen en meisjes, die zij leidde, vastberaden naar toe. Anna was er eerder. ‘Wat kom je hier doen?’ vroeg ze de oudere vrouw. ‘Slapen,’ zei de vrouw, ‘opzij jij.’

Anna week geen centimeter. ‘Dit huis is vol, zoek maar een ander plekje met je meisjes.’ De vrouw zette een grote mond op, maar Anna bleef onverstoorbaar. Ezra volgde gespannen de ruzie. Zo had ze nog nooit mensen horen schelden. Ze hoopte dat Anna zou winnen. Ze was zo koud, zo hongerig. Als er geen warm onderdak gevonden werd, had Ezra het gevoel, dat ze dood zou gaan.

‘Wij zorgen voor de kapitein, wij hebben recht op dit huis,’ zei Anna.

‘Wij zorgen voor het hele leger,’ snauwde de vrouw. ‘Dan moet je daar zijn,’ zei Anna, ‘die kant uit vind je het leger. Ze zullen jou enje vriendinnen wel warm ontvangen.’

De vrouwen trokken luid scheldend verder.

‘Ziezo, dat ruimt op,’ zei Anna tevreden.

Het groepje van Umberto en Anna had een dak boven het hoofd. Ze zagen zelfs nog kans aan wat eten te komen.

Jacob en Rodrigo moesten het paard van de kapitein verzorgen, voor ze zelf iets te eten kregen. Daarna nog de laarzen van de kapitein poetsen, zijn kleren schoonmaken, en toen konden ze eindelijk gaan slapen. De rugzakken waren lelijk doorgesleten door het sleetjerijden van de jongens. In het halfduister van de slecht verlichte boerderij verwisselde Jacob hun rugzakken voor betere. Handig pakte hij de inhoud over. Ziezo, ze hadden weer hele spullen. Jacob was niet voor niets een jaar in het leger geweest, hij wist hoe je zoiets regelde.

Met Ezra ging het niet goed. Ze at wel flink, maar ze bleef maar bibberen en trillen. Anna keek het even aan, stapte toen kordaat naar de boerin toe en vroeg heel vriendelijk om een flinke pan heet water. Ze betaalde er voor. Na een uur had de boerin in het woongedeelte, voorin de boerderij, het hete water klaar gezet. Ezra lag al die tijd trillend in het stro, ze kon niet warm worden. Ze wist niet wat Anna aan het doen was. Ze merkte helemaal niet meer zo goed wat er om haar heen gebeurde.

Anna tilde haar op en droeg haar naar voren. Daar mengde ze in een kuip koud water bij het hete water en zonder verder iets te vragen kleedde ze Ezra uit. Ezra verzette zich niet. Anna ontdekte dat ze een meisje was.

‘Als ik het niet dacht,’ mompelde Anna. Ze waste haar stevig met het warme water. Het meisje knapte daar helemaal van op. Wat moest ze tegen Anna zeggen?

Anna vroeg voorlopig niets. Ze droogde Ezra af en gaf haar droge kleren. ‘Waarom reis jij als jongetje?’ vroeg ze daarna streng.

‘Dat leek me... dat leek ons beter,’ zei Ezra haast huilend. ‘En die anderen?’ ‘Oh dat zijn wel jongens, Rodrigo is mijn broer en Jacob... ook.’ ‘Jacob is jouw broer niet, als hij je broer is, ben ik je tante. Wat hij wel is gaat mij niet aan. Zolang anderen jullie verhaal geloven is het mij best. Ik kan wel een geheim bewaren.’ Ze lachte. ‘En wij hebben nu samen een mooi geheim.’ Ezra lachte ook. Anna stopte haar deken in toen ze een goed plaatsje in het hooi gevonden had en Ezra sliep. Ze voelde zich veilig in de bescherming van de goedhartige, sterke vrouw.

24. De brug van Grésin

De volgende dag scheen de zon alsof er nooit iets aan de hand was geweest. De boerin vertelde dat sneeuw in de maand mei niet vaak voorkwam. ‘Maar op deze hoogte is altijd alles mogelijk.’

Dat bleek wel in de loop van de tweede bergdag. Ze volgden het dal van de rivier de Arc. Ter weerszijden rezen hoog de bergen op. De eerste uren van de mars waren heel plezierig. Iedereen was uitgerust, de zon scheen, er werd gezongen. Toen begon het te regenen. Urenlang, vrijwel ononderbroken, een dicht regengordijn hing in het dal. Het pad veranderde in een dikke modderbrij. Soppend, tot hun enkels in de prut, zwoegden ze verder. De muilezels bleken weer het best bestand tegen de grillen van de streek, ze plonsden onverstoorbaar voort. De vivandero bleef met zijn twee overgebleven karren herhaaldelijk steken. Hij kreeg extra trekdieren en velen hielpen de karren duwen, toch kwam hij maar moeizaam vooruit.

In de daarop volgende dagen veranderde er weinig. Regen, regen, eindeloze regen. Het leger raakte in de war. De voorhoede was al veel te ver vooruit, delen van de achterhoede passeerden de middengroep en in de tros raakten sommigen zo ver achter, dat niemand meer wist waar ze waren.

Ze bleven nog een tijd in rivierdalen, na de Arc volgden ze de Isère. Vanuit dit dal naar de plaats Faverges wachtte nog een zwaar bergtraject. De onhandelbare karren van de vivandero, de wapensmid en anderen volgden een langere weg langs de rivier.

Het viel de uitgeputte groep zwaar de smalle bergpaden te beklimmen. Ze hadden één voordeel: het regende niet. Het was zelfs vrij warm. In Faverges bleek de etappe perfect georganiseerd te zijn, er was voedsel, onderdak, alles klopte. Langs het meer van Annecy begon de ellende weer: regen, dag en nacht. Het etappesysteem liep grotendeels in de war. Gelukkig was het leger nu over zo'n grote afstand verspreid geraakt, dat er voor de kleinere groepjes die samen optrokken wel steeds een droog onderkomen voor de nacht was. Voedsel bleek wel op alle afgesproken plaatsen klaar te liggen, maar het was meestal niet vers meer. Onder de gegeven omstandigheden was men echter allang blij dat er iets te eten was, hoe slecht het ook mocht smaken.

Zo zwoegden ze verder naar het plaatsje Grésin ten zuid-westen van Genève. Hier zouden ze de Rhône oversteken. Bij Grésin bevond zich de enige brug die het leger kon gebruiken.

Niemand wist hoeveel moeite het had gekost om met alle landen en zelfstandige steden, waar ze langs kwamen, overeenkomsten te sluiten voor de doortocht van deze tienduizend mensen. In de jaren vóór 1602 kon een spaans leger nog beschikken over routes ten westen van de Rhône, dat was allemaal gebied van de hertog van Savoye, vriend van de Spanjaarden. Dat gebied verloor hij in een oorlog aan de koning van Frankrijk. Hierdoor kwam de legermacht van Ambrosio Spinola nu vlak bij de franse grens. Spinola moest zelfs toestemming van de Fransen vragen om de brug bij Grésin te mogen gebruiken. De vrije stad Genève wilde de spaanse troepen niet op haar grondgebied hebben. Genève nam zelfs huursoldaten in dienst om zich te verdedigen. Er bleef een smalle strook over tussen Frankrijk aan de westkant en Genève aan de oostkant. Die smalle strook bestond uit één brug en één weg: de brug bij Grésin en de weg door het dal van de Valserine.

Toen de groep van Anna en Umberto doodmoe en doornat Grésin naderde zagen ze daar een geïmproviseerd kamp van tenten en hutten. Wat was er aan de hand? Bleef de veldheer hier wachten tot zijn verspreide legermacht weer compleet zou zijn?

Ze wisten het niet. Onderdak in een huis was er niet. Op een plekje waar het niet al te nat was, bouwden de vermoeide reizigers hutjes van takken, boomstammen en lappen. Daar brachten ze de eerste nacht bij Grésin in door. De volgende dag werd pas duidelijk wat er aan de hand was. Ze kampeerden op een wat hoger gelegen wei, en vandaar zagen ze nu, de brug. De brug was kapot gemaakt. Er waren veel soldaten bij. Aan de overkant franse vaandels en lichtblauwe sjerpen, aan deze kant spaanse vlaggen en rode sjerpen.

Franse troepen verhinderden zo de overtocht van Spinola, ondanks de gemaakte afspraken.

In Frankrijk was een opstand uitgebroken tegen de koning. Die opstand mislukte, maar de Fransen vreesden, dat een zo groot spaans leger een aanval zou kunnen doen op Frankrijk en daarom mocht Spinola niet over de brug.

In het noodkamp wist men daar niets van. Het was niet bekend waarom ze hier stonden, hoe lang ze hier moesten staan. Ze wisten ook niet of er gevochten moest worden. Ze hadden in het leger trouwens andere zorgen. Ze zaten hier met ruim tienduizend mensen en met een zeer groot aantal dieren bijeen op een tamelijk klein gebied, zonder huizen, zonder tenten.

Voor de veldheer zelf was wel een klein tentenkamp ingericht. De weinigen die een kar over de Alpen hadden meegezeuld, richtten zich nu comfortabel in. De vivandero deed goede zaken. De vele meereizende ambachtslieden

hadden het druk met allerlei herstelwerk, zij sliepen ook in hun karren. Maar wat moesten de anderen? Zij moesten zich maar behelpen met hutjes van takken, planken, boomstammen en lappen. Ze hadden één geluk: juni 1602 werd een heerlijk warme zomermaand.

Anna en Umberto namen een hoek van een boomgaard om zich in te richten. Met de jongens trok Umberto naar het bos hoger op de helling. Ze kapten er bomen en takken en sleepten dat allemaal naar beneden. Dagenlang waren ze zo in de weer. In het kamp hielpen Anna en Ezra flink mee. Ze zetten stammetjes schuin tegen een boomstam en vlochten er daarna takken doorheen. Met grote bladen maakten ze er een soort dakbedekking op. Of dat de regen tegen zou houden werd nooit duidelijk, want het was steeds mooi weer.

Als het eten niet zo schaars geweest was, hadden ze er een heerlijke tijd gehad. De discipline in het leger werd wat losser, ieder zorgde maar zo'n beetje voor zich zelf.

De kapitein woonde in de boerderij waar de boomgaard bij hoorde. Hij was vaak weg en dan waren Rodrigo en Jacob helemaal vrij om te doen waar ze zin in hadden.

De mensen in de streek waren niet blij met het langdurige verblijf van de troepen. Anna had al een paar maal hevige ruzie gehad met de boer en de boerin over het gebruik van de waterput. Door het mooie weer werd het water schaars. Erger was het gebrek aan voedsel, zelfs voor veel geld was er niets extra's meer te koop. Op de verdeelpunten van het leger werden de portie's steeds kleiner.

Anna sprak erover met de kapitein.

Hij beloofde er iets aan te doen.

Hij hield zich aan zijn belofte. Reeds de volgende dag commandeerde hij Umberto, Jacob en Rodrigo vroeg uit hun bed. Op de weg stond een afdeling piekeniers klaar. De mannen waren slechts gewapend met hun degen en dolk. Ze hadden geen helm op en droegen niet de zware en warme bepantsering. Ieder had een muilezel bij zich.

Er hing een lichte ochtendnevel in het dal.

De beide jongens en Umberto namen ook een muilezel mee en daar vertrok de stoet. Voorop de kapitein, trots te paard, daarachter zijn gewapende manschappen, vijftig in getal. De mannen liepen naast hun lastdieren, achter elkaar, over het steeds smaller wordende pad.

Waar ging het heen? Was dit een militaire actie?

Niemand wist het. Zwijgend voerde de kapitein hen steeds hoger de berg op. Het werd weer een warme dag. Jacob wiste zich het zweet van het voorhoofd. Achter hem liep Rodrigo, die had zijnjas en hemd uitgedaan en

op de muilezel gelegd. Na enige tijd koos de kapitein een pad naar beneden. Ze kwamen in een heel klein dorp, vier boerderijtjes en een kerkje. Ongerust kwamen de mensen uit hun huizen.

De kapitein maakte bekend dat hij graan wilde hebben. Verder vroeg hij om varkens, geiten en kaas. Hadden de boeren ook groenten? De dorpelingen staarden hem nors aan.

'Als iedereen meewerkt ben ik bereid te betalen,' riep de kapitein hen toe. Onuitgesproken bleef de dreiging wat er zou gebeuren als ze niet meewerkten. Morrend haalden de boeren de gevraagde voorraden naar het pleintje voor de kerk. De pastoor kwam naar de kapitein toe: 'Signor, u vraagt teveel, deze arme mensen hebben niets meer te eten, als u dit allemaal meeneemt.'

'Hebt u zelf een tuin eerwaarde? En varkens? Geeft u ze dan daarvan te eten. Hoeveel mensen wonen hier?'

'Dertig signor, dertig hongerige magen te vullen.'

'Ik moet meer dan honderd hongerige magen vullen.' De kapitein wendde zijn paard af en gelastte de soldaten de zakken graan en de overige voorraden op de muilezels te doen. De boeren waren razend. Werden ze nu betaald, ja of nee? De pastoor maande tot kalmte en probeerde weer de kapitein te spreken. Die had slechts aandacht voor het werk van zijn soldaten. Jacob moest twee korven groente op zijn muildier tillen. Hij probeerde het samen met Rodrigo. Het lukte niet. De boeren stonden er bij te kijken. Ze riepen hatelijkheden in een onverstaanbare taal. Jacob en Rodrigo waren aan de rand van het pleintje. In het midden werden zakken graan opgeladen, daar dreef men ook de varkens en geiten bij elkaar. Twee manden met kippen gaven nogal wat problemen. Er was veel lawaai, roepende mannen, krijsende beesten. Daardoor viel niet meteen op wat er met Jacob gebeurde.

Hij kreeg de manden groente niet op het muildier.

'Wilt u mij helpen?' vroeg hij de boeren, meer met gebaren dan met woorden. Twee jonge kerels kwamen naar voren. Ze waren woedend. Ze zouden die vuile Spanjaard wel eens helpen. Jacob tilde uit alle macht mee aan de zware manden. Het lukte. Hij lachte naar de mannen om te bedanken, zag de grimmige, van haat vertrokken gezichten en voelde een stekende pijn in zijn zij. Het vlamde door hem heen. Hij greep naar de pijnlijke plek en voelde bloed. Dit alles ging zo snel, dat hij niet meteen begreep wat er gebeurde. De boeren glipten weg tussen de boerderijen.

'Rodrigo!' riep Jacob. 'Kom, ze hebben me gestoken.'

De oudere boeren keken toe, zonder medelijden, maar wel geschrokken. Wat zouden de soldaten doen?

Rodrigo alarmeerde Umberto en de kapitein.

Jacob gleed naast zijn muilezel op de grond.

Met getrokken degen stormden tien soldaten langs hem heen. Ze dreven de boeren de huizen in. Iedereen moest naar binnen. Alle boerderijen werden omsingeld. Ze schopten en sloegen de mensen die niet snel genoeg opschoten. Alleen de pastoor rende nog heen en weer. Handenwringend smeekte hij de kapitein om genade.

De eigenlijke daders waren al gevlucht de bergen in.

Umberto boog zich over Jacob heen. Hij legde hem voorzichtig in het gras. Nog steeds vloeide er bloed uit de wond. De pastoor kwam met stroken linnen om de gewonde te verbinden. Umberto maakte de kleren van Jacob los. Rodrigo stond er bij. Hij zag de wond, hij was er bij toen de pastoor zijn vriend handig verbond, maar hij was er ook bij toen Umberto de brief van de sultan vond. Terwijl de pastoor verder ging met de gewonde, bekeek Umberto het leren tasje waar de brief inzat.

Rodrigo wist niet wat hij doen moest.

‘Kijk nou eens,’ zei de verbaasde korporaal. Hij wees op een diepe snee in het tasje. ‘Dat mes is hierop afgestuit en toen weggegleden zo in zijn zij.’ Rodrigo slikte moeilijk. ‘Nog een geluk,’ zei hij.

‘Een geluk,’ riep Umberto uit. ‘Een wonder! Wat zit er in?’ Dat was de vraag die Rodrigo vreesde.

Hij pakte Umberto brutaalweg het tasje af. ‘Laat mij er maar op passen,’ zei hij. ‘Mijn broer heeft dit van een oosterse tovenaar gekregen. Er staan geheime recepten op voor allerlei kwalen en het maakt je onkwetsbaar.’

Umberto werd bij de kapitein geroepen.

Rodrigo verstopte de brief van de sultan snel onder zijn kleren. Jacob wist nergens van. Hij hoorde de stemmen van de mensen om hem heen vaag, het werd af en toe zwart voor zijn ogen.

Umberto sleurde de pastoor bij Jacob vandaan en bracht hem bij de kapitein. Op het verlaten plein vond daar een voor iedereen onverstaanbaar gesprek plaats.

Bij de kerk stond een groepje soldaten met de beladen muilezels en het bij elkaar gebonden vee. In de boerderijen volgden de bewoners vanachter kleine raampjes de gebeurtenissen. Om de boerderijen heen stonden soldaten, klaar om de hele boel in brand te steken en de bevolking uit te moorden. Rodrigo zat bij Jacob in het gras, Umberto kwam bij hen terug. De kapitein wist dat zijn veldheer uitdrukkelijk verboden had te plunderen, toch dreigde hij de pastoor met de uitmoording van het hele dorp als wraak voor de aanval op Jacob. De pastoor bleef pleiten en smeken. Hij bood de kapitein een koe aan als hij het dorp wilde sparen. De koe werd

gehaald. De kapitein knikte. ‘Zeg uw mensen dat het leger van de koning van Spanje machtig is en genadig. Het leger van de koning plundert niet. Zelfs als de soldaten van de koning lafhartig worden aangevallen, betalen zij voor wat hen geleverd is.’

Hij wierp de pastoor een zakje goudstukken toe. ‘Verdeel dit onder het gespuis dat vandaag gespaard blijft voor hun gerechte straf,’ riep de kapitein.

Hij gaf bevel een draagbaar te maken voor Jacob. Twee stokken met een stevig stuk doek was genoeg. Handig bonden de soldaten de draagbaar tussen twee muilezels. Eén kant aan riemen van het voorste dier, één kant aan het hoofdstel van het beest dat achter liep. Zo schommelde Jacob over de smalle paden terug naar het kamp bij Grésin.

25. De genezing van Umberto

De verwonding van Jacob viel erg mee. Het tasje met de brief van de sultan had inderdaad zijn leven gered.

Jacob werd behandeld door de arts van generaal Spinola. De kapitein had daarvoor gezorgd. Overdag lag Jacob in de boomgaard, in de zon of in de schaduw net zoals het uitkwam. Er was voorlopig weer volop te eten.

Rodrigo gaf Jacob het tasje terug. Toen er niemand in de buurt was bekeken ze de brief. Er zat een snee in het papier, verder was er niets mee aan de hand. Het tasje naaiden ze weer dicht. Het moest voor de rest van de reis wel waterdicht blijven.

Rodrigo vertelde wat hij aan Umberto over de brief gezegd had. Ezra luisterde mee. Ze vond het een leuk verhaal.

Umberto vroeg niet meer naar de brief. Toch bleek hij er nog wel over na te denken. ‘Ben je helemaal onkwetsbaar gemaakt door die oosterse tovenaar?’ vroeg hij op een dag.

‘Niet helemaal,’ zei Jacob. ‘Je hebt gezien hoe ze me geraakt hebben.’

Umberto knikte. ‘Dat is waar, maar normaal is zo'n steek dodelijk en jij bent haast alweer beter.’

‘Het scheelt wel,’ gaf Jacob toe. ‘Het is een veilig gevoel.’

‘Wil je mij dat ding verkopen?’

Jacob weerde dat af. ‘Onmogelijk. De oosterling heeft me gezegd, dat alleen ik hem maar mag dragen. Voor anderen is het juist gevaarlijk, dan trekt hij onheil aan.’ Jacob wist hoe bijgelovig soldaten waren en dat klopte ook bij Umberto. Hij vroeg niet verder, aannemend dat Jacob de waarheid sprak.

Een week later was Umberto ziek.

Hij had koorts en voelde zich heel beroerd.

‘Anna, ik ga dood,’ riep Umberto lijdend.

Anna moest de was nog ophangen. Ze liet haar man liggen en ging weg. Toen ze terug kwam zag Umberto er akelig uit. Hij draaide met zijn ogen, kreunde, zweette en riep: ‘ik ga dood, haal Jacob, hij heeft wondermiddelen.’

Jacob, zelf al weer helemaal genezen, kwam erbij. Anna was nu echt ongerust. Ze bad alle heiligen om genezing van haar zieke man. Umberto zuchtte en steunde en bleef maar roepen dat hij dood ging.

Deze afbeelding
wordt uit voorzorg
niet getoond

Jacob vond het nogal een overdreven gedoe. Wat moest hij ermee? ‘Je kunt beter gaan slapen Umberto, dan gaat het vanzelf wel over,’ zei Jacob.

‘Kijk in je brief,’ stamelde de zieke korporaal, ‘maak een drank voor me.’ Jacob begreep hem niet. Wat wilde die man?

Ezra trok hem mee. ‘Hij denkt dat je een wondermiddel kan maken,’ fluisterde ze. ‘Door je brief.’ ‘Ik kan helemaal niks,’ zei Jacob.

‘Kom nu,’ zei Ezra. Op de kookplaats smeulde nog een vuurtje.

‘Flink stoken,’ zei ze tegen Jacob.

Ze hing een pot boven het vuur, gooide er een bodempje water in en ging snel wat kruiden plukken in de heg. Alles verdween in de pot. Rodrigo kwam erbij. Hij hoorde wat er aan de hand was. Ezra stuurde hem met een aarden kruik naar de vivandero om wijn te kopen.

Het kokende water vormde met het allegaartje kruiden een groenig drab. Het rook niet lekker en het zag er vreselijk uit. Ezra knikte tevreden. ‘Dat gaat goed,’ zei ze. Ze nam de pot van het vuur en viste de plantenrresten eruit. De wijn, die Rodrigo bij haar bracht, vermengde ze met het groenige water. Het mengsel zag er nu donkerrood uit. Jacob schonk het drankje in twee kannen en bracht het bij de zieke.

Umberto meende nog steeds dat hij stervende was. Anna zat er bij te huilen. Ze geloofde nu echt, dat het afgelopen was met haar man.

Jacob gaf Umberto te drinken. Eén of twee slokken leek hem genoeg. Als Umberto vast geloofde dat het een wonderdrank was zou het misschien nog wel helpen ook. De rest konden ze dan wel weggooien. Tot zijn schrik dronk de korporaal de eerste kan gulzig tot op de bodem leeg. Hij boerde luid. Anna schikte de deken onder zijn hoofd iets beter en dekte hem toe. Jacob ging het hutje uit. Het stonk er. Geschrokken zei hij tegen Ezra: ‘Hij heeft een hele kan leeggedronken.’ Ezra scheen dat niet zo erg te vinden. Jacob keek nog even in de hut. Daar zat Umberto met de tweede kan aan zijn lippen! Anna steunde hem liefdevol. Umberto ledigde moeiteloos de tweede kan. Jacob wendde zich af. Dit was te erg.

De rest van de dag zat Jacob in angstige spanning.

Hij was de enige.

Anna zong; ze had het volste vertrouwen in de toverdrank. Ezra en Rodrigo bleken ook niet erg ongerust.

Jacob ging af en toe bij Umberto kijken. De korporaal was heel bleek. Hij lag doodstil achterover, zwaar ademend. De stank in de hut was ondragelijk. Jacob brak een gat in de takkenwand om frisse lucht binnen te laten. Vliegen zaten op het bleke gezicht van de zieke. Jacob verjoeg ze, maar ze kwamen steeds terug. Umberto merkte niets.

Jacob haalde de kannen weg, waste ze goed schoon en ging maar weer bij de zieke kijken. Die ademde nu veel zwakker. Jacob legde zijn hand op het voorhoofd van de korporaal: gloeiend. Hij pakte zijn handen beet: ijskoud. Wat moest hij doen? Hij wreef de handen van Umberto warm en stopte ze onder de deken. In de hut was het nog heter dan buiten.

Jacob at niet en dronk niet.

Vol angstige voorgevoelens bleef hij bij de patient.

Tot zijn grote opluchting haalde de zieke korporaal de avond. Voor het donker werd, bezocht Jacob hem nog een keer. Umberto leefde beslist nog, al was zijn ademhaling veel zwakker. De zieke ademde door de neus in en blies de lucht met een zachte plof door de mond uit.

Bijna een uur luisterde Jacob hiernaar, toen ging hij maar naar zijn eigen hut.

De volgende ochtend ontwaakte Jacob laat.

Hij hoorde vogels fluiten, hij hoorde het gehinnik van paarden en hij hoorde nog iets: luid gezang. Slaperig keek Jacob om de hoek van zijn hut. Daar stond Umberto midden in de boomgaard en hij zong alle liederen die hij kende! Zodra hij Jacob zag, rende hij naar hem toe en kuste hem op beide wangen. Een doordringende dranklucht omwolkte Jacob. ‘Een wonder,’ jubelde Umberto. ‘Een wonder, je hebt me van de dood gered. Ik zal je altijd dankbaar blijven.’ Weer twee zoenen en Umberto danste terug naar zijn hut, waar Anna een stevig ontbijt voor hem klaar zette. De genezing van Umberto was het gesprek van de dag. Anna vertelde het iedereen die het maar horen wilde en Umberto meldde zelf het wonder in steeds kleurrijker woorden.

Jacob hield zich heel bescheiden op de achtergrond.

Hij vond het niet leuk, dat hij en de brief zo opvielen.

Gelukkig kwam er afleiding.

De Fransen trokken terug. De brug werd hersteld, en het leger van Spinola maakte zich gereed om verder te trekken. De volgende ochtend vroeg ging de voorhoede de brug over. Tegen de middag waren Anna en Umberto met hun afdelinkje aan de beurt. De hutjes, waar ze al die tijd in geslapen hadden, staken ze in brand.

Tussen twee hoge bergketens kampeerden ze die nacht in het dal van de Valserine. Iedereen was blij. Eindelijk weer op weg. Het lange wachten was voorbij. De maand juni liep ten einde. Als er geen tegenslagen meer kwamen, konden ze in augustus in de Nederlanden aankomen.

Na het dal kwamen ze Franche-Comté binnen, gebied van de spaanse koning. Hier konden ze flink opschieten. De hoge bergen lieten ze achter zich. Toch moest alles nog steeds op muilezels vervoerd worden. De wegen waren nog smal en hier en daar vrij steil. Tot Lons Ie Saunier gingen de muilezels mee, daarna moesten er weer karren klaar staan voor het verdere transport naar de Nederlanden.

Lons le Saunier, een belangrijke etappeplaats.

Er moest voor minstens twee dagen voedsel klaar liggen en er moest voor de bewapening en bagage van ruim tienduizend mensen vervoer klaar staan.

26. Plundering

In Lons le Saunier liep het helemaal mis.

De bestelde voorraden kwamen te laat. De kooplieden die op zich hadden genomen hier voor te zorgen, hadden tegenslag gehad en nu kwam alles te laat. Bovendien deelde men aan de voorhoede van het leger de kleine voorraad die er was te snel uit. Het stadsbestuur was zeer nerveus. Hoe moest dat aflopen. De officieren scholden en dreigden. Het zenuwachtige stadsbestuur zette iedereen, die ze maar konden vinden, aan het werk om voedsel uit te delen aan de ontevreden soldaten. Veel van die hulpkrachten konden niet lezen of schrijven en niemand sprak er italiaans. De soldaten van de voorhoede maakten daarop volop misbruik van. Ze namen veel meer mee dan waar ze recht op hadden, zonder er voor te tekenen. Het was een grote warboel. De een had teveel, de ander had niets. Iedereen liep iedereen te commanderen en uit te schelden, en er gebeurde niets. De officieren waren even nerveus als de stadsbestuurders.

Zouden ze de manschappen in de hand kunnen houden? Kleinere onvolkomenheden in het etappesysteem hadden de mannen geduldig verdragen, maar dit?

Het hele leger moest buiten de stad blijven.

Anna en Umberto hadden niets te eten. De kapitein was met de jongens naar het uitdeelpunt gegaan, maar er was niets meer te halen. Ze mochten zelfs de stad niet meer in. De kapitein probeerde de stemming er in te houden. ‘Dan leven we maar een dagje van ons vet,’ riep hij. ‘Dat is voor jou niet moeilijk Umberto.’ Hij porde zijn korporaal vriendschappelijk in de dikke buik. Umberto lachte zuur. Ook Anna mopperde. Ze was moe. Alle ontberingen wilde ze verduren, maar eten moest er zijn. Met een groepje andere vrouwen trok ze scheldend naar de tent van de generaal. Ze werden er weggejaagd. Het rook er heerlijk naar gebraden vlees.

Toen Anna terug kwam was Umberto verdwenen.

Het werd al schemerig. Overal vlamden vuurtjes op, maar er hing niets aan de braadspitten, de pannen bleven leeg. Opeens dook Umberto op. Op zijn rug droeg hij een dood schaap. Hij grijnsde breed, gooide het schaap neer en zei: ‘Ziezo, ons avondmaal.’ Anna vilde het beest en braadde het vlees. Van alle kanten kwamen er belangstellenden. Anna deelde een paar stukken uit en joeg toen iedereen weg. Midden in de nacht

aten ze gebraden schapevlees onder de heldere sterrenhemel. Een flink stuk ging naar de kapitein. Hij at het op en vroeg niet hoe ze eraan kwamen.

Verzadigd van het vele vlees gingen ze slapen.

Nog voor de zon opkwam stonden er hellebaardiers van de lijfwacht van Spinola bij de boom waar Anna en Umberto sliepen. Ze schopten Umberto wakker en gaven hem bevel mee te gaan. De korporaal krabbelde overeind. 'Wat is er aan de hand?' riep Anna. Ze probeerde haar man tegen te houden, maar de hellebaardiers duwden haar ruw opzij. 'Plundering,' zeiden ze. 'Je man heeft een schaap gestolen. Hij moet bij de generaal komen.' Anna smeekte, hem niet mee te nemen. Ze gilde, huilde, schold. Niets hielp. Mismoedig liep Umberto tussen zijn bewakers naar de tent van de generaal.

Ezra was het eerst wakker door het lawaai. Ze holde naar Anna toe, die vertwijfeld op de grond zakte. De vrouw sloeg met beide vuisten op de grond, trok het gras uit, schreeuwde: 'Ze zullen hem vermoorden. Ze zullen hem doodmaken.'

Ezra sloeg haar arm om haar heen. 'Wat is er aan de hand?' Anna klemde zich hartstochtelijk aan het kind vast en riep: 'Umberto heeft dat schaap gestolen. De generaal zal hem ophangen, hij zal hem onthoofden. Umberto!' Heftig snikkend wierp ze zich weer languit op de grond.

'Welnee Anna, dat doet de generaal niet. Hij zal Umberto straf geven, misschien moet hij een boete betalen, maar hij zal hem niet doodmaken.' 'O, dat doen ze wel,' zei Anna iets kalmer. 'Dat doen ze altijd. Vooral als ze een voorbeeld willen hebben. Ik heb zelfgezien, dat ze een man ophingen omdat hij een schaap gestolen had.' De jongens kwamen er bij. Ezra vertelde in het kort wat er gebeurd was. Iedereen keek ernstig. Er kwamen meer mensen bij en ze hadden allemaal hun eigen mening over het gebeurde. Wie de vorige avond meegegeten had vond het erg, had met Umberto te doen, wie weggestuurd was, haalde zijn schouders op en zei: 'Ja, zo gaat dat. Op plunderen staat de doodstraf.' Ezra begreep dat het heel ernstig was.

'Rodrigo, geef me een koperen munt.'

'Wat moet je...'

'Doet er niet toe, geeft het, vlug.'

Rodrigo gaf haar met tegenzin een geldstuk en Ezra holde weg. 'Raar moment om snoep te gaan halen,' mompelde Rodrigo.

Ezra rende rechtstreeks naar de tent van generaal Spinola. Tot haar eigen verbazing kwam ze gemakkelijk langs de schildwachten. Alleen de man bij

de tentingang wilde haar tegenhouden. Ze glipte onder zijn handen door naar binnen. Het was er donkerder dan buiten. De generaal zat op een stoel achterin de tent. Officieren stonden opzij en achter hem. Voor hem geknield lag Umberto met geboeide handen.

De generaal keek verstoord op toen Ezra de tent in rende. Ze gaf hem niet de tijd haar weg te sturen. Ze wierp zich voor hem op haar knieën en riep: 'Oh signor, spaar Umberto, il mio caro padre[1]! Hij zorgt als een vader voor ons, signor. Hij is de beste en de meest barmhartige man van de wereld. Luister generaal naar een arme wees. Misericorde signor[2], spaar Umberto. Hij heeft gezien dat wij honger hadden. Hij heeft dat schaap gehaald en omdat het zo laat was vergat hij te betalen. Vergeef hem signor en laat mij Umberto behouden. Hij is als een vader voor mij.'

Met een theatraal gebaar omhelsde ze Umberto snikkend en toen speelde ze haar laatste troef uit. Met een hulpeloos, kinderlijk gebaar hield ze de generaal het koperen muntje voor, 'Ik wil dat schaap wel betalen signor.' Spinola had het toneel voor zich met stijgende verwondering aangezien. Nu barstte hij in lachen uit, sein voor de officieren om ook te lachen. Een boodschapper kwam de tent binnen en zei zachtjes iets tegen de generaal. Ambrosio Spinola glimlachte opgelucht.

'Heren, de voorraden zijn aangekomen.'

Daarna keek hij weer ernstig. 'Umberto Vitorini, je hebt de naam van het leger in opspraak gebracht. Je verdient daarvoor de doodstraf. Het lieve jongetje, dat hier zo voor je gepleit heeft, zal ik niet teleurstellen.' Hij stond op en nam het muntje van Ezra aan. 'Hier voeg ik zelf een munt bij.' Hij nam een goudstuk en toonde dat. 'Hiermee zullen wij de boer schadeloos stellen. Jouw straf zal zijn een symbolische onthoofding.' Spinola nam zijn zwaard zwaaide er vervaarlijk mee en sloeg toen hard met de platte kant op de dikke nek van de korporaal.

Umberto werd weggezonden.

Buigend verliet hij de tent met Ezra aan de hand.

Terug bij Anna wachtte hun een uitbundige ontvangst. Het nieuws was al in het hele kamp bekend. Uit pure liefde schold Anna Umberto de huid vol en viel hem daarna huilend om de hals.

Jacob bekeek het allemaal van een afstandje. Wat een drukte. Hij was blij dat Umberto gered was, maar om daar nu zo'n kabaal over te maken.

Rodrigo was erg trots op zijn zusje.

1 mijn lieve vader!
2 Medelijden heer

Jacob vond het ook wel mooi wat ze gedaan had, maar hij had één bezwaar: ze vielen met hun drieën veel teveel op. Het was niet veilig om zo op te vallen. De dragers van de brief moesten bij voorkeur onopgemerkt reizen.

In een stil hoekje zat Ezra te huilen.

Niemand lette meer op haar. Alle aandacht was bij Umberto. Daar huilde ze niet om. Het was de spanning, die zich ontlaadde in een lange huilbui. Anna zag haar en troostte haar met zulke heftige omhelzingen, dat Ezra bijna gesmoord werd.

27. Vlucht

In de maand juli reisden ze verder naar het noorden. Ze waren definitief uit de bergen. Op karren reden ze door het golvende heuvelland van Franche Comté. Dat wil zeggen, Anna en Ezra reden, de anderen liepen. Op de wagens was weinig plaats meer, nu alle wapens en bagage er op lagen.

De wegen waren redelijk goed begaanbaar. Bovendien trok niet meer iedereen in één lange rij achter elkaar. De generaal had hier zijn leger in vier groepen opgedeeld die langs vier routes noordwaarts trokken naar een verzamelpunt bij Luxemburg. Op die manier was het eenvoudiger op de verspreide etappeplaatsen voor voldoende voedsel te zorgen. Voor de paarden hoefden ze niet veel te doen, er was overal genoeg gras en het leger vorderde zo langzaam dat er elke dag genoeg tijd was om te grazen. Soms stonden ze een dag op dezelfde plek. Zoals op 15 juli. Ze waren toen in de buurt van Besançon.

Tijdens die rustdag werd de kapitein ziek. Hij had koorts en klaagde over pijn in de buik. Een legerarts keek ernstig, gaf vies smakende poeders en verdween weer. Umberto merkte dat zijn kapitein helemaal niet beter werd van de poeders.

‘Kapitein,’ zei hij, ‘zal ik een wonderdrank voor u maken?’ De kapitein kreunde. ‘Wat voor drank?’

‘Een wonderdrank kapitein. Ik ben er zelf beter van geworden, toen ik de hemelpoort al open zag gaan.’ ‘Oh, oh,’ kreunde de kapitein. ‘Was dan meteen doorgelopen schavuit. Voor jou gaat de hemelpoort nooit meer open. Oh, oh, loop naar de hel waar je thuis hoort.’

Uit deze vriendelijke en bemoedigende woorden begreep Umberto dat het hoogste tijd was om zijn geliefde kapitein te redden. Hij ging naar Jacob en vroeg om een grote kan wonderdrank. Jacob was wat verlegen met dat verzoek.

‘Wat moet je daar mee?’ vroeg hij achterdochtig. ‘De kapitein is ziek, we moeten hem genezen.’ Ezra hoorde dit. Ze wenkte Jacob. ‘Laten we maar weer iets maken,’ fluisterde ze. ‘Vorige keer heeft het ook goed gewerkt.’ Jacob aarzelde nog. ‘De kapitein is minder sterk, het kan wel misgaan.’

‘Als je niets doet gaat het ook mis, kom mee.’ Net als de vorige keer plukte Ezra op goed geluk wat planten, kookte er een soepje van en mengde dat met veel wijn. Trots liep Umberto ermee naar de zieke.

‘Kapitein, hier is de wonderdrank. Dit moet u helemaal opdrinken.’ De man voelde zich zo beroerd dat hij elk drankje wilde slikken om beter te worden. Om helemaal op te knappen nam hij gelijk ook maar alle poeders van de dokter.

De uren daarna leed hij helse pijnen.

Hij kroop over de vloer van ellende, vervloekte Umberto en alle toverdranken van de wereld. In de nacht liet de kapitein een geestelijke komen, hij was er zeker van dat hij dood zou gaan.

Umberto was steeds in de buurt.

Wat moest hij doen? Samen met de priester legde hij de zieke weer op zijn bed. De priester praatte rustig en dat kalmeerde de lijdende kapitein. Hij viel zelfs in slaap.

De volgende ochtend was de pijn weg. De arme man was danig verzwakt, maar hij had in ieder geval de behandeling overleefd. Umberto rekende op de dankbaarheid van zijn chef. Dat pakte anders uit. Zodra de kapitein enigszins op krachten was gekomen, liet hij Umberto verschijnen en vroeg bars: ‘Wie die drank klaargemaakt?’

‘Ik, signor capitano,’ zei Umberto stralend.

‘Dat is onmogelijk ezel,’ bulderde de kapitein. ‘Daar ben je veel te stom voor. Iemand anders heeft dat gedaan. Iemand die mij wilde vergiftigen. Wie heeft je dat gif in handen gegeven?’

Bevend vertelde Umberto dat Jacob de drank gemaakt had. Hij herinnerde de kapitein aan zijn eigen wonderbare genezing en noemde de geheimzinnige brief van Jacob.

Toen de kapitein iets hoorde over een brief met oosterse tekens boog hij zich belangstellend voorover. Umberto moest driemaal opnieuw vertellen hoe die brief er uit zag en waar hij die gezien had. In die gebogen houding overviel hem opnieuw een hevige maagkramp. Kreunend rolde hij op zijn bed. ‘Laat die jongen vanavond bij mij komen met de brief,’ zei de kapitein. Umberto boog en vertrok. Anna was erbij toen Umberto aan Jacob zei, dat hij 's avonds met zijn brief bij de kapitein moest komen. Ze zag dat Jacob verbleekte van schrik. ‘Goed, eh goed,’ stamelde hij. Hij zocht Rodrigo en Ezra op. ‘We zijn verloren,’ steunde hij. ‘Umberto heeft de kapitein verteld over de brief.’ De beide anderen waren sprakeloos. ‘Ik moet hem vanavond laten zien.’ ‘Kunnen we geen vervalsing maken,’ stelde Ezra voor. ‘Onmogelijk, we hebben niet eens een ganzeveer en inkt. ‘Zulke letters kunnen we helemaal niet namaken.’

‘We kunnen het toch proberen.’

Jacob antwoordde niet eens meer.

Ineens stond Anna achter hem. ‘Zeg nu maar eerlijk wat er met jou is Hollander,’ zei ze zacht.

Jacob sprong opzij, keek haar verwilderd aan.

‘Hoe... hoe weet jij... ik ben...’

‘Rustig nou maar,’ suste Anna. ‘Vertel mij eerlijk wat er is, dan kan ik je misschien helpen.’

Ezra en Rodrigo keken gespannen toe. Zouden zij het zeggen? Jacob keek Anna aan. Hij aarzelde nog.

‘Kom schiet nou maar op,’ drong ze aan. Als we nog iets moeten doen, hebben we niet veel tijd. Jij bent een Hollander. Dat heb ik al gezien toen jullie bij ons kwamen. Ik heb lang genoeg in dat waterland bij het leger gediend om te weten hoe jullie er daar uitzien. En als ik me niet heel erg vergis ben je nog een vijand ook. Jij hoort bij de rebellen, waar of niet?’

Jacob keek op. ‘Ik ben een dienaar van de prins,’ zei hij fel.

‘Wij noemen dat rebellen,’ zei Anna rustig. ‘Opstandelingen tegen de koning en de kerk. Maar goed, dat kan jij ook niet helpen, je bent gewoon aan de verkeerde kant geboren. Waar het om gaat is: Watdoejij hier en wat is dat voor brief?’

‘Ik breng een brief naar de prins van Oranje,’ zei Jacob zacht. ‘En van wie komt die brief?’

‘Ik kreeg hem in Venetië,’ zei Jacob ontwijkend.

‘Dat vraag ik niet. Laat hem eens zien.’

Jacob haalde de brief van de sultan tevoorschijn.

Anna keek er aandachtig naar. ‘Italiaans kan ik lezen, maar dit snap ik niet. Wat is het, turks?’

Jacob knikte.

‘Heilige moeder Gods, sta me bij,’ zuchtte Anna. ‘Ze maken het steeds gekker in hun stomme oorlogen. Nu sturen ze al kinderen met geheime brieven door heel Europa. Weet je wat er met je gebeurt als je hiermee gepakt wordt?’ Ze gaf de brief terug. Jacob knikte en borg hem weer weg. ‘Dan hangen ze me op,’ zei hij rustig. ‘Dat zegt hij alsof hij om een boterham vraagt,’ riep Anna uit. vertwijfeld hief ze haar handen ten hemel. ‘Weet jij wat dat betekent? Heb je ooit iemand op zien hangen?’ ‘Nee,’ zei Jacob.

‘Dan hoop ik dat je het nooit zal hoeven zien.’

Ze zwegen.

Ezra wilde iets zeggen, maar Anna was haar voor.

‘Jullie moeten hier weg. Zo vlug mogelijk. Heb je geld?’

Jacob knikte. Hij had nog een flink deel van zijn reisgeld over. Rodrigo zei niets. ‘Vanavond zullen ze je pas missen. Dan moeten jullie alle drie al een flink eind hier vandaan zijn. Ga naar het oosten en volg de Rij n. Je komt dan

vanzelf in de Nederlanden. Laat je op spaans gebied overdag zo weinig mogelijk zien, volg de kleine paden en verberg je als er soldaten zijn. Jullie lopen nu rustig het kamp uit. Onopvallend, alsof je gewoon een eindje gaat wandelen. Zeg niets tegen Umberto, die is te stom om zoiets te begrijpen. Ga nu kinderen.'

Ze omhelsde ze alle drie. Vooral Ezra drukte ze lang tegen zich aan, huilend. 'Mijn lieve, kleine dochtertje, zal ik je nooit meer zien?' Ezra huilde ook. Voor ze weg gingen droogde Anna onhandig hun tranen. 'Ze moeten niets aan jullie zien. Het is een gewone wandeling. God sta je bij kinderen. Ga nu.' Ze liepen de hut uit zoals Anna gezegd had. Zonder bagage, zomaar een wandeling buiten het kamp. 'Jij moet vanavond bij de kapitein komen hè?' riep de schildwacht. 'Oh, dat heeft niets te betekenen,' riep Jacob luchtig terug. 'Gewoon een vriendelijk praatje.' De schildwacht lachte: 'Dat moet ik nog zien.'

28. Straatsburg

Op het moment dat Jacob bij de kapitein had moeten komen, waren de drie vluchtelingen al ver weg. Buiten Besançon vonden ze de rivier de Doubs, die volgden ze in noord-oostelijke richting. Tegen de avond overlegden ze hoe ze aan eten moesten komen. Het leek niet verstandig alle drie een dorp of stadje in te gaan. Ezra kreeg geld mee en ging er op af. De jongens wachtten bij de rivier. Het dorp lag een eindje verderop, iets hoger op de helling. Met angstig kloppend hart liep Ezra erheen. Boeren die op het land nog aan het werk waren keken niet naar haar. In het dorp zelf viel ze wel op.

Kinderen dromden om haar heen en riepen vragen en opmerkingen in het frans. Ezra verstond er niets van. Met wat italiaanse woordjes en met gebaren maakte ze duidelijk dat ze een bakker zocht. Een klein meisje nam haar bij de hand. ‘C'est mon père[1],’ zei ze.

Ezra liep mee en kwam bij de bakker. Ze kocht drie broden, je kon maar nooit weten hoelang ze er mee moesten doen. Omstuwd door nieuwsgierige kinderen liep ze het dorp uit, zonder dat iemand haar verder lastige vragen stelde.

Ze bereikte ongehinderd de jongens bij de rivier.

Met een zucht ging ze zitten. ‘Dat is gelukt,’ zei ze. Ze aten één brood op en bewaarden de beide anderen. Rodrigo was moe, hij zat er wat sikkeneurig bij. Veel lopen en alleen brood, daar hield hij niet van. Jacob was erg gespannen. Hij keek steeds langs de rivier in de richting waar ze vandaan kwamen. Ezra legde haar hand op zijn arm. ‘Ze komen niet achter ons aan Jacob. Daar zijn we niet belangrijk genoeg voor.’

Ze had gelijk. In het kamp was er wel naar ze gezocht, maar niemand vond het de moeite waard de hele omgeving af te zoeken. Het leger trok verder.

Zolang het nog licht was wilde Jacob doorlopen. Hij hield een flink tempo aan. Het was gelukkig een warme, droge avond. Ze sliepen dicht tegen elkaar aan onder de struiken. De volgende ochtend waren ze zo stijf en koud, dat het gewoon fijn was om weer te lopen. Ze aten terwijl ze liepen. Ze schoten flink op en het was goed weer.

Jacob vertelde al lopend welk plan hij had.

1 Dat is mijn vader

Een heel eind naar het oosten is de Rijn. Die stroomt van zuid naar noord. Als wij nu zoveel mogelijk een noord-oostelijke koers houden, komen we beslist ergens bij de Rijn.' 'Hoe weet je waar het noord-oosten is?' vroeg Ezra.

'Let op de zon, die geeft 's ochtends het oosten, 's middags het zuiden en 's avonds het westen aan.'

Jacob dreef de anderen aan tot zo'n hoog tempo, dat ze tegen de avond de stad Montbéliard voor zich zagen.

Het brood was op, Rodrigo had pijnlijke voeten en Ezra kon haast helemaal niet meer vooruit komen. Jacob en Rodrigo namen haar tussen zich in en hielpen haar zo voort. Het begon zachtjes te regenen. Jacob zag een kleine herberg buiten de stad. Ondanks de raad van Anna om de bewoonde wereld te mijden, besloot hij die nacht een behoorlijk onderdak te kiezen. Ezra en Rodrigo hadden geen bezwaar.

In de herberg waren ze de enige gasten. Ze wasten zich in de rivier. Jacob liet een warme maaltijd bereiden. Ze sliepen met hun drieën in één diepe bedstede. Ze werden pas wakker toen de zon allang op was. Gehaast stonden ze op. Ze kochten wel twee broden bij de vriendelijke waard, maar gingen zonder ontbijt weg.

Bij het afrekenen merkte Jacob, dat hij hooguit nog één keer zo'n overnachting kon betalen. Hij informeerde bij de waard waar ze uit zouden komen als ze in noord-oostelijke richting verder liepen. 'Eerst bij Belfort,' zei de man, dan veel verder Colmar en daarna Straatsburg aan de Rijn.' Voorlopig wist Jacob genoeg. Ze gingen weer dapper op stap. Het lukte niet, zo snel op te schieten als de voorafgaande dag. De voeten waren nog pijnlijk, de vermoeidheid zat in de benen. Tijdens de lange mars over de Alpen legden ze per dag veel kleinere afstanden af, ze waren wel geoefend, maar niet voor dit tempo. Toch dreef Jacob de beide anderen rusteloos voort. Hijzelf scheen geen vermoeidheid te kennen.

Hij legde zijn reisgenoten het geldprobleem voor.

'Als we nog één keer in een herberg overnachten en eten, is mijn geld op,' zei Jacob. 'We moeten alles wat we hebben maar bij elkaar doen, dan kunnen we zien wat er nog mogelijk is.' Ezra was het daar mee eens, Rodrigo keek een beetje benauwd. 'Wat vind je Rodrigo?'

'Ja... dat is wel goed. Maar of het veel uithaalt?' 'Hoezo, jij hebt toch geld?' Rodrigo toonde wat hij had: kopergeld en één zilveren munt. Nog niet eens genoeg voor één overnachting. 'Oh, Rodrigo, jij hebt alles versnoept!' riep Ezra verontwaardigd uit. Jacob zweeg, woedend en wanhopig. Wat moest je met zo'n reisgenoot. 'Ik zou mijn ring kunnen verkopen,' zei Rodrigo beschaamd.

Jacob stond met een ruk stil, greep Rodrigo ruw bij de schouder en zei: ‘Jij verkoopt niks. Die ring breng je terug naar je vader. We zullen gewoon zuinig moeten zijn. Lopen en niet meer janken.’ Hij duwde de geschrokken jongen ruw vooruit en stapte er woedend achter aan. Hij zou dat kereltje wel. Ze móesten in Holland komen, mét de brief, alle drie, al zou hij ze over de weg moeten slepen. Ezra liep zo snel ze kon achter de jongens aan. Zij moest drie passen doen tegen Jacob twee, maar ze wilde zich niet laten kennen, ze zou volhouden, ze moest en zou naar Amsterdam. Ezra was ook boos op haar broer, maar ze had toch ook wel medelijden met hem. Toen ze even stil zaten om uit te rusten, zei Ezra: ‘We hoeven toch niet in herbergen te slapen. Het is zomer, we kunnen buiten blijven.’ Jacob bromde: ‘We zullen wel moeten.’

‘We maken hutjes van takken, net als in het leger,’ zei Rodrigo voorzichtig. ‘We hebben geen bijl, we hebben geen dekens, we hebben niets,’ zei Jacob somber. ‘Dat geeft niet,’ riep Ezra opgewekt. ‘In het leger moesten we precies op één plaats een hutje maken, wij kunnen zelf een goed plekje kiezen. We maken een bed van hooi en varens, heerlijk!’ Ze lachten alle drie.

‘O, kijk eens, bosbessen! Die kosten niets!’ Ezra begon meteen te plukken. Na een uur waren ze alle drie paarsrood van de bessen, maar ze hadden lekker gegeten. Met een stuk brood erbij was het een heel maal. In opgewekter stemming liepen ze verder, iets minder gejaagd. Tegen de avond maakten ze een hutje van afgerukte takken, ze sliepen inderdaad op een bed van varens.

Zo trokken ze verder door een mooi landschap, dag na dag. Een enkele keer sliepen ze in een hooiberg, meestal maakten ze een hutje. Het weer verslechterde, het werd buiig, perioden met zon wisselden af met hevige regen. Schuilen had geen zin. Net als in het leger liepen ze maar gewoon door. Op momenten dat de zon scheen werden ze weer droog. Ze hadden weinig te eten, maar ze klaagden er niet over. Rodrigo deed enorm zijn best. Hij liep zonder klagen en werkte het hardst om 's avonds een hutje te bouwen. Een paar maal bedelde hij met succes bij een boerderij. Ze kregen dan melk, kaas of een stuk brood. Jacob hield daar niet van, maar hij moest toegeven, dat het in hun situatie wel goed uitkwam.

Ezra ging meedoen met het bedelen en samen met Rodrigo kreeg ze heel wat van de mensen. Broer en zus maakten er een spelletje van. Een spelletje dat naar Jacob's mening veel te veel tijd kostte en waarbij ze veel te veel opvielen.

Hij wilde verder, ze waren nog steeds op spaans gebied.

Ezra begon te hoesten. Eerst een beetje, later steeds erger. Ze wisten niet wat ze eraan moesten doen. ‘Het gaat wel over,’ zei Ezra zelf.

Het werd moeilijker voor de nacht een droog plekje te vinden. Het regende steeds vaker en het werd kouder. 's Nachts hoestte Ezra zo hevig, dat ze alle drie niet konden slapen. Als het een poosje droog was sliepen ze overdag wel eens een uurtje, dicht bij elkaar op een beschut zonnig plekje. Steden gingen ze niet in, daar konden soldaten zijn. Ook Colmar vermeden ze.

In de vlakte van de Elzas regende het aan één stuk stuk. Ze besloten 's nachts door te lopen. Het was de enige manier om warm te blijven. Langs een modderige weg sjokten ze in het donker in noordelijke richting op weg naar Straatsburg. Ezra hoestte hevig. De jongens namen haar tussen hen in en zo zwoegden ze verder: drie ontoonbaar smerige zwervers in de nacht.

Straatsburg bereikten ze bij het aanbreken van de dag.

Ze waren de eersten die de stadspoort binnengingen. De poortwachter keek hen hoofdschuddend na. Het regende niet meer, maar de kille wind blies dwars door hun doorweekte kleren. Ze hadden honger.

Ezra hing tussen de jongens in. Ze kon haast geen stap meer verzetten. Het was nog stil op straat. Bij één huis zagen ze licht. Het kwam uit een kelderruimte. Vanaf de straat kon je zo in de kelder kijken. Er was een laag muurtje met daarachter een opening van ongeveer een meter breed en een meter diep. Het kelderraam stond open. De kinderen zagen het licht, ze voelden de warmte die naar buiten kwam en ze roken de geur van vers brood. Ze gingen op het lage muurtje zitten. Hun benen bengelden voor het kelderraam. Ze zagen een man en een jongen aan het werk in de bakkerij. Die haalden geurige, verse broden uit de oven. Warmte en broodlucht golfden om de hongerige zwervers heen. Ze staarden zwijgend naar beneden. Wat een heerlijke plaats.

29. Julien en Martha

De bakker zag ze al spoedig. Hij stuurde de jongen die hem hielp naar buiten. Jacob was al bang dat hij hen weg kwam jagen, maar ze werden juist binnen gevraagd. Ezra kon haast niet meer overeind komen. Ze was zo moe, moesten ze nu alweer verder? Ze wist nauwelijks wat er met haar gebeurde. Jacob en Rodrigo tilden haar op en droegen haar naar binnen. De bakker lachte hun vriendelijk toe. Hij zette ze op een bankje bij de muur en gaf ze elk een vers broodje. De jongens beten er gretig in, Ezra was te moe en te ziek om te eten. De bakker en zijn knecht werkten door. ‘Al vroeg op pad,’ riep de bakker opgewekt in het frans. Jacob begreep er niets van. Rodrigo zag wel kans met de bakker te praten. Hij begreep het frans zo'n beetje en de bakker snapte zijn mengelmoesje van italiaans en portugees. Ezra leunde tegen Jacob aan. Hij hield haar het broodje voor. ‘Je moet eten, Ezra.’

Zij antwoordde niet, ze hing slap tegen hem aan. Wat was er met haar? De bakker zag dat ze ziek was. ‘Wat is er met hem? Heeft hij iets?’ Rodrigo gebaarde dat ze het niet wisten. Hij stootte Ezra aan, ze viel bijna van de bank. De bakker schoot te hulp. Hij tilde Ezra op en keek naar haar bleke gezicht. ‘Dat is niet best,’ mompelde hij. ‘Lucien, roep je moeder.’ De jongen holde via een deurtje achterin de kelder naar boven. Even later kwam hij terug met een dikke vrouw. ‘Martha,’ zei de bakker, ‘dit kind is ziek. Is er een bed voor hem?’ De vrouw boog zich over Ezra heen. Ze keek bezorgd. ‘Trude en Hilde moeten zo opstaan,’ zei ze, ‘hij kan wel in hun bed. Breng hem maar boven.’

Rodrigo en Jacob konden nauwelijks volgen wat er gezegd werd. Ze liepen wat hulpeloos achter de bakker aan, die Ezra over een stenen trapje naar boven droeg. Het meisje merkte er niets meer van. In het woonhuis moesten ze nog een trap op. Ze zagen nog juist hoe de bakkersvrouw twee slaperige dochters van een jaar of vijftien uit hun bed joeg. De beide meisjes moesten meteen water warm maken en een waskuip klaar zetten. Martha kleedde Ezra uit. ‘Het is helemaal geen jongetje,’ zei ze verbaasd. Rodrigo probeerde het uit te leggen, maar de kordate vrouw zette allebei de jongens de kamer uit. ‘Geen jongens bij de meisjes,’ zei ze in het duits. Ditmaal was het Jacob, die de vreemde taal begreep. Hij probeerde ook nog iets te zeggen, maar kreeg geen kans. De dochters van de bakker riepen

hen in de keuken. Daar was het warm. Kleumerig zaten de jongens bij het vuur.

De meisjes brachten het warme water naar de kamer waar Martha met Ezra bezig was. Ze wasten het zieke kind en trokken haar schoon nachtgoed aan. Eindelijk kon ze slapen, gewassen, in een warm bed.

Martha bemoeide zich nu met de jongens. Ze wilde weten waar ze vandaan kwamen en waar ze heen gingen. Jacob gaf vage, ontwijkende antwoorden. De andere kinderen van de bakker en zijn vrouw kwamen een voor een naar de keuken. Er kwam geen eind aan. Twaalf kinderen hoorden in dit gezin, van een baby in de wieg tot de grote jongen die in de bakkerij werkte. De oudere meisjes hielpen allemaal in de huishouding. De bakker kwam naar boven, hij maakte ook een praatje met zijn ongewone gasten. Jacob en Rodrigo hadden moeite hun ogen open te houden. Toch begon Jacob langzamerhand iets meer te begrijpen van het bakkersgezin. De bakker zelf stelde zich voor als Julien. Hij sprak frans, zijn vrouw Marhta sprak duits en onderling gebruikten ze een mengtaaltje.

Julien stelde de kinderen voor, voorzover ze op dat moment in de keuken waren. De drie zonen hadden franse namen, naast Lucien die bij zijn vader in de bakkerij werkte waren dat Maurice en Antoine, kleine jongens van een jaar of zes. De negen meisjes hadden allen duitse namen.

Jacob kon het allemaal niet goed volgen, Rodrigo sliep bijna. Bij het eten zag Jacob dat ze geen kruis sloegen. Tot zijn grote opluchting hoorde hij dat ze in een protestants gezin terecht waren gekomen. Eindelijk kon hij tenminste op dat punt vrijuit spreken. Toch bleken Julien en Martha ook op godsdienstig gebied een wonderlijke twee-eenheid: Lucien was hugenoot en Martha luthers.

Jacob had ook moeite zijn ogen open te houden.

De vrouw zag het.

Ze zorgde ervoor dat de jongens zich konden wassen en daarna werden zij ook in bed gestopt.

Laat in de middag werden ze pas weer wakker.

Rodrigo vroeg meteen hoe het met Ezra ging.

Martha keek bedenkelijk. Ezra was erg ziek. Ze leek heel klein in het grote bed. Ze sliep nog steeds. Ze had koorts. Voorlopig lieten ze haar maar slapen.

De jongens aten met het grote gezin van Martha en Julien mee. Ze kregen een slaapplaats op zolder, Ezra behield het grote bed. De meisjes sliepen tijdelijk op de grond.

Dagenlang lag Ezra ziek op bed. Iedereen was erg vriendelijk voor haar. Ze kreeg goed eten en veel rust en daar knapte ze van op. De jongens hielpen intussen de bakker om iets terug te kunnen doen. Jacob vertelde dat ze naar Holland wilden. Julien raadde hem aan met een schip mee te varen. Hij kende wel schippers die de Rijn afvoeren. ‘Verderop naar het noorden ligt het gebied van Paltsgraaf Frederik IV, dat is een protestants land, daar kun je veilig reizen. Vanuit de Palts varen er regelmatig schepen naar de Nederlanden.’ Het leek een goed idee. Maar eerst moest Ezra beter zijn. Door Martha's goede zorgen knapte ze wel snel op, maar ze was toch nog veel te zwak om te reizen.

De hartelijke bakker scheen het helemaal niet erg te vinden, dat zij zo lang bleven. ‘Waar er veertien te eten hebben is er ook genoeg voor zeventien,’ zei hij. Hij hield wel van drukte.

Twee weken bleven ze bij Martha en Julien. Twee weken waarin ze helemaal opgenomen werden in het gezin van de bakker. Ezra had alweer het hoogste woord, al kon ze maar met moeite begrijpen wat Martha allemaal zei. Martha wilde haar meisjeskleren geven van de dochters, maar daar wilde Ezra niets van weten. Zodra ze weer beter was trok ze haar oude kleren weer aan. Die waren wel schoon en versteld intussen.

Begin augustus 1602 verlieten de drie reizigers Straatsburg. Julien had een plaatsje voor ze gevonden op het schip de Eenhoorn van schipper Karl Mayer. Met hem zouden ze naar Keulen kunnen varen. En Keulen... dat was al een heel eind in de goede richting. Ze hoefden de schipper niet te betalen, maar ze zouden ook alleen vervoer krijgen, eten was er niet bij. Dit losten Martha en Julien op door een hoeveelheid voedsel in te pakken waar een weeshuis wel veertien dagen mee voort had gekund.

Op een druilerige ochtend verlieten ze de bakker en zijn vrouw. Het hele gezin bracht hen weg tot bij de rivier, waar Mayer al klaar lag. De schipper hees het zeil en voor de stroom voeren ze weg. De laatste etappe?

30. Onderbroken Rijnreis

Ondanks de laaghangende bewolking, met af en toe een buitje, genoten Jacob, Ezra en Rodrigo van de boottocht. Met een zwakke wind in het zeil dreven ze zachtjes verder. Op weg naar Holland, op weg naar Amsterdam. Ze hadden volop te eten en ze hoefden niet te lopen.

Schipper Mayer was een zwijgzaam man. Hij liet zijn passagiers voor op het schip zitten en bemoeide zich verder niet met hen. Met één knecht deed hij het weinige werk dat gedaan moest worden. Een paar maal legden ze aan om tol te betalen. Verder gebeurde er niets. Tot ze aan het eind van de middag bij het plaatsje Speyer kwamen. Daar was de grens van de Palts. Van hieraf zouden ze een heel eind door het gebied van de paltsgraaf varen. Er stonden vrij veel soldaten bij de aanlegsteiger. Schipper Mayer moest weer tol betalen, en verder moest hij precies opgeven waar hij heen voer en wat hij bij zich had. De soldaten kwamen aan boord. Ze tilden de luiken op en keken in het ruim.

Aan de grens van de Palts was men bijzonder waakzaam.

Het leger van Ambrosio Spinola bracht onrust in veel landen waar deze grote krijgsmacht in de buurt kwam. Inde protestantse Palts was men altijd verdacht op een aanval van het katholieke Spanje. De soldaten zagen dat er bij Mayer geen Spanjaarden verborgen waren. Een sergeant merkte de drie kinderen voor op het schip op. ‘Wat moeten zij?’ vroeg hij de schipper. Mayer haalde zijn schouders op. ‘Passagiers voor Keulen.’ ‘Waar komen ze vandaan?’ ‘Weet ik niet. Ik heb ze in Straatsburg aan boord gekregen.’

De sergeant liep naar voren. ‘Opstaan,’ schreeuwde hij. De kinderen keken op en bleven rustig zitten.

De sergeant liep rood aan. Hij gaf Jacob een schop: ‘Opstaan!’ Jacob sprong op, woedend. ‘Wat mot je van me?’

‘Waar kom je vandaan!’ schreeuwde de sergeant.

Jacob begreep het duits van de man best. Ezra en Rodrigo wisten niet waar het over ging.

‘Waar kom je vandaan,’ herhaalde de sergeant.

‘Daar vandaan,’ wees Jacob.

De man maakte zich bijzonder kwaad. ‘Meekomen,’ schreeuwde hij. Hij wenkte een paar soldaten, die grepen Jacob beet en haalden hem van het schip af. ‘Ook meekomen,’ beet de sergeant Rodrigo en Ezra toe. Ze volgden

Jacob, die op de wal een huisje op de kade binnengebracht werd. De schipper bemoeide zich nergens mee. Hij meerde een eindje verder met het schip af voor de nacht.

In het huisje moesten ze bij de deur blijven staan. De sergeant meldde op luide toon aan een officier, dat hij twee verdachte personen met een kleine jongen op het schip had aangetroffen. De officier keek hen vanachter zijn tafel aan.

Jacob wilde wat zeggen.

'Kop dicht,' schreeuwde de sergeant. Twee soldaten moesten hun kleren doorzoeken. Ze vonden niets, geen wapens, geen geld, alleen twee kleverige zoete broodjes bij Rodrigo. De brief van Jacob werd niet gevonden. De officier ging door met zijn werk en liet de kinderen wachten. Twee uur bleven ze staan zonder te weten wat hun boven het hoofd hing. Ze mochten niet met elkaar praten. Eindelijk begon de officier de ondervraging. Hij kon alleen met Jacob praten. 'We zijn op weg naar Holland,' zei Jacob. 'Ik ben Hollander, zij zijn vluchtelingen uit portugal.' In grote lijnen vertelde hij iets over hun reis, maar hij zweeg over het leger van Spinola. Dat was maargoed ook, want uit gesprekken en uit het verhoor werd hem duidelijk, dat ze voor spaanse spionnen werden aangezien. Langzaam begon hij te vermoeden hoe de zaak in elkaar zat. Hij en Rodrigo droegen de kleding die ze in Milaan gekregen hadden, toen ze op zo'n ongelukkige manier in het spaanse leger terecht waren gekomen. Die kleding maakte hen hier verdacht. De officier wist genoeg. 'Opsluiten,' zei hij. De soldaten duwden hen het huisje uit en brachten ze naar een kasteel hoger op de heuvel. Daar werden ze opgesloten in een kamer. Gelukkig wel bij elkaar. Er waren drie brede houten banken zonder matras. Ze kregen wel elk een deken.

Als ze op een van de banken gingen staan konden ze door het raam de rivier zien met het schip de Eenhoorn.

Jacob vertelde Rodrigo en Ezra wat hij uit het verhoor en de gesprekken begrepen had. Wat nu? Ze zaten lelijk in de val. 'Het komt wel goed,' zei Jacob. 'Dit moet een vergissing zijn, we zijn hier in een protestants land. Dit is een bondgenoot van de Nederlanden.' Het klonk niet erg overtuigend.

Voorlopig konden ze maar het beste gaan slapen.

Voor de tweede keer in hun leven zaten Ezra en Rodrigo in een gevangenis.

Rodrigo was het eerste op. Bij het eerste ochtendlicht zag hij de Eenhoorn van schipper Mayer. Maar wat was dat? 'Kom eens kijken!' Ezra en Jacob stapten van hun harde bedden. Gedrieën stonden ze op de bank. 'Hij vaart

weg,' zei Jacob geschrokken en verbaasd. 'Met al ons brood,' zuchtte Rodrigo. Ezra begon te huilen. 'Zo komen we nooit in Amsterdam.' Verslagen tuurden ze het schip na. Buiten de deur klonk gerammel van sleutels. Een zwijgzame soldaat beduidde de gevangenen mee te komen. Achter elkaar liepen ze het kasteel door. Via een binnenplaats kwamen ze in een kantoortje waar dezelfde sergeant van gister op hen wachtte. Jacob begon meteen op luide toon te schelden in een soort fantasieduits, dat heel goed begrepen werd. 'Wij eisen een betere behandeling. Ik ben koerier van prins Maurits. Ik zal dit aan mijn prins melden. Dit is een schandelijke behandeling. Ik wens onmiddellijk de keurvorst te spreken.' De sergeant deed zijn mond open om terug te schelden, maar Jacob gaf hem de kans niet. 'Breng mij meteen bij de keurvorst, ik eis het in de naam van prins Maurits.' Wat ze zouden doen kon hem nu niets meer schelen. Hij was razend. De onderofficier lachte gemeen. 'Dat kan gebeuren, daar is al rekening mee gehouden.' Een ruiter meldde zich in het kantoortje. De sergeant wees op de drie gevangenen. Ze moesten met de ruiter mee. Buiten stonden er nog twee. De een tilde Ezra achter zich op het paard, de ander nam Rodrigo. Jacob moest bij de aanvoerder van het drietal plaatsnemen. Ze klemden zich stevig vast aan de mannen, die in galop het kasteel verlieten en de weg naar Heidelberg insloegen.

Het werd een urenlange verschrikking. Geen van drieën waren ze gewend paard te rijden. De ruiters reden aan één stuk door tot ze in Heidelberg waren. Onderweg zeiden ze geen woord. Pas in Heidelberg kregen de gevangenen iets te eten. Ze werden meteen weer opgesloten. De cipier doorzocht hun kleding. Hij vond de ring, die Rodrigo om zijn hals had hangen. De man wilde de ring afpakken. Jacob duwde de cipier ruw weg. Hij schold zoals hij Anna had horen schelden, alleen deed hij het nu in het duits. Dat wil zeggen, hij dacht zelf dat het duits was. Het werkte wel. De cipier verliet achterwaarts lopend de cel, hij sloot snel de deur.

In deze cel geen bedden, alleen een hoek waar ze op wat planken konden slapen. Vermoeid ging Jacob er op liggen.

Hij hield zijn hand onder zijn kleren op de brief.

Ze moesten die sultan een goeie postduif geven, dat zou eenvoudiger zijn. Ezra kwam bij hem zitten. 'We komen er wel weer uit Jacob,' zei ze troostend. En spottend voegde ze eraan toe: 'Het is toch een protestants land, een bondgenoot.'

31. Koerier van de prins

De volgende ochtend werden ze uit hun cel gehaald en bij de paltsgraaf gebracht. Frederik IV ontving hen in een klein vertrek, zijn vrouw, prinses Louise Juliana, was er ook. In een hoek zat een secretaris aan een klein tafeltje. Jacob, Ezra en Rodrigo zagen er na hun reis van gister en na de nacht in de cel wat verfomfaaid uit.

De paltsgraaf keek hen onderzoekend aan. Hij was een man van tegen de dertig, zijn vrouw leek iets jonger.

Hij stelde eerst een paar algemene vragen in het duits. Jacob antwoordde zo goed mogelijk. Hij hield niets verborgen. Hij vertelde open en eerlijk, dat hij met een brief van de sultan onderweg was naar prins Maurits. De paltsgraaf keek zijn vrouw aan, zij knikte en vroeg toen in zuiver nederlands aan Jacob: ‘Jij bent in dienst bij mijn halfbroer Maurits?’ Jacob was heel verrast nederlands te horen. Hij was niet zo goed op de hoogte met de familie van zijn prins. Hij wist niet dat hij oog in oog stond met een dochter van prins Willem en Charlotte de Bourbon. Hij legde uit dat hij in 1600 in het leger van de prins gediend had en dat hij nu, door een toevallige samenloop van omstandigheden, een brief vervoerde, gericht aan diezelfde prins. Het klonk allemaal heel aannemelijk. Toch aarzelde de prinses nog. Die jongen sprak goed nederlands, hij maakte een eerlijke indruk, maar... er waren zulke doortrapte spionnen. Hij kon wel in Spanje opgeleid zijn. ‘Welke steden liggen er tussen Amsterdam en Den Haag?’ vroeg de prinses onverwacht. ‘Haarlem en Leiden,’ zei Jacob met een gezicht alsof hij zeggen wilde, ‘wat een stomme vraag.’ ‘Noem eens een feest in december.’ ‘Sinterklaas.’ De prinses lachte. ‘Hij is beslist een Hollander,’ zei ze in het duits tegen haar man. ‘Ieder ander zou kerstmis gezegd hebben.’ De paltsgraaf wilde de brief zien. Jacob haalde het tasje onder zijn kleding vandaan.

De secretaris moest die brief bekijken.

‘Het is beslist een echt stuk,’ zei hij. ‘De aanhef kan ik lezen, de ondertekening klopt. Dit is een brief van de sultan, maar ik kan hem niet lezen.’ ‘Dat hoeft ook niet,’ zei de paltsgraaf. Hij dicteerde een kort briefje aan prins Maurits, tekende dat en deed de twee brieven in het leren tasje dat Jacob terug kreeg. ‘We zullen je zo snel mogelijk weer op weg sturen, koerier van de prins,’ zei hij. ‘Morgen reizen jullie verder.’ Hij belde en gaf een

bediende opdracht aan alle drie nieuwe kleren te geven. Verder konden ze vrij rond lopen in het paleis, in de grote tuinen en in de stad. ‘We vallen wel van het ene uiterste in het andere,’ zuchtte Ezra. In hun nieuwe kleren in duitse stijl zagen ze er ineens heel anders uit. In het paleis werden ze eerbiedig behandeld. Ze kregen goed te eten en ze waren helemaal vrij. Ze bekeken de stad onderaan de heuvel, de universiteit, de kerken en een lange stenen brug over de Neckar. Over de hele lengte van de brug was een houten dak getimmerd. 's Middags moest Jacob nog eens bij de paltsgraaf komen. Er was een tolk bij die nederlands sprak. Frederik IV wilde precies weten wat Jacob onderweg gezien had.

Hoe sterk was het leger van Spinola? In welke richting gingen ze vanaf Besançon? Over de sterkte kon Jacob wel iets meedelen, waar ze heen gingen na hun vlucht wist hij niet. Hij dacht noordwaarts naar Luxemburg. De paltsgraaf knikte, dat zou wel kunnen. Toen er werkelijk niets meer te vragen was kreeg Jacob reisgeld en een paspoort met hun drie namen. ‘De naam van de jongste heb ik nog niet ingevuld, mijn vrouw vroeg zich af of het wel een jongetje is.’ Jacob schoof verlegen met zijn voet. ‘Het is een meisje, ze heet Esther. In het klooster moest ze net doen of ze een jongetje was, daarna is dat zo gebleven.’ ‘Dan zullen we nu maar Esther voor haar opschrijven,’ besliste de paltsgraaf. ‘Ze... ze heet liever Ezra tot we haar ouders gevonden hebben,’ zei Jacob aarzelend. ‘Dat is een soort belofte.’ De paltsgraaf lachte. ‘Zet dan maar E. Perreira,’ zei hij tegen zijn secretaris. De volgende dag gingen ze deftig in een koets terug naar Speyer. Daar lag een schip gereed, dat hen terug naar de Nederlanden moest brengen. Het was een gewoon vrachtschip, dat in bijna elk stadje aanlegde om te laden of te lossen. Ze hadden er een heel benauwd hokje, waar ze alle drie in moesten slapen. Jacob zocht liever een plaatsje aan dek.

Het duurde allemaal vreselijk lang.

Dagenlang voeren ze de Rijn af, nu eens een uur hier aanleggend, dan weer een halve dag daar. Ze zagen wel veel en het was een mooie reis, maar ze wilden liever opschieten. Als het zo doorging waren ze in september nog niet in Holland. Ezra en Rodrigo werden ook onrustig. Hoe dichter ze bij Holland kwamen, des temeer vroegen ze zich angstig af of hun ouders nu wel echt daar zouden zijn. Zolang ze ver weg waren, hadden ze er vast in geloofd. Nu het eindelijk zover was, dat ze de Nederlanden naderden, twijfelden ze steeds meer.

Het duurde een week voor ze in Keulen waren. De schipper kondigde aan, dat hij zeker drie dagen in die stad moest blijven. Drie dagen! Kwam er dan nooit een eind aan de tegenslagen? Verveeld liepen ze de stad in. Een

prachtige stad, dat wel. Maar ze hadden nu al zoveel steden gezien en de een was nog mooier dan de andere. Ze wilden nu alleen maar weg. Op de markt zag Jacob een groot rijtuig. De koetsier sprak nederlands. Jacob maakte een praatje met hem. Hij hoorde dat de man naar Arnhem zou rijden om daar iemand op te halen. 'Kunnen wij meerijden?' vroeg Jacob. De koetsier keek bedenkelijk. Jacob liet geld zien. Er viel over te praten. Dat praten gebeurde in een herberg, waar Jacob ongewoon gul tracteerde. Hij werd het met de man eens over een prijs. Pas daarna vertelde hij aan Ezra en Rodrigo wat de bedoeling was. Van het nederlandse gesprek hadden ze niet veel begrepen. Ezra juichte: 'Met een koets naar Amsterdam!' 'Nee, naar Arnhem,' verbeterde Jacob. 'Dat is daar toch zeker vlakbij.' 'Het is aardig in de richting, maar je bent er dan nog niet. Ze haalden hun weinige bagage van het schip, groetten de schipper en holden terug naar de markt. Ze stapten in de koets en reden deftig de stad uit. Daarbuiten was het iets minder deftig. De koets slingerde hevig heen en weer op de slechte wegen, maar daar gaven ze niet om. Eindelijk zat de vaart er in. Naar Amsterdam! Grote stofwolken hingen op de weg achter hen. In de dorpen en stadjes waar ze door kwamen, liepen de mensen naar buiten om de koets te zien. Ezra wuifde alsof ze een prinses was. Alle drie hadden ze de grootste pret.

Tweemaal werden ze aangehouden. Beide keren toonde Jacob met een ernstig gezicht het paspoort dat de paltsgraaf gegeven had. Ze mochten meteen doorrijden. In één dag waren ze in Arnhem, wat een snelheid! Ze moesten wel overnachten in een herberg. Dat gaf niet, Jacob had genoeg geld meegekregen.

De volgende ochtend meldde Jacob zich bij de garnizoenscommandant van Arnhem. Hij toonde weer het paspoort en een extra brief van de paltsgraaf. Alle deuren gingen voor hem open. Hij kon zo drie paarden krijgen. Jacob keek een beetje bedenkelijk. Paard rijden deed hij liever niet. Er werd een reiskoets voorgereden en als deftige gasten stapten de kinderen in. Ze reden achter elkaar door naar Den Haag. Eerst waren ze nog opgewonden blij, maar naarmate de dag vorderde, werden ze steeds stiller. Toen ze eindelijk in Den Haag bij het verblijf van de prins kwamen, waren ze het er over één ding eens: nooit meer in een rijtuig. Ze hadden het gevoel dat ze bont en blauw waren van het hotsen en botsen in dat vreselijke vervoermiddel. Jacob moest meteen bij de prins komen. Hij trok zijn kleren recht en volgde een soldaat van de wacht. De prins zat met twee andere heren in een kamer waar kaarsen brandden. Jacob meldde zich netjes. 'Hé, ben jij niet het hulpje van de chirurgijn van een paar jaar geleden?' Jacob

zei dat dat klopte. ‘En nu kom je helemaal uit Turkije een brief brengen?’ Jacob legde uit, dat hij de tweede drager van de brief was, vanaf Venetië. De prins knikte. ‘Blijf in de buurt, ik zal je morgen nog moeten spreken. Je zult nu wel willen slapen.’ De prins stond op, het onderhoud was beëindigd.

Jacob ging nog niet weg. Hij aarzelde.

‘Wil je nog iets zeggen jongen?’

‘Ja eh, eh, weet u ook of er in Amsterdam een familie Perreira is aangekomen? Een paar maanden geleden, met de Stad Hoorn uit Faro.’ De prins was verbaasd over die vraag. Hij wendde zich tot een van de heren, die bij hem waren. ‘Mijnheer Blanker, u komt uit Amsterdam, als bestuurder van die stad weet u ongetwijfeld precies wie er bij u binnenkomen en uitgaan.’ De man lachte. ‘Dat niet excellentie. Maar in dit geval weet ik het toevallig wel. Twee mensen, een man en een vrouw, gaan elke dag naar de haven om naar hun kinderen te vragen. Zij heten Perreira, zij zijn portugese joden, vluchtelingen voor de inquisitie.’

Juichend kwam Jacob naar buiten, waar hij Ezra en Rodrigo vond. Hij vertelde ze het goede nieuws. Zijn beide reisgenoten barsten in snikken uit. ‘Daar hoef je toch niet om te huilen,’ zei Jacob. ‘We huilen omdat we zo blij zijn,’ riep Ezra uit. Jammer genoeg was ze zo overstuur dat ze het in het portugees zei, zodat Jacob er nog niets van begreep. ‘Ach, malle druktemakers,’ zei hij. ‘Kom mee.’ Ze gingen met een soldaat van de wacht naar een eenvoudig hok, waar ze konden slapen. Ezra huilde nog steeds.

Ze keek om zich heen in het kale hok met de tralies. ‘Hier wonen zeker ook protestantse bondgenoten,’ zei ze. Ze rolden alle drie gierend van de lach over de grond, sprongen op en maakten luid zingend een rondedans.

De wachtcommandant kwam knorrig vragen of het niet wat stiller kon. Ze sliepen inderdaad in een cel, met de deur open.

32. Thuis

Het gesprek, de volgende dag, bij prins Maurits duurde twee uur. Jacob moest precies vertellen wat hij in het leger van Spinola gezien had. Alles werd opgeschreven. Over de brief vroeg men niets. Wat ze allemaal hadden doorstaan om de brief van de sultan naar Den Haag te brengen scheen niemand te interesseren. Jacob kon niet op alle vragen antwoord geven, zelfs in kamp bij Grésin had hij niet het hele leger gezien. Toch had hij goed om zich heen gekeken. Door zijn vroegere ervaring in het leger van prins Maurits, had hij ook meer opgemerkt dan een willekeurige jongen van zijn leeftijd gedaan zou hebben. De prins bedankte hem hartelijk en wilde hem weg laten gaan. Net als de avond tevoren aarzelde Jacob. Hij wilde nog iets vragen. De prins zag het. ‘Is er nog iets?’

‘Wat voor brief heb ik nu eigenlijk hierheen gebracht?’

De prins aarzelde, keek even naar de heren die bij hem waren en zei: ‘Een belangrijke brief. De inhoud moeten we nog bestuderen. Je hebt onze republiek een goede dienst bewezen, maar je kunt haar een nog betere dienst bewijzen: Praat er nooit meer over. Vergeet dat je ooit een brief van de sultan naar mij gebracht hebt. Het gaat hier om zeer geheime staatszaken, waar niet verder over gepraat moet worden.’ ‘Ezra en Rodrigo weten ook van wie die brief komt,’ zei Jacob. ‘Ezra heeft hem in Venetië gered en Rodrigo bij Grésin.’ De prins ging weer zitten. Dat wilde hij toch wel heel precies weten. Na het verhaal van Jacob zei hij: ‘Zeg ze, dat dit verder geheim moet blijven. Laat ze er met niemand over praten. Jacob kon gaan. Hij vertelde Ezra en Rodrigo, dat ze niet meer over de brief mochten praten. ‘Best hoor, zei Ezra. ‘En gaan we nu naar Amsterdam?’

Stadsbestuurder Joost Blanker kwam hen juist halen.

Hij bracht ze naar de trekschuit, waarmee ze naar Amsterdam zouden varen. Blanker verzekerde ze, dat ze nog diezelfde dag aan zouden komen. Ezra geloofde het maar half, want wat ging die trekschuit langzaam. ‘Kunnen we geen rijtuig huren,’ zei ze deftig. ‘O nee, alsjeblieft niet,’ riepen Jacob en Rodrigo uit. Ze waren blij dat ze zonder schokken naar Amsterdam reisden. De prins had een ruiter vooruit gestuurd.

De man trof de ouders van Esther en Rodrigo bij de haven. Voorzichtig bereidde hij hen er op voor, dat hun kinderen onderweg waren naar Amsterdam.

Deze afbeelding
wordt uit voorzorg
niet getoond

Bij de aankomstplaats van de trekschuit stonden ze die avond klaar. Rodrigo sprong al op de wal vóór het schip vastlag. Zijn zusje volgde over de loopplank. ‘Esther,’ riep haar moeder. Vanaf dat moment was Ezra weer Esther. Jacob stond er wat verlegen bij. Wie kwam hier nu eigenlijk thuis? Hij niet. De enige plaats waar hij heen kon gaan was het weeshuis en daar zou hij zeker niet welkom zijn.

Esther maakte zich los uit de omhelzing van haar ouders en trok Jacob naar voren. ‘Dit is Jacob Valk, hij heeft ons thuisgebracht. We hebben een heel geheime brief van de sultan meegenomen uit Venetië, maar daar praten we niet over.’ Ze schalde het luid over de kade. Gelukkig in het portugees, zodat niemand het verstond. De familie Perreira had een huis in een smal steegje. Voor Esther leek het een paleis. Een huis in Amsterdam, de stad waar joden vrij waren!

Ze namen Jacob mee. Hij werd opgenomen in het gezin Perreira. ‘Jij hebt geld gekregen van Duarte Pinto in Venetië,’ zei Perreira tegen zijn zoon. Rodrigo keek heel verbaasd. ‘Schepen brengen berichten vlugger over dan voetgangers,’ lachte zijn vader.

Rodrigo nam de ring die aan een koordje om zijn hals hing en gaf die terug aan zijn vader. Perreira deed de ring aan zijn vinger en volgde trots en blij zijn vrouw en dochtertjes. Thuis moest Esther meteen de jongenskleren uitdoen. Haar moeder had alles al voor haar klaar liggen. Jammer genoeg zaten de kleren, die moeder in Amsterdam gekocht had, allemaal te krap. Esther was een heel stuk gegroeid.

In het huisje in de steeg werg nog heel wat afgepraat. Juist toen het beetje rustiger werd kwam Moise binnen.

Toen begon het hele kabaal opnieuw.

Jacob wist waar hij slapen moest. Hij sloop weg. ‘Wat een druktemakers,’ dacht hij.

Een paar dagen later bracht een bode van de prins voor Jacob een zakje met twintig goudstukken. Er was een briefje bij: ‘Voor de koerier van de prins’, stond er op. ‘Dat is het begin van je handelskapitaal,’ zei Perreira.

In de haven zag Jacob laat in de herfst De Fortuin liggen. Hij ging de schipper begroeten: ‘Schipper ik ben er weer, ik ben een eindje wezen lopen.’ Schipper Blauw was te verbaasd om boos te zijn om zo'n brutale opmerking. Hij liet Jacob van begin tot eind vertellen wat hij meegemaakt had sinds het voorjaar. ‘Je kunt weer bij me aan boord komen,’ zei Blauw. Jacob aarzelde wat hij zou zeggen. ‘Ik blijf een poosje aan de wal schipper. Ik heb een beetje geld. Nu wil ik voor stuurman leren, daarna ga ik weer

varen.’ Hij verliet De Fortuin, hij wuifde naar schipper Blauw.

‘So Jacob Falk, hoe is het met de brief fan de sultan?’ Een klein jongetje riep het hem toe.

Heel Amsterdam kende het staatsgeheim al.

Iedereen wist dat de brief van de sultan aangekomen was, al zou niemand de inhoud kennen.

Nawoord

Diplomatiek contact met Turkije heeft de Republiek der zeven Verenigde Nederlanden pas officieel in 1611 geopend. Cornelis Haga was de eerste gezant van de republiek bij het hof van de sultan. Hij slaagde er in 1612 in, een handelsverdrag te sluiten. Hierbij speelde Khalil Pasha een belangrijke rol als bemiddelaar. Een militair verdrag tegen Spanje is nooit gesloten. Of een dergelijk verdrag aan nederlandse zijde ooit serieus overwogen is, weten we niet. Wel is bekend dat Khalil Pasha graag een verdrag had gezien tussen de zeemachten Turkije, Marokko, Venetië en Nederland.

Nanne Bosma

Gouda, oktober 1980